

Konstitutionsutskottets betänkande

1999/2000:KU6

Nationella minoriteter i Sverige

Sammanfattning

Regeringen föreslår i propositionen åtgärder som behövs för att Sverige skall kunna ratificera Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Det innebär ett erkännande av Sveriges nationella minoriteter och deras språk och att minoritetsspråken ges stöd för att hållas levande. Förslagen är avsedda att lägga en grund för en samlad svensk minoritetspolitik.

De grupper som enligt regeringens förslag utgör nationella minoriteter är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Minoritetsspråken är samiska, finska, meänkieli (tornedalsfinska), romani chib och jiddisch. Av dessa har samiska, finska och meänkieli en historisk geografisk bas, vilket ger anledning till förslag om mer långtgående åtgärder till stöd för dessa språk.

Lagförslag läggs fram som ger enskilda rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos domstolar och förvaltningsmyndigheter med verksamhet i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig utsträckning. Förslagen innebär också rätt att i dessa områden få förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller delvis på de nämnda språken. För samiska föreslås området omfatta Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner och för finska och meänkieli Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner.

Regeringen redovisar i propositionen också rikstäckande åtgärder som regeringen avser att vidta för att stödja de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Det gäller utbildningsfrågor, kulturverksamhet, massmedierna, arkivfrågor, äldreomsorg, översättning av vissa författningar, inflytande och samarbete över nationsgränserna.

Utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker samtliga motioner. Tolv reservationer har avgetts.

Propositionen

1998/99:143, vari föreslås att riksdagen

1. godkänner att Sverige ratificerar Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter,
2. godkänner att Sverige ratificerar den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk,

3. antar regeringens förslag till lag om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar,

4. antar regeringens förslag till lag om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.

Lagtexterna återges i *bilaga 1* till betänkandet.

Motionerna

Motioner väckta med anledning av propositionen

1999/2000:K3 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att utöka förvaltningsområdet under en försöksperiod till att omfatta Krokoms kommun, Strömsunds kommun samt Storumans kommun och att därefter genomföra en utvärdering av försöket,

2. att riksdagen beslutar att 6 § första stycket andra meningen lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar samt 6 § första stycket andra meningen lagen om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar skall ha följande lydelse: *Om en begäran att använda samiska, finska eller meänkieli framställs senare får den avslås endast om det föreligger särskilda skäl för detta,*

3. att riksdagen beslutar att 6 § andra stycket lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar skall ha följande lydelse: *En begäran att använda samiska, finska eller meänkieli får även avslås om det är uppenbart att den är onödig,*

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de nationella minoriteternas rätt att använda sitt minoritetsspråk i kontakten med centrala myndigheter,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översättning av grundlagen och de vanligaste lagarna till minoritetsspråk.

1999/2000:K4 av Paavo Vallius m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den finskspråkiga teaterverksamheten i Sverige.

1999/2000:K5 av Paavo Vallius m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om äldreomsorg på finska.

1999/2000:K6 av Paavo Vallius m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om finska språket i förskolan och grundskolan.

1999/2000:K7 av Paavo Vallius m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om minoritetsfolkhögskolorna och garanterat ekonomiskt stöd för deras verksamhet som kulturella centrum för landsdelsspråks- och minoritetsgrupper,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om folkhögskoleundervisning för finska romer i Sverige.

1999/2000:K8 av Carin Lundberg (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inte erkänna meänkieli och jiddisch som minoritetsspråk i Sverige.

1999/2000:K9 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sydsamiska språkets ställning som minoritetsspråk,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att upprätta en sydsamisk förvaltningskommun.

1999/2000:K10 av Helena Bargholtz och Barbro Westerholm (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om minoriteterna och minoritetsspråken i grundlagen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ytterligare stöd till skriftspråken,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ortsnamns- och vägskyltar,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om meritvärdering för offentlig personal,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förändring i den kommunala indelningen inte får förhindra främjande av de svenska landsdels- eller minoritetsspråken.

1999/2000:K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om finska språkets ställning som territoriellt bundet språk i Stockholmsregionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att termen sverigefinnar bör ändras till sverigefinländare,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten att använda samiska, finska och meänkieli hos domstolar,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätten att få svar på samiska, finska och meänkieli från kommunala, landstingskommunala och statliga myndigheter.

1999/2000:K12 av Yvonne Ångström m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Krokoms och Storumans kommuner,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rikstäckande åtgärder när det gäller barn- och äldreomsorg.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1998

1998/99:K273 av Per Lager m. fl. (mp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur en rimlig maktbalans mellan samerna och deras motparter skall kunna åstadkommas.

1998/99:K274 av Barbro Westerholm (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om grundlagsfäst skydd för minoritetsspråken,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en persons rätt att få skriftligt svar på sitt eget minoritetsspråk,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om flerspråkig skyltning och flerspråkiga adresser.

1998/99:K334 av Sinikka Bohlin och Raimo Pärssinen (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av en minoritetspolitik som ger möjlighet för de nationella minoriteterna att bevara och utveckla sin kultur.

1998/99:Sf623 av Fanny Rizell m. fl. (kd) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med en proposition med utgångspunkt i Minoritetsspråkskommitténs slutbetänkande.

1998/99:MJ257 av Ulf Björklund och Ulla-Britt Hagström (kd) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att stärka de samiska språken.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1999

1999/2000:K223 av Harald Nordlund (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ILO-konvention nr 169 bör undertecknas.

1999/2000:K237 av Ola Sundell (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sydsamiskan som språkgrupp.

1999/2000:K 239 av Dan Kihlström (kd) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar i enlighet med vad som anförts i motionen om att utöka förvaltningsområdet under en försöksperiod till att omfatta Krokoms kommun, Strömsunds kommun samt Storumans kommun och att därefter genomföra en utvärdering av försöket,

2. att riksdagen beslutar att 6 § första stycket andra meningen lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar samt 6 § första stycket andra meningen lagen om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar skall ha följande lydelse: *Om en begäran att använda samiska, finska eller meänkieli framställs senare får den avslås endast om det föreligger särskilda skäl för detta.*

3. att riksdagen beslutar att 6 § andra stycket lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar samt 6 § andra stycket lagen om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar skall ha följande lydelse: *En begäran att använda samiska, finska eller meänkieli får även avslås om det är uppenbart att den är onödig,*

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de nationella minoriteternas rätt att använda sitt minoritetsspråk i kontakten med centrala myndigheter,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översättning av grundlagen och de vanligaste lagarna till minoritetsspråk.

1999/2000:K280 av Erling Wälivaara (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att fortsätta reformarbetet med att stärka minoritetsspråkens ställning i hela landet.

1999/2000:K353 av Siv Holma och Stig Eriksson (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om universitet och högskolor,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till folkbildning/folkhögskolor,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om textremsor på minoritetsspråk i TV,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om litteraturen och direktiven till Kulturrådet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om äldreomsorgen,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förskolor,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en särskild kartläggning av hur sverigefinnar utanför förvaltningsområdet praktiskt får skydd/stöd utifrån erkännandet som nationell minoritet.

1999/2000:Sf639 av Fanny Rizell m.fl. (kd) vari yrkas

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nationella minoriteter.

1999/2000:MJ220 av Per Lager m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samerna som ursprungsfolk,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ratificering av ILO-konventionen 169.

Yttranden från andra utskott m.m.

Utrikes-, socialförsäkrings-, social-, kultur- och utbildningsutskotten har yttrat sig i ärendet (1999/2000:UU3y, SfU2y, SoU3y, KrU2y, UbU3y). Yttrandena återges i *bilagorna 2–6* i betänkandet.

Representanter för Sametinget, Finlandssvenskarnas riksförbund i Sverige, Sverigefinska riksförbundet och Sveriges Dövas Riksförbund har inför konstitutionsutskottet framfört synpunkter i ärendet.

Bakgrund

Internationella organisationer, som FN och Europarådet, har sedan 1950-talet uppmärksammat behovet av att trygga minoriteters rättigheter och har i detta syfte utarbetat konventioner, deklarationer och rekommendationer. I propositionen lämnas en utförlig redogörelse för det internationella samarbete som utvecklats på detta område och de resultat det avsatt i form av åtaganden för staterna. Utan sådana åtaganden finns det enligt vad som anförs i propositionen risk för att minoriteternas språk och kultur går förlorade. Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkskonventionen), och ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter har utarbetats inom Europarådet. De öppnades för undertecknande år 1992 respektive 1995.

Minoritetsspråkskonventionen trädde i kraft den 1 mars 1998 sedan den ratificerats av fem länder. De länder som hittills ratificerat konventionen är Finland, Kroatien, Liechtenstein, Nederländerna, Norge, Schweiz, Tyskland och Ungern. Sverige har varken undertecknat eller ratificerat konventionen.

Ramkonventionen trädde i kraft den 1 februari 1998 sedan den ratificerats av 12 länder. De 24 länder som hittills ratificerat konventionen är Cypern, Danmark, Estland, Finland, Italien, Kroatien, Liechtenstein, Makedonien, Malta, Moldavien, Norge, Rumänien, Ryssland, San Marino, Schweiz, Slovakien, Slovenien, Spanien, Storbritannien, Tjeckien, Tyskland, Ukraina, Ungern och Österrike. Sverige har undertecknat men inte ratificerat konventionen.

ILO, som står för International Labour Organization, är ett av Förenta nationernas s.k. fackorgan med sekretariat i Genève. ILO har till uppgift att bevaka frågor om arbetsvillkor, diskriminering m.m. Inte minst har ILO sedan lång tid bevakat ursprungsfolkens arbete och livsvillkor. År 1989 tillkom ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Konventionen syftar bl.a. till att staterna skall erkänna den äganderätt och besittningsrätt som tillkommer urbefolkningar till den mark som dessa traditionellt bebor och verkar på. Regeringen tillkallade år 1997 en särskild utredare med uppgift att utreda frågan om Sverige kan ratificera denna konvention samt vilka åtgärder som krävs för att Sverige skall kunna efterleva bestämmelserna i konventionen. Betänkandet Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige (SOU 1999:25) överlämnades i april 1999. I betänkandet görs bedömningen att Sverige kan ratificera ILO-konventionen först då ett antal åtgärder som rör samernas rätt till mark genomförts.

Situationen i andra nordiska länder

Propositionen innehåller en redogörelse för situationen i andra nordiska länder i fråga om lagstiftning m.m. till skydd för minoriteter och ratificeringen av de två Europarådskonventionerna. Av redogörelsen framgår bl.a. följande.

Norge var det första land som ratificerade minoritetsspråkskonventionen. Det skedde år 1993 och våren 1999 ratificerades även ramkonventionen. Inget annat språk än samiska nämns i ratifikationsinstrumentet för minoritetsspråkskonventionen.

I Norge talas, liksom i Sverige och Finland, flera olika varieteter av samiska bland vilka nordsamiskan dominerar. Norge har emellertid valt att ratificera minoritetsspråkskonventionen för samiska som ett språk, och till stor del har man överlämnat frågan om vilka insatser som skall göras för språkets olika varieteter till det norska sametinget.

I Norge fanns redan en rad lagar och åtgärder i övrigt till skydd och stöd för samernas kultur och språk m.m. Det samiska språket ges särskilt skydd och stöd i samelovens språkregler från år 1992, där det framgår att samiska liksom norska är officiellt språk i Norge. Sameloven utgör grunden för Norges ratificering av minoritetsspråkskonventionen. I enlighet med syftet med minoritetsspråkskonventionen har Norge i första hand inriktat sitt stöd till samerna inom de områden där de traditionellt har levt och fortfarande lever. Vidare medger språkreglerna användningen av samiska bl.a. vid kontakt med lokala och regionala myndigheter, inom hälsosektorn och den sociala sektorn, rättsväsendet, kyrkan och utbildningsväsendet. Det finns också sedan en tid regelbundna sändningar på samiska i norsk radio och TV.

Finland

Finland ratificerade minoritetsspråkskonventionen som andra land i november 1994 och ramkonventionen år 1997. Av ratifikationsinstrumentet för minoritetsspråkskonventionen framgår att Finland ratificerat konventionen för samiska, svenska, romani och andra territoriellt obundna språk i Finland. Det sistnämnda innebär att Finland gör det möjligt att låta ytterligare minoritetsspråk omfattas av konventionen om det visar sig att de kan uppfylla de kriterier som ställs på minoritetsspråk i konventionen. Det svenska språket har en särskild position i Finland eftersom det är ett av Finlands två nationalspråk. När det gäller samiskan har Finland liksom Norge valt att ratificera konventionen för samiska som ett språk även om det finns flera varieteter av samiska i Finland.

I anslutning till Finlands ratificering av ramkonventionen angavs att detta åtagande omfattar åtminstone samer, zigenare, judar, tatarer och s.k. gammalryssar samt de facto också finlandssvenskar. Ratifikationsinstrumentet innehåller ingen begränsning som utesluter framtida minoritetsgrupper. Det uppställs heller inga krav på medborgarskap.

I Finland fanns redan en rad lagar till skydd och stöd för finlandssvenskarnas, samernas och romernas kultur och språk m.m. Sådana bestämmelser återfinns i den finska regeringsformen och i ett antal andra lagar och förordningar till skydd för samiska och svenska. Viktigast av dessa bestämmelser är för svenskans del språklagen från år 1922 och för samiskans del lagen om användning av samiska hos myndigheter som trädde i kraft år 1992.

När det gäller stödet och skyddet för språket romani tillsatte Finland år 1993 en ledningsgrupp för zigenarutbildning inom Utbildningsministeriet som skall handlägga alla frågor av principiell natur som rör utbildning av romer.

Danmark

Danmark ratificerade ramkonventionen år 1997. Ratifikationsinstrumentet innehåller en deklaration att ramkonventionen skall tillämpas på den tyska minoriteten i Sönderjylland. Danmark har inte ratificerat minoritetsspråkskonventionen.

Den tyskspråkiga minoritetens rättigheter behandlas i Bonn/Köpenhamnsdeklarationen från år 1955, som garanterar den tyskspråkiga minoriteten i Danmark liksom den danskspråkiga minoriteten i Tyskland och deras respektive organisationer rätten att använda sina respektive språk i såväl tal som skrift.

Historiska minoriteter i Sverige

De historiska minoriteter i Sverige som berörs av regeringens förslag beskrivs i propositionen under rubrikerna samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Minoriteternas närvaro i Sverige redovisas översiktligt i ett historiskt perspektiv. Likaså omtalas de språkliga och kulturella förhållanden genom vilka minoriteterna skiljer sig från majoritetsbefolkningen och deras strävanden att behålla sin särart. Som minoriteternas språk omtalas samiska, finska, tornedalingarnas språk meänkieli, romani chib och i fråga om judarna vid sidan av hebreiskan även jiddisch.

En samlad svensk minoritetspolitik. Ratificering av minoritetsspråkskonventionen och ramkonventionen

Propositionen

Regeringen anför att en grund bör läggas för en samlad svensk minoritetspolitik med inriktning på skydd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken. Det innebär att Sveriges nationella minoriteter bör erkännas och kunskap spridas om deras språk och kultur och om deras bidrag till landets historia. Det innebär också att minoritetsspråken bör erkännas och ges det stöd som behövs för att de skall hållas levande.

Sverige har en lång tradition när det gäller att värna om mänskliga rättigheter och åtgärder mot diskriminering. Det är därför enligt vad regeringen anför naturligt att också stärka skyddet för de nationella minoriteterna. Internationella erfarenheter talar också för att det är angeläget att staten tar minoriteters rättigheter på allvar. Minoriteternas egna önskemål bör enligt regeringen vara en viktig utgångspunkt när en samlad minoritetspolitik skall utformas.

Regeringen fäster stor vikt vid det arbete som bedrivs inom Europarådet och andra internationella organisationer när det gäller skyddet för minorite-

ter. Ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen utgör enligt regeringens mening en god grund för hur ett långsiktigt stöd till de nationella minoriteterna och deras språk skall utformas. Avsikten med konventionerna är inte att stödja minoritetsspråken på bekostnad av de officiella språken eller att segregera de grupper av befolkningen som tillhör en minoritetsgrupp från den övriga befolkningen. Syftet är i stället att uppmuntra till kunskap om de nationella minoriteterna och deras språk inom staterna. Flertalet av minoritetsspråkskonventionens och ramkonventionens bestämmelser bygger på förutsättningen att en minoritetspolitik skall finnas med syfte att stödja och skydda de nationella minoriteterna och minoritetsspråken i de länder som ratificerar konventionen. Dessutom framgår att de länder som ansluter sig till konventionerna skall bygga sin politik, lagstiftning och praxis på en rad mål och principer till stöd och skydd för de nationella minoriteterna och minoritetsspråken.

De åtgärder som föreslås i propositionen skall enligt regeringen ses som ett första steg mot en samlad minoritetspolitik. Samtidigt omfattas de nationella minoriteterna enligt vad regeringen anför självfallet också av integrationspolitikens mål, nämligen lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund och en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och ansvariga för.

Konventionernas innehåll

I inledningen till den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk, *minoritetsspråkskonventionen*, framhålls bl.a. att skydd och främjande av landsdels- eller minoritetsspråk i olika länder och regioner i Europa utgör ett viktigt bidrag till uppbyggandet av ett Europa som vilar på demokratiska principer och kulturell mångfald inom ramen för nationell suveränitet och territoriell integritet.

Minoritetsspråkskonventionen är uppbyggd så att de ratificerande staterna får en viss frihet att välja vilka av de 23 artiklarna i konventionen som man vill anta samt vilken ambitionsnivå man vill uppnå. Konventionen innehåller fem delar. Del I innehåller bl.a. en definition av landsdels- eller minoritetsspråk och territoriellt obundna språk samt uppgifter om praktiska åtgärder och vilka åtaganden som konventionsstaterna kan göra. I delarna II och III preciseras de åtaganden som de ratificerande staterna skall göra. Del II omfattar övergripande mål och principer för samtliga språk som en stat bedömt vara minoritetsspråk. Del III innehåller mer detaljerade bestämmelser som varje stat kan välja att ratificera för de språk som har en historisk geografisk bas. Del IV av konventionen innehåller bestämmelser för hur Europarådet, dess medlemsstater och allmänheten skall kunna kontrollera på vilket sätt de stater som ratificerat konventionen uppfyller sina åtaganden enligt konventionen. Del V innehåller bestämmelser om undertecknande och ratificering.

Minoritetsspråkskonventionen innehåller bestämmelser om vilka kriterier som ligger till grund för att ett språk skall behandlas som minoritetsspråk. Kriterierna för landsdels- eller minoritetsspråk är:

– att språket skall ha använts av hävd i ett visst territorium inom en stat av medborgare i staten,

–att det skall vara annorlunda än det officiella språket och

– att det skall talas av tillräckligt många personer.

Om språket inte uppfyller kravet på historisk geografisk anknytning kan det omfattas av vissa av konventionens bestämmelser såsom ett territoriellt obundet språk.

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter, *ramkonventionen*, är en principdeklaration som skall förverkligas genom nationell lag och lämplig regeringspolitik. Ramkonventionen innehåller inte någon definition på en nationell minoritet. I artikel 5 framgår endast att nationella minoriteter har en identitet som baseras på religion, språk, traditioner och kulturarv. Konventionens utformning medför att de ratificerande staterna själva kan avgöra vad som kännetecknar en nationell minoritet. Under konventionens tillkomst har det dock framgått att begreppet syftar på grupper med långvarig anknytning till en stat.

Ramkonventionen omfattar bestämmelser om skydd för språk samt skydd och stöd för minoritetskulturer, traditioner, kulturarv och religion, vilket är vidare än de områden minoritetsspråkskonventionen tar sikte på.

Regeringen föreslår i *propositionen* att Sverige skall ratificera minoritetsspråkskonventionen. De språk som skall omfattas är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. Av dessa skall samiska, finska och meänkieli såsom språk med en historisk geografisk bas omfattas av konventionens bestämmelser i både del II och del III. Romani chib och jiddisch skall som territoriellt obundna språk omfattas av bestämmelserna i del II.

Regeringen föreslår också att Sverige skall ratificera ramkonventionen. De nationella minoriteterna skall erkännas genom att de nämns vid namn i samband med ratifikationen.

De objektiva kriterier för en nationell minoritet som framgår av ramkonventionens artikel 5 är enligt regeringens mening inte tillräckliga utan måste kompletteras med ett antal kriterier som gör det lättare att urskilja de grupper som konventionen i första hand avser att skydda och stödja. Enligt regeringens mening bör därför följande kriterier vara uppfyllda för att en grupp skall betraktas som en nationell minoritet:

– Grupp med uttalad samhörighet som till antalet i förhållande till resten av befolkningen har en icke dominerande ställning i samhället. Gruppbestämningen kan inte enbart göras efter gruppens numerära antal utan här måste också vägas in och belysas gruppens struktur och sammanhållning.

– Religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet. Endast ett av de uppräknade särdragen måste föreligga men de särdrag som gruppen uppvisar måste i något väsentligt avseende skilja den från majoriteten.

– Självidentifikation. Den enskilde såväl som gruppen skall ha en vilja och strävan att behålla sin identitet.

– Historiska eller långvariga band med Sverige. Regeringen anser inte att det är möjligt att dra någon absolut gräns i år mätt. Regeringens bedömning är dock att endast minoritetsgrupper vars minoritetskultur funnits i Sverige före sekelskiftet uppfyller kravet på historiska eller långvariga band.

De nationella minoriteter i Sverige som uppfyller de redovisade kriterierna för en nationell minoritet är enligt propositionen samer, sverigefinnar, torne-dalingar, romer och judar. De tillhör etniska, religiösa eller språkbaserade minoritetsgrupper med uttalad samhörighet som till antalet i förhållande till resten av befolkningen har en icke dominerande ställning. Samtliga har funnits i Sverige under en längre tid och flertalet identifierar sig med den grupp de tillhör. Många arbetar dessutom aktivt i sina egna organisationer för att bevara gruppens särart.

Mot bakgrund av regeringens ställningstagande när det gäller vilka som är nationella minoriteter i Sverige har det funnits anledning att närmare överväga om dessa minoriteters språk eventuellt tillsammans med andra språk är att betrakta som minoritetsspråk. Regeringen har gjort bedömningen att det finns fem språk i Sverige som uppfyller minoritetsspråkskonventionens kriterier. De har samtliga talats av hävd och skiljer sig tydligt från det svenska språket. Desutom utgör talarna av dessa språk ett sådant antal att det finns goda möjligheter att bevara språken. De utpekade språken är samiska (alla varieteter av samiska såsom nordsamiska, lulesamiska och sydsamiska), finska, meänkieli, romani chib (alla varieteter av romani chib) och jiddisch. Samiska, finska och meänkieli har historisk geografisk bas medan romani chib och jiddisch är territoriellt obundna språk i Sverige. Samiska, finska och meänkieli omfattas av regeringens förslag och åtgärder såväl regionalt som på riksplanet. Med begreppet landsdels- eller minoritetsspråk avses i propositionen samiska, finska och meänkieli medan begreppet minoritetsspråk används när alla fem språken avses.

När det gäller teckenspråket konstateras i propositionen att det i och för sig är annorlunda än det officiella språket samt att det har använts i Sverige sedan år 1875. Det är också en viktig del av dövas kultur. Trots det är det enligt vad som anförs i propositionen uppenbart att teckenspråket inte kan anses falla inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen. Den bygger på språkens anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter som etniska grupper. De skäl som finns för att stödja teckenspråket ligger därför vid sidan av konventionens syfte. I detta sammanhang noteras i propositionen att Europaparlamentet i en resolution den 18 november 1998 tagit upp frågan om särskilda åtgärder för stöd och erkännande av teckenspråket. Det tilläggs också att inget land hittills har omfattat teckenspråket vid sin ratifikation av minoritetsspråkskonventionen.

Motionerna

I *motion 1998/99:K273 av Per Lager m.fl. (mp)* yrkas att riksdagen hos regeringen skall begära förslag om hur en rimlig maktbalans mellan samerna och deras motparter skall kunna åstadkommas. Motionärerna anför att gällande rätt bygger på mycket bristfälliga utredningar och diskriminering som starkt splittrat samebefolkningen. Det behövs enligt motionärerna bl.a. ekonomiskt

stöd till samerna för att en bättre balans skall råda i förhållande till den ofta mycket starka motparten. Samerna skall kunna hävda sin rätt enligt civilrätt/folkrätt och grundlag och ges ekonomiska resurser för behövlig juridisk kompetens.

I *motion 1998/99:K274 av Barbro Westerholm (fp)* yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om grundlagsfäst skydd för minoritetsspråken. Motionären anser att de nationella minoriteternas och minoritetsspråkens betydelse i det svenska samhället bör markeras genom ett grundlagsfäst skydd.

I *motion 1998/99:K334 av Sinikka Bohlin m.fl.(s)* begärs ett tillkännagivande om vikten av en minoritetspolitik som ger möjlighet för de nationella minoriteterna att bevara och utveckla sin kultur. Motionärerna anför att minoritetspolitik bör utformas på lång sikt så att den ger möjligheter för de nationella minoriteterna att utöva sitt eget modersmål och utveckla sitt kulturella särdrag. De vill också att varje kulturell minoritet får tillgång till minst en folkhögskola med tillräckliga ekonomiska resurser för att kunna utvecklas till ett levande kulturcentrum. Det är viktigt att respektive nationell minoritet utifrån sin egen situation får en möjlighet att bilda ett eget organ med syfte att få inflytande och kunna utöva kulturautonomi och att minoritetsorganisationer och -institutioner får tillräckliga ekonomiska möjligheter för sin verksamhet.

I *motion 1998/99:Sf623 yrkande 10 av Fanny Rizell m.fl. (kd)* begärs ett tillkännagivande om att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med en proposition med utgångspunkt i Minoritetsspråkskommitténs slutbetänkande.

I *motion 1998/99:MJ257 yrkande 5 av Ulf Björklund och Ulla-Britt Hagström (kd)* begärs ett tillkännagivande om stärkande av det samiska språket. Motionärerna anser att det är angeläget att stärka de samiska språken och ge samiskan officiell status genom en särskild samisk språklag i likhet med i grannländerna Norge och Finland.

I *motion 1999/2000:K223 av Harald Nordlund (fp)* begärs ett tillkännagivande om att ILO-konvention nr 169 bör undertecknas.

I *motion 1999/2000:MJ220 yrkande 1 av Per Lager m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om samernas ställning som ursprungsfolk. Motionärerna anför att samerna själva identifierar sig som ursprungsfolk och att en samisk befolkning levde i det som nu är norra Sverige innan landet fick sina statsgränser. Samisk kultur och samiskt livsmönster måste accepteras som betydelsefulla och värda att utveckla. Det är enligt motionärerna nödvändigt att samerna får ekonomiskt och ideellt statligt stöd såväl för att odla sitt språk och använda det som ett modernt kommunikationsmedel i tal och skrift, hemma och i samhället, som för att vårda religion, brukskonst, slöjd och konsthantverk, jojk, berättarkonst och vardagliga samlevnadsformer.

I *samma motion yrkande 8* begärs ett tillkännagivande om att Sverige skall ratificera ILO-konvention nr 169. Motionärerna vill att ratifikationen skall ske snarast, men senast inom två år.

I *motion 1999/2000:K8 av Carin Lundberg (s)* begärs ett tillkännagivande om att inte erkänna meänkieli och jiddisch som minoritetsspråk i Sverige. De språkliga skillnaderna är större mellan nordsamiska och sydsamiska än mellan meänkieli och finska. Följdriktigheten borde därför kräva att också nord-

samiska och sydsamiska behandlades som skilda språk. Detsamma gäller romani chib som finns i många varieteter. Att göra skillnad mellan talare av olika varieteter kan enligt motionären lätt uppfattas som orättvist. Att förstärka skillnaderna mellan den svenska delen av Tornedalen och den finska genom att göra meänkieli till ett eget språk är enligt motionären olyckligt och omotiverat. Motionären anser det inte heller motiverat att göra jiddisch till ett minoritetsspråk i Sverige och göra en lång rad åtaganden för ett språk som har så få användare som jiddisch har i Sverige.

I motion 1999/2000:K9 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om sydsamiska språkets ställning som minoritetsspråk. Motionärerna anför att svenska staten genom historien medverkat till att splittra det samiska folket i olika kategorier genom lagstiftning och administration. Att neka det sydsamiska språket status som minoritetsspråk vore att ytterligare förstärka denna uppdelning av det samiska folket.

I motion 1999/2000:K10 av Helena Bargholtz och Barbro Westerholm (fp) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om omnämmande av minoriteterna och minoritetsspråken i grundlagen. Motionärerna anser att det ligger ett stort värde i att namnge de nationella minoriteterna och minoritetsspråken i regeringsformen. Det kan enligt motionärerna få markera det definitiva slutet på osynliggörandet av minoriteterna och minoritetsspråken.

I motion 1999/2000:K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att termen sverigefinnar bör ändras till sverigefinländare. Motionärerna anser det rimligt att vid ratificeringen klart yttra att även finlandssvenskarna i Sverige anses ingå i den sverigefinska eller kanske hellre sverigefinländska minoriteten.

Utrikesutskottets yttrande

Utrikesutskottet anför inledningsvis följande:

Skyddet av nationella minoriteter är en viktig del av skyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna.

Under de senaste tio åren har frågor om skydd för nationella minoriteter i Europa fått förnyad aktualitet, bl.a. som en följd av de omvälvningar som ägt rum i Östeuropa. I Europarådet har skyddet för nationella minoriteter setts som en viktig utgångspunkt för att kunna bygga ett stabilt, demokratiskt och säkert Europa.

Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter är det första juridiskt bindande multilaterala dokumentet rörande minoritetsfrågor i allmänhet. Konventionen anger de principer som staterna åtar sig att efterleva till skydd för de nationella minoriteterna. Konventionen trädde i kraft den 1 februari 1998. Den hade vid årsskiftet 1998/99 ratificerats av 22 stater.

Det internationella samarbetet i frågor som rör nationella minoriteter och deras språk har en rad positiva aspekter. Det innebär både utbyte av erfarenheter och initiativ till konkreta insatser till förmån för de nationella minoriteterna. Inför ratifikationen av ramkonventionen vill utskottet framhålla att de likartade ställningstagandena också från dansk, finsk och norsk sida bedöms få en positiv inverkan på det regionala samarbetet, såväl bilateralt som i gemensamma samarbetsfora.

Ofta kan det internationella samarbetet även bidra till att stärka minoriteternas ställning på nationell nivå. Ett sådant samarbete medför uppmärksamhet, bl.a. i media, och bidrar till att ge de nationella minoriteterna ett ökat självförtroende.

Utskottet har i många utrikespolitiska sammanhang haft att ta ställning till frågor rörande rättigheter för urbefolkningar och nationella eller etniska, språkliga och religiösa minoriteter. Genomgående i dessa ställningstaganden har varit synsättet att Sverige skall verka för att personer som tillhör nationella eller etniska, språkliga och religiösa minoriteter i alla länder ges möjlighet att på lika villkor med majoritetsbefolkningen effektivt åtnjuta alla de mänskliga rättigheterna. I detta arbete verkar Sverige för ökad kunskap om och förståelse för FN:s deklaration om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och språkliga minoriteter.

Utskottet har under en följd av år, bl.a. i betänkande 1997/98:UU17, framhållit att urbefolkningars mänskliga rättigheter bör ses i perspektivet av alla individers mänskliga rättigheter. Det är angeläget, sägs det i betänkandet, att verka för att alla personer inom etniska minoriteter åtnjuter rätten till egen kulturell identitet och ett eget kulturliv, rätten till egen religion och rätten till ett eget språk.

Utskottet har också tidigare framhållit att Sverige fortsatt bör verka för att personer som tillhör nationella eller etniska och språkliga minoriteter i alla länder ges möjlighet att på lika villkor som majoritetsbefolkningen effektivt åtnjuta alla de mänskliga rättigheterna.

En ratifikation av ramkonventionen är en markering av att Sverige i linje med tidigare förd politik ställer sig bakom arbetet med ett ökat skydd för mänskliga fri- och rättigheter. Utskottet noterar också, med anledning av den nu aktuella propositionen, att regeringens förslag ligger väl i linje med den sedan lång tid förda utrikespolitiken.

Utrikesutskottet uppehåller sig därefter vid motion *1999/2000: MJ220 (mp) yrkande 1* som tar upp frågan om samerna som ursprungsfolk. Utskottet lämnar med anledning av den en redogörelse för utvecklingen alltifrån äldsta tid framför allt i det som nu är svenska Norrland. Utskottet anför i detta sammanhang att man numera känner till ganska många boplatser i norra Norrland från perioden från Kristi födelse och framåt. Alla har använts av fångstfolk som med stor sannolikhet varit av samisk etnicitet. Från och med 1300-talet kommer allt fler skriftliga källor som talar om en samisk inlandsbefolkning. Under 1300-talet fullbordas också den ekonomiska och politiska utveckling som gav den svenska centralmakten överhand i Bottenviken. Därmed bröts den tretusenåriga öst-västliga kontakten mellan norra Norrlands inland och de ryska områdena.

Frågan om vem som var "först på plats" får dock i detta sammanhang enligt vad utrikesutskottet anför anses vara av mindre intresse. Vad som är väsentligt är att det är klart att samer funnits inom det aktuella området samt där bedrivit sin näring och utvecklat sin kultur under så lång tid att de är att betrakta som ursprungsfolk.¹

¹ Ursprungsfolk definieras i ILO:s konvention 169, artikel 1 b), som folk som härstammar från folkgrupper som bodde i landet, eller det geografiska område som landet tillhörde, vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställande av nuvarande statsgränser. Ytterligare en förutsättning är att de helt eller delvis har behållit sina sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. Ett grundläggande kriterium är också att de folk som berörs själva identifierar sig som ursprungsfolk. Avgörande är inte att dessa folkgrupper historiskt sett bott i ett visst område längre tid än andra.

Efter en ytterligare redogörelse för den historiska utvecklingen fram till 1900-talets början konstaterar utrikesutskottet att det i dag finns samer i fyra stater: Sverige, Norge, Finland och Ryssland. Det innebär att den samiska kulturen går tvärs över riksgränserna. Ofta har släkter medlemmar på båda sidorna om en riksgräns.

Utrikesutskottet beskriver därefter vissa aspekter på den senare utvecklingen i fråga om renbetesrättigheter, rätten till marken inom renbetesområdet, skolundervisningen m.m. Utskottet uttalar därefter att *proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige* kan tillstyrkas i de delar som berör utrikesutskottets beredningsområde och att motion *1999/2000: MJ220 yrkande 1* kan besvaras utifrån vad utrikesutskottet anfört om samerna som ursprungsfolk.

Socialförsäkringsutskottets yttrande

Socialförsäkringsutskottet anför att det långt innan det i Norden bildades nationalstater bodde samer och andra folkslag i området. Dessa grupper kom så småningom att utgöra minoriteter i de stater som de inlemmades i. Kontakten med det övriga samhället medförde att minoriteterna i viss utsträckning fått göra avkall på sin kultur, religion och det egna språket. Under historiens gång ökade antalet minoriteter i Sverige. Folk från olika delar av Europa invandrade till landet. Detta har lett till att Sverige i likhet med andra länder i Europa har ett historiskt arv som består av flera olika kulturer, religioner och språk. Några av dessa invandrade minoritetsgrupper lever fortfarande i Sverige, och i vissa fall har de liksom samerna bevarat sin kultur, sin religion och sitt modersmål. Under de senaste decennierna har Sverige därtill genom invandring blivit ett land som i än högre grad präglas av kulturell och etnisk mångfald.

Socialförsäkringsutskottet framhåller till att börja med att denna kulturella och etniska mångfald bör tas som utgångspunkt för den generella politikens utformning och genomförande på alla samhällsområden och nivåer. Målen skall vara lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund och en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och medansvariga för. Allt arbete för att befästa alla människors lika värde måste för att bli långsiktigt framgångsrikt inriktas på grundläggande värderingar som humanitet, tolerans, rättvisa och respekt för andra människor. Målsättningen bör vara att uppnå en känsla av gemenskap i ett samhälle där mångfalden samtidigt bejakas. Här är det väsentligt att både se till det som ur olika synvinklar förenar människor som lever i Sverige och visa respekt och tolerans inför det som skiljer. Det innefattar även rätten att vara olik, vilket kan betyda t.ex. rätten att bevara och utveckla sin språkliga, kulturella eller etniska särart i den utsträckning man själv önskar. Denna respekt för individen skall således vara grundläggande för svensk politik, såväl vad gäller förhållandena i Sverige som Sveriges förhållande till andra länder. Socialförsäkringsutskottet konstaterar att Sverige i internationella sammanhang aktivt verkar för att mänskliga rättigheter respekteras och stärks även i andra länder.

Detta hindrar dock enligt socialförsäkringsutskottets mening inte att grupper av individer i vissa fall behöver ett särskilt stöd. I Sverige har inom det som tidigare kallades invandrapolitiken förts en politik som i många delar värnat om invandrares kultur, språk och traditioner. Det har däremot inte förts någon motsvarande politik med inriktning att värna om de nationella minoriteterna och deras kultur, språk, traditioner m.m. Flera av de åtgärder som vidtagits inom ramen för invandrapolitiken har dock kommit de nationella minoriteterna och deras kultur och språk till godo särskilt i de fall det funnits nyinvandrade grupper inom dem. Förutom att de nationella minoriteterna kunnat dra nytta av vissa av de åtgärder som vidtagits inom ramen för invandrapolitiken, har olika insatser med direkt inriktning på de nationella minoriteterna gjorts inom ramen för den generella politiken inom olika sakområden, t.ex. vad gäller utbildning och massmedier. Särskilda insatser har också gjorts med inriktning på den samiska befolkningen.

Socialförsäkringsutskottet delar således regeringens bedömning att en samlad minoritetspolitik bör utformas för att ge skydd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken. Utskottet vill liksom regeringen understryka att avsikten inte är att stödja minoritetsspråken på bekostnad av det officiella språket eller att segregera de grupper av befolkningen som tillhör en minoritetsgrupp från den övriga befolkningen.

Minoritetsskyddet och minoritetsrättigheter utgör samtidigt en del av skyddet av mänskliga rättigheter och är således inte enbart en nationell angelägenhet. Det historiska perspektivet visar att skydd av nationella minoriteter är nödvändigt för stabilitet, demokratisk säkerhet och fred på kontinenten. Regeringen har särskilt pekat på den betydelse som en stark ställning för de nationella minoriteterna har för det internationella utgåendet och samarbetet.

Det finns redan internationella konventioner som innefattar minoritetsskydd. Det gäller bl.a. FN:s konvention år 1966 om medborgerliga och politiska rättigheter, FN:s rasdiskrimineringskonvention och FN:s barnkonvention. En FN-deklaration år 1992 om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och språkliga minoriteter tar också upp minoritetsfrågor. En utredning har nyligen gjorts om huruvida Sverige bör ansluta sig till ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Även andra internationella organisationer, t.ex. OSSE, har tagit upp minoritetsfrågor.

Arbetet med Europarådets minoritetsspråkskonvention påbörjades 1989 med syfte att bidra till att bevara och utveckla Europas mångkulturella arv och flerspråkighet inom nationsgränserna. Frågan om minoriteters rättigheter var mycket aktuell i Europa vid denna tidpunkt eftersom det då stod klart att det fanns en rad minoriteter som behövde olika former av stöd i Öst- och Centraleuropa. År 1993 var minoriteters rättigheter åter en viktig fråga på Europarådets dagordning, och arbetet med en ramkonvention påbörjades därför. Europarådets ramkonvention är det första juridiskt bindande multilaterala dokumentet rörande minoritetsfrågor i allmänhet.

Socialförsäkringsutskottet delar regeringens bedömning att en ratificering av ramkonventionen innebär en markering av att Sverige i linje med tidigare förd politik ställer sig bakom arbetet med ett ökat skydd för mänskliga fri- och rättigheter och att Sverige därigenom markerar sitt beslut att skydda sina

egna nationella minoriteters rätt. En ratificering är också ett erkännande av den mångkulturella historia som Sverige har och som de nationella minoriteterna sedan lång tid är en del av. För att kunna uppfylla ramkonventionens intentioner och syfte bör Sverige lägga grunden för en samlad och övergripande minoritetspolitik. En sådan politik bör vara direkt inriktad på skydd för de nationella minoritetsgrupperna i Sverige och åtgärder som främjar deras möjlighet att bevara och utveckla sin kultur och identitet.

Ramkonventionen om nationella minoriteter

I ramkonventionen beskrivs vad som avses med minoritetsidentitet. Minoritetskulturen skall i något av dessa avseenden (religion, språk, traditioner och kulturarv) väsentligen skilja sig från majoritetsbefolkningen. Av denna anledning bör lokala befolkningar i Sverige på grund av speciell dialekt inte kunna sägas ha så särskiljande drag att de utgör nationella majoriteter.

I ramkonventionen finns inte någon definition på nationell minoritet utan varje land får själv ange kriterierna. I propositionen redovisar regeringen dessa kriterier. Svenskt medborgarskap är härvid inte något kriterium. De nationella minoriteterna i Sverige är enligt regeringen: samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar.

Samerna

Den samiska befolkningen i Sverige uppgår till ungefär 15 000–20 000 personer. Samerna uppfyller helt klart kriterierna för en nationell minoritet, men utskottet vill framhålla att de dessutom har en särställning som ursprungsfolk i Sverige, både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper. I propositionen anges också att en central utgångspunkt för samernas identitet är deras ställning som ursprungsfolk och att detta bekräftades av riksdagen år 1977 (prop. 1976/77:80, bet. KrU 1976/77:43, rskr. 1976/77:289).

Utredningen om ILO:s konvention nr 169 har tidigare i år lagt fram betänkandet Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige (SOU 1999:25). ILO-konventionen syftar till att åtgärder skall vidtas mot diskriminering och att särskilda insatser skall utformas som främjar de berörda folkens sociala och ekonomiska rättigheter och som skyddar deras andliga och kulturella värden. Detta innebär bl.a. att åtgärder skall vidtas för att skydda deras mark, kultur och miljö.

Enligt ILO-konventionen är ursprungsfolk ett folk som härstammar från folkgrupper som bodde i landet – eller det geografiska område som landet tillhörde – vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställandet av nuvarande statsgränser. En förutsättning är att de helt eller delvis har behållit sina sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. De folk som berörs skall själva identifiera sig som ursprungsfolk. Utredningen anser att samerna tveklöst omfattas av ILO:s definition av ursprungsfolk.

Socialförsäkringsutskottet delar således uppfattningen i motion MJ220 yrkande 1 att samerna är ursprungsfolk i Sverige. Med hänsyn till riksdagens

beslut 1977 är något tillkännagivande i frågan dock inte påkallat, varför motionen avstyrks.

1999/2000:KU6

Sverigefinnar

I propositionen anges att det som främst skiljer sverigefinnarna från den svenska majoritetsbefolkningen är språket men att det också kan sägas finnas en särskild sverigefinsk kultur bland finnarna. Enligt socialförsäkringsutskottets mening innebär detta att minoritetsgruppen sverigefinnar inte syftar på personer som har svenska som modersmål. Detta utesluter dock inte att åtgärder som avser sverigefinnar även kan komma de finlandssvenska till del. Med det anförda avstyrker utskottet motion K11 yrkande 2.

Övriga minoriteter

Socialförsäkringsutskottet delar regeringens uppfattning att även tornedalingar, romer och judar bör anses som nationella minoriteter i Sverige.

Ratificeringen

Socialförsäkringsutskottet tillstyrker att Sverige ratificerar ramkonventionen och erkänner de angivna nationella minoriteterna genom att de nämns vid namn vid ratifikationen.

Frågan är om de nationella minoriteterna på sätt som föreslås i motion K10 även bör anges i grundlagen.

I 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) anges att den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. I fjärde stycket anges också att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Vidare finns i 2 kap. RF regler om grundläggande fri- och rättigheter. Vissa är absoluta och kan inte begränsas på annat sätt än genom ändring i grundlag, medan andra kan begränsas genom lag med särskilda garantier för lagbeslutet (kvalificerat förfarande). I RF 2:1 finns bl.a. bestämmelser om yttrande-, förenings- och religionsfrihet. Av betydelse för de mänskliga rättigheterna är också Europakonventionen om grundläggande fri- och rättigheter, som nu har inkorporerats och gäller som lag i Sverige.

Eftersom grundlagens bestämmelser gäller alla svenska medborgare, och i viss utsträckning även utländska medborgare, kan socialförsäkringsutskottet inte nu se något behov av ett särskilt uttalat grundlagsskydd för de nationella minoriteterna. Motion K10 yrkande 1 avstyrks därför.

Minoritetsspråkskonventionen

En svårighet är att bedöma om ett språk skall anses som ett eget språk eller som en dialekt. Av artikel 1 punkt b) och konventionskommentaren framgår dessutom att konventionen inte kan tillämpas på språk som talas av alltför få personer eftersom detta skulle leda till alltför stora praktiska svårigheter.

Minoritetsspråkskommittén använde begreppet varietet liktydigt med språkform, antingen språkformen anses som ett språk eller en dialekt. Vad gäller frågeställningen om huruvida en viss varietet av ett språk bör behandlas som ett särskilt språk, ansåg utredningen att den måste bedömas mot bakgrund av syftet med konventionen och vilka effekter en tillämpning av konventionen kan få i olika situationer.

Samiska

Antalet samisktalande i Sverige antas vara ca 9 000. Samiskan har av tradition i huvudsak varit ett talat språk. I dag finns i Sverige tre olika samiska språkvarieteter, ett nordsamiskt, ett lulesamiskt och ett sydsamiskt. Mellan de olika samiska språkvarieteterna finns inga absoluta gränser. Inom hela språkområdet gäller att den ömsesidiga förståelsen är större mellan varieteter som talas i geografiska områden som gränsar till varandra än mellan varieteter som ligger geografiskt långt ifrån varandra. Förståelsen mellan sydsamiska och nordsamiska har liknats vid förståelsen mellan isländska och svenska. Förutom skillnader i språk finns också vissa skillnader, kulturellt och historiskt, mellan de grupper som talar olika samiska varieteter.

Minoritetsspråkskommittén har angivit att en ratificering av minoritetsspråkskonventionen för de olika samiska varieteterna som skilda språk skulle kunna vara positiv eftersom det skulle kunna bidra till ökad kunskap om de olika varieteternas existens och om hur stora de språkliga skillnaderna är. Dessutom skulle olikheter kulturellt och historiskt mellan de olika samiska grupperna markeras. Kommittén fann dock flera skäl som talade mot en behandling av de olika samiska varieteterna som olika språk vid en ratificering. Det främsta skälet är att en sådan tillämpning med stor sannolikhet skulle leda till att de minst använda av de samiska varieteterna inte skulle kunna omfattas av konventionens tillämpning. Om de olika samiska varieteterna behandlas som skilda språk kan det bli svårt att hävda att de varieteter som används i minst utsträckning talas av tillräckligt många för att motivera att konventionen skall tillämpas på dem. Om man behandlar samiskan som ett språk vid en ratifikation omfattar ett sådant åtagande samtliga samiska varieteter oavsett antal användare. Kommittén framhöll att vid tillämpningen av de åtgärder till stöd och skydd för språket som är rikstäckande kan Sametinget liksom nu avgöra hur dessa skall tillämpas på de olika varieteterna så att de resurser som finns utnyttjas så effektivt som möjligt för att ge bästa möjliga stöd och skydd för de olika språkliga varieteterna alltefter varje varietets förutsättning. Vid tillämpning av de regionala reglerna får behovet hos dem som reglerna riktar sig till och de lokala resurser som finns bli avgörande. Målet är att enskilda skall kunna välja vilken varietet av språket de vill använda och bli bemötta på.

I propositionen anger regeringen att en ratifikation av samiska som ett språk med en flexibel tillämpning av konventionens bestämmelser på de olika varieteterna – styrd av samerna själva genom Sametinget och dem som använder språket i de geografiska områden där regionala regler gäller – är det som bäst överensstämmer med konventionens syfte som är att öka förståelsen och samverkan mellan olika grupper. Regeringen anser att fördelarna

med att ratificera konventionen för samiska som ett språk överväger nackdelarna. En ratificering för samiska som ett språk ger också den fördelen att det bidrar till nordisk rättslighet eftersom både Finland och Norge gjort på detta sätt vid sin ratificering av minoritetsspråkskonventionen.

Med hänsyn till det anförda bedömer utskottet att sydsamiskan får en starkare ställning vid tillämpning av minoritetsspråkskonventionen om de samiska varieteterna behandlas som ett språk. Socialförsäkringsutskottet delar därför regeringens bedömning och avstyrker motion K9 yrkande 1.

Finska och meänkieli

När det gäller frågan om huruvida finska och meänkieli skall ses som ett eller två skilda språk konstaterar socialförsäkringsutskottet till att börja med att regeringen och Minoritetsspråkskommittén kommit till olika slutsatser.

Om de olika minoritetsgrupperna kan nämnas att tornedalingarna alltid har bott i samma geografiska område där finska talats sedan mycket lång tid tillbaka från generation till generation. I dag bedöms ca 50 000–60 000 tornedalingar använda meänkieli i Tornedalen. Dessutom finns ca 16 000 personer i svenska Tornedalen som är från Finland invandrade personer i första och andra generationen. De använder både standardfinska och meänkieli. Den stora arbetskraftsinvandringen framför allt under 1960- och början av 1970-talet har medfört att merparten av de finstalande i Sverige inte längre finns i Tornedalen utan främst i de centrala delarna av Sverige och i storstadsområdena. År 1994 fanns i landet ca 450 000 sverigefinnar eller finlandssvenskar i första eller andra generationen, varav omkring hälften använder finska.

I propositionen anges att utanför Tornedalen har finska använts från 1500-talet till i dag. Språket har dock använts i olika delar av landet under olika perioder så att det inte går att avgränsa något bestämt geografiskt område utom Tornedalen.

Flera faktorer har bidragit till att isolera den finska som talades i svenska Tornedalen från finskan i Finland. Genom denna isolering och inflytande från svenskan har finskan i svenska Tornedalen alltmer utvecklat egna särdrag.

I propositionen föreslås att meänkieli skall anses som ett eget språk. Skälen härför är att språkliga, men också kulturella och historiska, särdrag hos den tornedalska befolkningen talar för ett sådant synsätt. Även tornedalingarnas egen strävan under senare år att värna om det egna språkets särart och sin egen kultur och historia är väsentligt i sammanhanget. Även finska bör behandlas som ett territoriellt baserat språk i Tornedalen.

Det är enligt socialförsäkringsutskottets mening svårt att bedöma om meänkieli bör anses som ett eget språk eller ej. Minoritetsspråkskommittén anlidade särskild expertis för sitt ställningstagande. Det är dock inte enbart språkliga skillnader mellan olika varieteter som är avgörande, och med beaktande inte minst av tornedalingarnas egen strävan att värna om språkets särart och sin egen kultur och historia delar socialförsäkringsutskottet regeringens bedömning att meänkieli skall anses som ett minoritetsspråk. Därmed avstyrks motion K8 i denna del.

Socialförsäkringsutskottet delar regeringens bedömning att romani chib (alla varieteter) skall anses som ett minoritetsspråk, dock territoriellt obundet.

Jiddisch

Beträffande frågan om huruvida jiddisch bör anses som ett nationellt minoritetsspråk anges i propositionen att jiddisch visserligen troligen inte har talats kontinuerligt sedan slutet av 1700-talet, då de första jiddischtalande kom till Sverige, men språket har funnits under olika perioder i historien till följd av att nya grupper jiddischtalande anlät till landet. Detta återkommande nytillskott av jiddischtalande har gjort att antalet varit tillräckligt stort för att språket skulle kunna överleva. Regeringen framhåller att jiddisch till skillnad från andra språk i Europa minskat i omfattning på ett onaturligt sätt bl.a. till följd av förintelsen av judar från Östeuropa. Jiddisch skulle troligen ha haft en helt annan utbredning i Europa i dag om Förintelsen inte inträffat. Det finns tecken som tyder på ett ökat intresse inom de judiska församlingarna för att medverka till att jiddisch även i fortsättningen talas i Sverige. Det är enligt regeringen väsentligt att jiddisch kan ges det stöd som behövs för att språket inte skall dö ut.

Socialförsäkringsutskottet delar denna uppfattning och tillstyrker att jiddisch anses som ett nationellt minoritetsspråk, icke territoriellt bundet. Motion K8 avstyrks således i denna del.

Ratificeringen

Socialförsäkringsutskottet tillstyrker att Sverige ratificerar Europarådets minoritetsspråkskonvention och att den skall tillämpas på de i propositionen föreslagna språken, varvid samiska, finska och meänkieli skall anses som territoriella språk medan romani chib och jiddisch skall vara territoriellt obundna.

Konstitutionsutskottets bedömning

I likhet med vad som framgår av utrikesutskottets och socialförsäkringsutskottets yttranden vill konstitutionsutskottet betona det angelägna i att minoriteter inom en stat åtnjuter skydd för sin egenart. Skyddet av nationella minoriteter är en viktig del av skyddet för de mänskliga rättigheterna och därmed för stabilitet, demokrati och fredlig utveckling. Konstitutionsutskottet anser att Sverige som ett första steg mot en samlad svensk minoritetspolitik bör ratificera ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen. Syftet med motionerna 1998/99:K334 och Sf623 yrkande 10 får anses tillgodosett genom propositionen.

Samernas ställning inom det svenska samhället rymmer utan tvivel inslag som ger anledning till en allvarligt eftersinnande inställning från statsmakternas sida. Att säkra betingelserna för den samiska kulturens fortlevnad är i

hög grad ett ansvar även för det allmänna. En viktig beståndsdel i en samlad svensk minoritetspolitik måste komma att gälla samerna.

Inte minst i fråga om kunskaperna om samernas kultur i vidaste mening kan det befaras att det i dag brister i många hänseenden. Ett syfte med det förslag som nu har lagts fram är att uppmuntra till kunskap om de nationella minoriteterna och deras språk. Detta kan bli till gagn för samerna som nationell minoritet i Sverige.

Uppmärksamheten på samernas förhållanden kan dock inte tillåtas avta. Det blir i första hand en uppgift för regeringen att uppmärksamt följa utvecklingen och ta initiativ till de åtgärder som visar sig påkallade. Regeringen har i propositionen förutskickat att de åtgärder som kommer att genomföras inom ramen för minoritetspolitiken kommer att följas upp och utvärderas.

Utskottet räknar med att utvärderingen kan ges en vid inriktning och ge underlag för att bedöma behovet av ytterligare åtgärder för att stärka samernas ställning allmänt sett, bl.a. i de rättsliga frågor som rör användningen av land och vatten. Något tillkännagivande om hur en rimlig maktbalans mellan samerna och deras motparter skall kunna åstadkommas kan dock inte anses påkallat i detta sammanhang. Som ett första steg mot en samlad svensk minoritetspolitik bör vad som har lagts fram i propositionen godtas. Motion 1998/99:K273 avstyrks.

Frågan huruvida Sverige skall ratificera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder övervägs för närvarande i Regeringskansliet. I avvaktan på resultatet av detta arbete bör riksdagen inte nu ge något ställningstagande till känna i frågan om ILO-konventionen. Motionerna 1999/2000:K223 och MJ220 yrkande 8 avstyrks.

Som framgått av socialförsäkringsutskottets yttrande har riksdagen år 1977 bekräftat samernas ställning som ursprungsfolk i Sverige. Socialförsäkringsutskottet delar uppfattningen i motion MJ220 yrkande 1 att samerna är ett ursprungsfolk i Sverige. Med hänsyn till riksdagens beslut år 1977 är något tillkännagivande i frågan enligt socialförsäkringsutskottets mening dock inte påkallat och socialförsäkringsutskottet avstyrker motionen. Konstitutionsutskottet har inte anledning att ta ställning på något annat sätt. Motionen avstyrks.

Den minoritet i Sverige som har anknytning till Finland innefattar en grupp med finska som modersmål och en med svenska som modersmål. När uttrycket sverigefinnar brukas i propositionen åsyftas såvitt framgår personer som har finska som modersmål. Den finländska grupp som har svenska som modersmål åsyftas med andra ord inte. Mot bakgrund av de ändamål som minoritetspråkskonventionen skall tjäna framstår detta som följdriktigt. Enligt den bedömning som framgår av regeringens proposition tillhör den i första hand svensktalande gruppen inte heller dem som bör anses omfattade av åtagandena enligt ramkonventionen.

Konstitutionsutskottet gör i dessa hänseenden inte någon annan bedömning än den som ligger till grund för propositionen. Som framgår av vad socialförsäkringsutskottet har anfört följer emellertid inte därav att den finlands-svenska minoritetsgruppen i Sverige inte skulle kunna få del av åtgärder som enligt propositionen skall vidtas för dem som i propositionen omtalas som sverigefinnar. Motion 1999/2000:K11 yrkande 2 avstyrks.

En ratifikation av ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen i enlighet med vad som föreslås i propositionen skulle innebära ett erkännande av samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar som Sveriges nationella minoriteter. De åtaganden som följer med ratifikationen innebär också att praktiska åtgärder till skydd för de talade minoritetsspråken vidtas på ett sätt som har förutsättningar att bli verksamma medel för att hålla språken levande.

Sådana åtgärder skall enligt propositionen föreskrivas genom lag i fråga om samiska som ett språk och i fråga om finska och meänkieli som två skilda språk. Propositionen innebär alltså att samtliga varieteter av det samiska språket samt finska och meänkieli ges ett skydd i lag som syftar till att språken skall stärkas så att de kan hållas levande som minoritetsspråk i Sverige. Härigenom kommer de nationella minoriteternas och minoritetsspråkens betydelse i det svenska samhället till klart uttryck i lag. På den konstitutionella nivån återspeglas deras betydelse i dag i bestämmelsen i 1 kap. 2 § sista stycket regeringsformen enligt vilken etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Enligt konstitutionsutskottets bedömning kan det inte anses påkallat att i redan i samband med det första steg mot en samlad svensk minoritetspolitik som nu föreslås gå längre på grundlagsnivån. Motionerna 1998/99:K274 yrkande 1, 1998/99:K257 yrkande 5 och 1999/2000:K10 yrkande 1 avstyrks.

Inte heller finns det tillräckliga skäl att nu gå ifrån vad som föreslagits i propositionen i fråga om det samiska språkets ställning som nationellt minoritetsspråk. Sverige bör alltså i likhet med Finland och Norge i detta sammanhang behandla samiskan som ett språk. Som anförts i propositionen innebär det att ratificeringen av minoritetsspråkskonventionen skall omfatta samtliga varieteter av det samiska språket oavsett antal användare. I annat fall finns risken att de minst använda varieteterna av det samiska språket inte skulle kunna omfattas av konventionens tillämpning. Motion 1999/2000:K9 yrkande 1 avstyrks.

Av de övriga minoritetsspråken berörs meänkieli och jiddisch av yrkandet i motion 1999/2000:K8 om att dessa språk inte bör erkännas som minoritetsspråk i Sverige.

Som skäl för vad som föreslagits i fråga om meänkieli har i propositionen pekats på språkliga, men också kulturella och historiska särdrag hos den tornedalska befolkningen och därtill tornedalingarnas egen strävan under senare år att värna om det egna språkets särart och sin egen kultur och historia. Socialförsäkringsutskottet har konstaterat att regeringen kommit till en annan slutsats än Minoritetsspråkskommittén i frågan om finska och meänkieli skall ses som ett eller två skilda språk.

För egen del har socialförsäkringsutskottet anförts att det är svårt att bedöma om meänkieli bör anses som ett eget språk eller ej. Socialförsäkringsutskottet pekar dock på att det inte enbart är språkliga skillnader mellan olika varieteter som är avgörande och anför att utskottet, med beaktande inte minst av tornedalingarnas egen strävan att värna om språkets särart och sin egen kultur och historia, delar regeringens bedömning att meänkieli skall anses som ett minoritetsspråk. Socialförsäkringsutskottet avstyrker därför motion

K8 i denna del. Konstitutionsutskottet gör inte någon annan bedömning än den som socialförsäkringsutskottet har gjort. Motion K8 avstyrks i vad den avser meänkieli.

I fråga om jiddisch har i propositionen anförts att språket har funnits i Sverige under olika perioder i historien sedan slutet av 1700-talet då de första jiddischtalarna kom till Sverige. Återkommande nytillskott av jiddischtalare har gjort att antalet talare varit tillräckligt stort för att språket skulle kunna överleva. I propositionen anføres vidare att det också är viktigt att hålla i minnet att jiddisch är ett språk som till skillnad från andra språk i Europa minskat i omfattning på ett onaturligt sätt bl.a. till följd av förintelsen av judar från Östeuropa. Jiddisch skulle troligen ha haft en helt annan utbredning i Europa i dag om Förintelsen inte inträffat. Det finns enligt vad som anføres i propositionen tecken som tyder på ett ökat intresse inom de judiska församlingarna för att medverka till att jiddisch även i fortsättningen talas i Sverige. Det är enligt regeringen väsentligt att jiddisch kan ges det stöd som behövs för att språket inte skall dö ut.

Socialförsäkringsutskottet har förklarat sig dela den uppfattning i fråga om jiddisch som kommit till uttryck i propositionen och tillstyrkt att jiddisch anses som ett nationellt minoritetsspråk, icke territoriellt bundet. Socialförsäkringsutskottets ställningstagande innebär att motion K8 avstyrks i vad den avser jiddisch. Konstitutionsutskottet delar socialförsäkringsutskottets bedömning och avstyrker motionen även i denna del.

Det nu anförda innebär att konstitutionsutskottet gör samma bedömning som regeringen i fråga om vilka språk som skall omfattas av de åtgärder som Sverige åtar sig genom att ratificera minoritetsspråkskonventionen. Vad gäller teckenspråket finns självfallet starka skäl för att det allmänna skall lämna sådant stöd som kan behövas för att främja de dövas möjligheter i skilda hänseenden. Som anförts i propositionen kan det dock inte anses att teckenspråket faller inom ramen för syftet med minoritetsspråkskonventionen med dess anknytning till urbefolkningar och andra nationella minoriteter som etniska grupper. Även om därför teckenspråket inte kan omfattas av en ratifikation av minoritetsspråkskonventionen, finns det inte något som hindrar att frågan om åtgärder till stöd för teckenspråket övervägs i annat sammanhang som kan vara lämpligt.

Konstitutionsutskottet tillstyrker sammanfattningsvis att riksdagen godkänner en svensk ratificering av minoritetsspråkskonventionen och ramkonventionen.

Förvaltningsområdet

Propositionen

Regeringen föreslår att enskilda skall ges en lagstadgad rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos domstolar och förvaltningsmyndigheter i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig utsträckning. Det geografiska område där sådana regler skall tillämpas för samiska är Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner. För finska och meänkieli skall det geografiska området utgöras

av Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner. Om det finns särskilda skäl skall regeringen samt efter regeringens bemyndigande landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige ges rätt att undanta en förvaltningsmyndighet från lagens tillämpning. De områden där rätten att använda språken skall gälla benämns i lagförslagen förvaltningsområdet för samiska och förvaltningsområdet för finska och meänkieli.

Motionerna

I *motion 1999/2000:K3 av Ingvar Svensson m.fl (kd) yrkande 1* hemställs att riksdagen beslutar att utöka förvaltningsområdet under en försöksperiod till att omfatta Krokoms kommun, Strömsunds kommun samt Storumans kommun och att därefter genomföra en utvärdering av försöket. Ett yrkande av samma innebörd återfinns i *motion 1999/2000:K239 av Dan Kihlström (kd) yrkande 1*. Motionärerna pekar på att ingen kommun inom det sydsamiska geografiska området i propositionen har angetts bland dem där rätten att använda samiska, finska och meänkieli skall gälla. Det sydsamiska språket kommer därmed enligt motionärerna att försvagas och eventuellt försvinna. Förvaltningsområdet för samiska bör därför utvidgas under en försöksperiod.

I *motion 1999/2000:K9 av Camilla Sköld Jansson m.fl (v) yrkande 2* begärs ett tillkännagivande om upprättande av en sydsamisk förvaltningskommun. Motionärerna anser det nödvändigt för sydsamiskans överlevnad att en kommun får uppdraget som sydsamisk förvaltningskommun.

I *motion 1999/2000:K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 1* begärs ett tillkännagivande om finska språkets ställning som territoriellt bundet språk i Stockholmsregionen. Motionärerna anför att det finns starka skäl för att betrakta det finska språket som ett territoriellt bundet språk även i Stockholmsregionen. Detta är viktigt för de flera tiotusentals finländare som lever i regionen. Det är enligt motionärerna också viktigt för Stockholms framtida roll i Östersjöregionen och för relationerna mellan Sverige och Finland. Det innebär också att såväl regionen som statsmakten ger ett besked om att de ser en levande finskspråkig kultur som ett bestående nationellt värde i huvudstadsregionen.

I *motion 1999/2000:K12 av Yvonne Ångström m.fl. (fp) yrkande 1* begärs ett tillkännagivande om att förvaltningsområdet bör utökas med Krokoms och Storumans kommuner. Motionärerna föreslår en treårig försöksperiod med konkreta uppgifter som utvärderas efter försöksperiodens slut.

I *motion 1999/2000:K237 av Ola Sundell (m)* begärs ett tillkännagivande om sydsamiskan som språkgrupp. Motionären pekar på att det sydsamiska språkområdet har lämnats utanför förslaget om rätt att använda samiska hos domstolar och förvaltningsmyndigheter och anser att någon kommun inom det sydsamiska språkområdet borde ingå i en försöksverksamhet med sådan rätt. Detta bör enligt motionären göras för att inte splittra det samiska folket.

I *motion 1999/2000:K280 av Erling Wälivaara (kd)* begärs ett tillkännagivande om fortsatt reformarbete med att stärka minoritetsspråkens ställning i hela landet. Motionären anser det viktigt att fortsätta med att stärka minori-

tettspråkens ställning även utanför det av regeringen föreslagna förvaltningsområdet.

I *motion 1999/2000:K353 yrkande 8 av Siv Holma och Stig Eriksson (v)* begärs ett tillkännagivande om en särskild kartläggning av hur sverigefinnar utanför förvaltningsområdet praktiskt får skydd/stöd utifrån erkännandet som nationell minoritet. Motionärerna anför att det största antalet sverigefinnar bor utanför förvaltningsområdet för finska och att det behövs en kartläggning av hur de i praktiken får skydd och stöd som nationell minoritet.

Socialförsäkringsutskottets yttrande

Socialförsäkringsutskottet anför att när området för regionalt tillämpliga regler om rätt att använda samiska i offentliga sammanhang bestämts har, enligt vad som framgår av propositionen, också aspekter som berör möjligheten att praktiskt tillämpa sådana bestämmelser vägts in. Regeringen påpekar att minoritetsspråskonventionen till stor del är inriktad på att ge stöd och skydd för landsdels- eller minoritetsspråken i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig omfattning. Denna begränsning bygger på att man ansett att det kan möta alltför stora hinder, både praktiskt och kostnadsmässigt, att tillämpa konventionens olika bestämmelser i områden där mycket få personer använder ett landsdels- eller minoritetsspråk.

Vad gäller samiska angav Minoritetsspråkskommittén att de samisktalande är i minoritet i samtliga kommuner. Det torde inte i någon kommun finnas en samisk befolkning som överstiger 10 % av den totala befolkningen. Det är nödvändigt att i ett första skede begränsa tillämpningen av sådana regler till de kommuner i det traditionella samiska språkområdet där det finns förhållandevis många samisktalande och tillräckliga administrativa och praktiska resurser för att genomföra bestämmelserna. På sikt kan man tänka sig att området för lagens tillämpning utvidgas till att omfatta ett större geografiskt område under förutsättning att det visar sig att kunskaperna i samiska växer i andra områden och därmed gör det praktiskt och ekonomiskt försvarbart att tillämpa sådana regler där.

En samlad bedömning av var de flesta samisktalande inom det traditionella samiska språkområdet kan antas vara bosatta och var myndigheterna har bäst förutsättningar att uppfylla rättigheterna medför att regeringen föreslår att de lagstadgade rättigheterna att använda samiska skall gälla i Arjeplog, Gällivare, Jokkmokk och Kiruna.

De skäl som ligger bakom denna avgränsning medför att socialförsäkringsutskottet inte kan föreslå någon utökning eller förändring av kommunerna. Socialförsäkringsutskottet vill dock erinra om att, vilket också anges i propositionen, den enskilde skall ha rätt att välja vilken varietet av samiska som han eller hon vill använda vid sin kontakt med myndigheten samt att myndigheten vid sina muntliga kontakter, så långt möjligt, bör använda samma varietet av samiska som den enskilde. Även vid domstol har den enskilde rätt att använda den varietet som han eller hon begär. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna K3 yrkande 1, K9 yrkande 2, K12 yrkande 1, K237 och K239 yrkande 1.

Rätten att tala finska har av motsvarande skäl angivits till Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå. Med hänsyn till de avvägningar som ligger bakom valet av kommuner delar socialförsäkringsutskottet regeringens uppfattning även i denna del. Socialförsäkringsutskottet vill dock erinra om att det i propositionen anges att det i Stockholmsområdet bor ett stort antal sverigefinnar samt att det pågår satsningar inom vård och omsorg för sverigefinnarna i framför allt Stockholm och Mälardalen. Stockholms kommun har också flera finskspråkiga skolor. Regeringen ser det som angeläget att dessa insatser kan fortsätta. Med det anförda avstyrker utskottet motion K11 yrkande 1.

Socialförsäkringsutskottet har således inga invändningar mot de föreslagna förvaltningsområdena i de två särskilda lagarna. Därvid noteras att de nu framlagda lagförslagen innebär ett första steg. En utvärdering av åtgärderna skall ske och områdena kan förändras.

Konstitutionsutskottets bedömning

Som socialförsäkringsutskottet har framhållit ligger en samlad bedömning av de förhållanden som är av betydelse i sammanhanget bakom den avgränsning av den lagstadgade rätten att använda minoritetsspråken till vissa s.k. förvaltningsområden som föreslås i propositionen. Konstitutionsutskottet delar den bedömning som ligger till grund för propositionen i detta avseende. Såvitt gäller den sydsamiska varieteten av det samiska språket innebär propositionen att den enskilde får rätt att använda sitt eget språk inom de ramar som framgår av den föreslagna lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar. Konstitutionsutskottet anser sig i likhet med socialförsäkringsutskottet inte i detta ärende kunna föreslå någon utökning eller förändring av gränserna för förvaltningsområdena enligt lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar. Vilka åtgärder som senare kan böra vidtas inom ramen för en samlad minoritetspolitik bör bedömas när erfarenheterna av den förändring som nu har föreslagits kan överblickas. Konstitutionsutskottet tillstyrker propositionen och avstyrker motionerna 1999/2000:K3 yrkande 1, K9 yrkande 2, K12 yrkande 1, K237, K239 yrkande 1, K280 och K353 yrkande 8.

Konstitutionsutskottet gör samma bedömning när det gäller förslaget i motion K11 yrkande 1 om rätt att använda finska språket i Stockholmsregionen. Motionen avstyrks.

Domstolar och förvaltningsmyndigheter

Bakgrund

Som en allmän princip i Sverige gäller att rättegång skall hållas på svenska språket. I 33 kap. 9 § rättegångsbalken (RB) finns dock en bestämmelse om att domstolen vid behov får låta översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från domstolen. Bestämmelsen innebär att en inlaga på ett främmande språk skall översättas om det kan antas ha betydelse för målet. Vidare innebär bestämmelsen att en domstol av kostnadsskäl bör vara försiktig med

att översätta sådana handlingar. Översättning bör ombesörjas av domstolen endast om det inte kan ske på annat sätt. Konsekvensen av att domstolen inte finner skäl att översätta en handling och att en part inte följer ett föreläggande att ombesörja översättning torde bli att handlingen lämnas utan avseende på samma sätt som en grovt ofullständig handling. I 5 kap. 6 § RB anges att tolk kan anlitas om någon som skall höras inför rätten inte behärskar det svenska språket. Bedömning av behovet av tolk görs av domstolen. Det finns följaktligen inte någon absolut rätt att använda andra språk än svenska vid domstol. I 50 § förvaltningsprocesslagen (1971:29) finns en bestämmelse där både muntlig och skriftlig översättning regleras. Innebörden av bestämmelsen motsvarar bestämmelserna i rättegångsbalken.

Det föreligger således ingen absolut skyldighet för en domstol att översätta inlagor eller bevisning som ges in på ett annat språk. Det finns emellertid ingen bestämmelse som säger att en inlaga eller bevisning skall avvisas enbart på den grunden att den är avfattad på ett annat språk än svenska. Inte heller är en juridisk handling ogiltig enligt svensk rätt bara för att den är upprättad på ett annat språk än svenska.

Enligt artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna har var och en som blivit anklagad för brott vissa minimirättigheter. Dit hör rätten att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj, underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom och att utan kostnad bistås av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som begagnas i domstolen. Konventionen gäller sedan den 1 januari 1995 som lag här i landet.

I 8 § förvaltningslagen (1986:223) anges att myndigheter vid behov bör anlita tolk i kontakter med personer som inte behärskar svenska. Bestämmelsen gäller både skriftliga och muntliga kontakter. Myndigheter har således lika lite som domstolar någon absolut skyldighet att anlita tolk eller översättare. I stället görs en behovsprövning. Inte heller beträffande myndigheter finns någon bestämmelse i svensk rätt med innebörden att handlingar som ges in på annat språk än svenska anses ogiltiga bara på den grunden att de är upprättade på annat språk. En myndighet får också upprätta handlingar på andra språk och det är tillåtet för regionala och lokala myndigheter att ge ut sina officiella dokument på annat språk än svenska.

Propositionen

Regeringens förslag innebär att en part eller ställföreträdare för part skall ha rätt att hos domstol använda samiska, finska eller meänkieli under handläggningen av ett mål eller ärende som har anknytning till förvaltningsområdet för respektive språk. Rätten att använda språken skall omfatta ingivande av handlingar och skriftlig bevisning, att få handlingar som hör till målet eller ärendet muntligen översätta till språken och att vid muntlig förhandling tala språken. Domstolar skall översätta ingivna handlingar till svenska om det inte är uppenbart onödigt samt i övrigt sträva efter att bemöta enskilda på samiska, finska och meänkieli. Rätten att tala samiska, finska och meänkieli skall även omfatta de domstolar dit en dom eller ett beslut i ett mål eller ärende överklagas. En begäran att använda samiska, finska eller meänkieli

skall framställas i samband med att målet eller ärendet inleds eller första gången parten skall yttra sig. En begäran att använda samiska, finska eller meänkieli som framställs senare eller som uppenbart har ett otillbörligt syfte skall få avslås.

Den enskilde skall få rätt att använda samiska, finska och meänkieli vid skriftliga och muntliga kontakter med regionala och lokala statliga förvaltningsmyndigheter samt med kommunala och landstingskommunala förvaltningsmyndigheter i ärenden som avser myndighetsutövning i förhållande till honom eller henne, om ärendet har anknytning till respektive förvaltningsområde. Myndigheten skall ge muntliga svar på samiska, finska och meänkieli samt även i övrigt sträva efter att bemöta den enskilde på respektive språk. Myndigheten skall få bestämma särskilda tider och särskild plats för besök och telefonsamtal.

Några särskilda bestämmelser om att myndigheterna skall erbjuda sin personal fortbildning och om att tvåspråkighet i samiska och svenska, finska och svenska respektive meänkieli och svenska skall betraktas som en särskild merit vid anställning av personal hos myndigheter inom förvaltningsområdet skall enligt regeringens förslag inte tas in i de föreslagna lagarna. I propositionen anförs att det är myndigheternas ansvar att avgöra om sådan utbildning skall erbjudas personalen och vad som skall utgöra en särskild merit vid anställning.

Motionerna

I motion 1999/2000:K3 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) yrkandena 2 och 3 hemställs att riksdagen beslutar en annan lydelse av bestämmelserna i 6 § första stycket andra meningen lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar och 6 § första stycket andra meningen lagen om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar än den som föreslagits i propositionen. Motionärernas förslag innebär att en begäran om att få använda något av de tre språken skall kunna avslås endast om det finns särskilda skäl för det, oavsett när den framställs. Motionärernas förslag innebär vidare att en begäran om att få använda något av språken inte som enligt propositionen skall kunna avslås med motivering att den har ett otillbörligt syfte. En begäran skall i stället kunna avslås om det är uppenbart att den är onödig.

I motion 1999/2000:K3 yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om de nationella minoriteternas rätt att använda sitt minoritetsspråk i kontakten med centrala myndigheter. Motionärerna anför att det är mycket vanligt att medborgarna har direktkontakter med centrala myndigheter. De nationella minoriteterna bör enligt motionärerna ha möjlighet att använda sitt minoritetsspråk också i kontakten med centrala myndigheter.

Motion 1999/2000:K239 av Dan Kihlström (kd) yrkandena 2 och 3 har samma innehåll som motsvarande delar av motion 1999/2000:K3.

I motion 1999/2000:K10 av Helena Bargholtz m.fl (fp) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om ytterligare stöd till skriftspråken. Motionärerna anför att det är viktigt för minoritetsspråken att de fungerar också som skriftspråk

och förespråkar en försöksverksamhet med skyldighet för myndigheterna att ge också skriftlig service på minoritetsspråken i ett par kommuner.

I *samma motion yrkande 4* begärs ett tillkännagivande om meritvärdering för offentlig personal. Minoritetsspråkskommittén föreslog att det skulle lagfästas att tvåspråkighet på svenska och minoritetsspråket skulle betraktas som en särskild merit vid anställning av personal vid en myndighet inom förvaltningsområdena. Motionärerna anser att förslaget bör förverkligas.

I *motion 1999/2000:K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c) yrkande 3* begärs ett tillkännagivande om rätten att använda samiska, finska och meänkieli hos domstolar. Motionärerna menar att inte endast parter och deras ställföreträdare utan även andra aktörer som exempelvis vittnen och målsägande skall ha samma rätt att tala dessa språk.

I *samma motion yrkande 4* begärs ett tillkännagivande om rätten att få svar från myndigheter på samiska, finska och meänkieli. Motionärerna anser det betänkligt från demokrati- och rättssäkerhetsperspektiv att det inte redan nu ges en rätt till skriftliga svar från myndigheter på dessa språk. Målet bör enligt motionärerna vara att snarast utvidga rätten att få svar på samiska, finska och meänkieli.

I *motion 1998/99:K274 av Barbro Westerholm (fp) yrkande 2* begärs ett tillkännagivande om en persons rätt att få skriftligt svar på sitt eget minoritetsspråk. Motionären anför att en person som skriver på samiska eller finska till en myndighet inom något av de förvaltningsområden där språken talas skall kunna få både muntligt och skriftligt svar på sitt eget språk. Enligt språkreglerna i Finland och Norge kan samiskan användas både muntligt och skriftligt i de samiska förvaltningsområdena. Så borde det enligt motionären vara också i Sverige.

I *motion 1999/2000:Sf639 av Fanny Rizell (kd) m.fl yrkande 18 (delvis)* begärs ett tillkännagivande om nationella minoriteter. Motionärerna vill att nationella minoriteter skall kunna använda sitt språk i kontakten med centrala myndigheter.

Konstitutionsutskottets bedömning

Vid avgörandet av vilken omfattning regler om rätt att använda samiska, finska och meänkieli vid domstolar och förvaltningsmyndigheter skall ha måste enligt vad regeringen anför i propositionen flera olika faktorer beaktas. Dit hör såväl minoritetsspråkskonventionens inriktning som praktiska, historiska och kulturella skäl samt strävan efter nordisk rättslikhet. När det gäller rätten att använda språken vid domstol måste dock enligt propositionen hänsyn framför allt tas till vilka kunskaper i dessa språk som finns i de aktuella regionerna. Det får enligt propositionen därför anses uteslutet att föreslå så omfattande regler att domstolarna på begäran av någon av parterna skall hålla rättegången på samiska, finska eller meänkieli. Av likartade skäl anser regeringen det i dag orealistiskt, såväl praktiskt som ekonomiskt, att ställa krav på att myndigheterna skall avfatta skriftliga beslut även på samiska, finska och meänkieli. Enligt konstitutionsutskottets mening bör de bedömningar som ligger till grund för propositionen i dessa delar godtas. Detsamma gäller frågan om rätten att använda minoritetsspråken hos centrala statliga

förvaltningsmyndigheter. Motionerna 1999/2000:K3 yrkande 4, 1999/2000:K10 yrkande 2, 1999/2000:K11 yrkande 4, 1998/99:K274 och 1999/2000:Sf639 yrkande 18 (delvis) avstyrks.

Minoritetsspråkskonventionen innefattar inte krav på att andra än de som har ställning som parter i mål och ärenden skall ha rätt att använda minoritetsspråk. Regeringen har inte heller ansett att det finns skäl att låta rätten att använda minoritetsspråk gälla för andra än parter och deras ställföreträdare. Konstitutionsutskottet finner den bedömning som ligger till grund för regeringens förslag i detta hänseende väl avvägd. Motion 1999/2000:K11 yrkande 3 avstyrks.

Möjligheten att använda minoritetsspråken vid domstol får en särskild betydelse vid muntliga förhandlingar. Sådana fordrar en omsorgsfull planering för att kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt. Bland annat måste anlitande av tolk kunna förberedas. Brister i förberedelserna kan i värsta fall leda till att en förhandling måste ställas in. Behovet av tolkning kan också ha stor betydelse för hur lång tid som måste avsättas för en förhandling, något som givetvis påverkar möjligheterna att hålla också andra förhandlingar samma dag.

Regeringen föreslår att en begäran att använda ett minoritetsspråk i ett mål eller ärende hos domstol skall få avslås om den inte framställts i samband med att målet eller ärendet inleds eller första gången en part skolat yttra sig i målet eller ärendet. En sådan regel innebär inte att en senare framställd begäran alltid måste avslås, men ett avslag kan ofta nog visa sig påkallat av praktiska skäl. Vid en restriktiv tillämpning av den föreslagna regeln kan dess verkningar antas bli tämligen lika dem som skulle följa av en regel om att en begäran om att få använda ett minoritetsspråk får avslås endast om det finns särskilda skäl för det.

Regeringen föreslår också att en begäran om att få använda ett minoritetsspråk vid domstol skall få avslås om det är uppenbart att den har ett otillbörligt syfte. Inte heller denna regel innebär att en begäran alltid måste avslås i vissa situationer. En situation då det kan finnas skäl för ett avslag kan enligt propositionen dock vara om en begäran om att få använda minoritetsspråk framställs i syfte att förhåla rättegången. Det är givetvis inte möjligt att bortse från att ett behov av att kunna avslå en begäran om att få använda minoritetsspråk någon gång kan visa sig av sådana skäl. Grunden för ett avslag kan då ligga mera i det otillbörliga syftet än i att det från de synpunkter som bär upp den föreslagna lagen om rätt att använda minoritetsspråken skulle vara onödigt att ett minoritetsspråk kom till användning.

Det nu anförda innebär att konstitutionsutskottet ställer sig bakom vad som anförts i propositionen i de nyss berörda hänseendena och avstyrker motionerna 1999/2000:K3 yrkandena 2 och 3 samt K239 yrkandena 2 och 3. Därmed tillstyrks förslagen till lagar om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar och om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.

Utskottet delar också den bedömning som gjorts i propositionen såvitt gäller frågan om meritvärdering vid anställande av personal hos myndigheterna. Motion 1999/2000:K10 yrkande 2 avstyrks.

Propositionen

Enligt regeringens förslag skall en kommun, när den erbjuder plats i förskoleverksamhet, ge barn vars vårdnadshavare begär det möjlighet till plats i förskoleverksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på samiska, finska respektive meänkieli.

Vidare skall en kommun erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller delar av den service som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar samiska, finska respektive meänkieli.

Motionerna

I motion 1999/2000:K353 av Siv Holma och Stig Eriksson (v) yrkande 6 (delvis) begärs ett tillkännagivande om äldreomsorgen. Motionärerna anser att alla äldre människor som tillhör någon av de nationella minoriteterna behöver ges möjlighet att få äldreomsorg med personal som kan deras modersmål. Enligt deras mening skulle försöksverksamheter kunna startas för sydsamer i Krokoms, Storumans och Strömsunds kommuner.

I motion 1999/2000:K353 yrkande 7 (delvis) begärs ett tillkännagivande om förskolor. Motionärerna anför att staten bör lämna stöd till att försöksverksamhet med förskoleverksamhet på det egna språket skall komma i gång för de minoriteter som inte omfattas av ett i lag angivet förvaltningsområde. Försöksverksamhet för sydsamer skulle kunna prövas i Krokoms, Storumans och Strömsunds kommuner.

Socialutskottets yttrande

Enligt socialutskottets uppfattning är regeringens förslag att varje kommun i de s.k. förvaltningsområdena skall erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller delar av den service som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar samiska, finska respektive meänkieli, väl avvägt. Utskottet vill dock understryka att det även i kommuner utanför förvaltningsområdena kan finnas behov av särskilda insatser för äldre som har annat modersmål än svenska. I detta sammanhang vill utskottet också erinra om att regeringen i budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1) föreslagit att 90 miljoner kronor anslås som ett särskilt stimulansbidrag för försöksverksamheter i kommuner och landsting som syftar till utveckling och nytänkande inom vård-, omsorgs- och serviceverksamheter för äldre. Regeringen fattade under våren 1999 beslut om försöksverksamheter med bl.a. uppsökande verksamhet. Motion K353 (v) yrkande 6 bör därför avstyrkas i den mån den inte anses tillgodosedd med det anförda.

Utbildningsutskottets yttrande

Motion 1999/2000:K353 yrkande 7 berör regeringens förslag till åtgärder i den del som nu är i fråga. Motionärerna anser att staten med direktiv och riktade resurser bör stödja initiativ till försök med förskoleverksamhet för de

minoriteter som inte omfattas av ett i lag preciserat förvaltningsområde. För sydsamer skulle förslagsvis försöksverksamhet kunna anordnas i Krokoms, Storumans och Strömsunds kommuner.

Utbildningsutskottet har inte något att erinra mot regeringens lagförslag i nu berörd del och anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka förslaget i den delen. Motionsyrkandet (likaså i nu berörd del) bör avstyrkas.

Enligt gällande ordning står det varje kommun fritt att, alltefter personella och ekonomiska resurser, organisera förskoleverksamheten på ett sätt som motsvarar föräldrarnas och barnens behov och önskemål. Det finns alltså inget som hindrar att förskoleverksamhet bedrivs helt eller delvis på ett minoritetsspråk även i kommuner som ligger utanför förvaltningsområdena. Såväl konstitutionsutskottet som riksdagen – det är utbildningsutskottets bedömning – bör kunna utgå från att man lokalt överväger möjligheterna att tillmötesgå exempelvis önskemål från sydsamerna i de av motionärerna nämnda kommunerna. Utskottet är inte berett att medverka till ett uttalande av riksdagen om nationell reglering av viss försöksverksamhet i enlighet med motionärernas yrkande.

Konstitutionsutskottets bedömning

Konstitutionsutskottet ansluter sig till vad socialutskottet och utbildningsutskottet har anfört. Motionsyrkandena 1999/2000:K353 yrkande 6 och 7 (båda delvis) avstyrks.

Kommunindelning och språkgränser

Bakgrund

Vid en jämförelse av de historiska språkgränserna för samiska respektive finska och meänkieli med kommungränserna i förvaltningsområdena för dessa språk kan konstateras att dessa gränser inte sammanfaller. I två av de kommuner som omfattas av förslagen, Gällivare och Kiruna, talas både samiska, finska och meänkieli. Samiska talas mest i de västra delarna av kommunerna och i norra delen av Kiruna kommun medan finska och meänkieli talas mest i de östra delarna.

Av bestämmelsen i 7.1b) i minoritetsspråkskonventionen framgår att gällande eller ny administrativ indelning av landet inte skall hindra främjandet av ifrågakvarande landsdels- eller minoritetsspråk.

Förutsättningarna för ändringar i den kommunala indelningen regleras i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och lands-ting. Där anges i 1 kap. 1 § att en ändring i rikets indelning i kommuner kan göras om en sådan ändring kan antas medföra bestående fördel för en kommun eller en del av en kommun eller andra fördelar från allmän synpunkt. Särskild hänsyn skall tas till den eller de kommuner som närmast berörs av indelningen. Om en sådan kommun motsätter sig en indelningsändring får beslut om ändring meddelas endast om det föreligger synnerliga skäl. Särskild hänsyn skall också tas till befolkningens önskemål och synpunkter.

Av förarbetena till lagen framgår att en indelningsändring inte bör genomföras utan att det föreligger från allmän synpunkt objektiva bärande skäl till ändringen. Vilka skäl som skall föreligga och hur tungt de skall väga i förhållande till eventuella skäl mot en ändring har i huvudsak överlämnats till praxis. Vid denna avvägning bör alla omständigheter som talar för eller emot en ändring uppmärksammas. Befolkningens förhållanden skall ges en central plats vid bedömningen.

Propositionen

Regeringen anser att det är viktigt att den administrativa indelningen av landet inte utgör hinder för att främja landsdels- eller minoritetsspråk. Enligt regeringens bedömning utgör den nuvarande indelningen inte något sådant hinder. Regeringen anser att nuvarande bestämmelser om förutsättningar för ändringar i den kommunala indelningen är tillräckliga för att uppfylla minoritetsspråkskonventionens krav att den administrativa indelningen inte skall hindra främjandet av landsdels- eller minoritetsspråk.

Motionen

I motion 1999/2000:K10 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om att förändringar i den kommunala indelningen inte får förhindra främjande av de svenska landsdels- eller minoritetsspråken. Minoritetsspråkskommittén föreslog att det uttryckligen skulle stadgas i lag att en förändring av den kommunala indelningen inte får hindra främjande av de svenska landsdels- och minoritetsspråken. Motionärerna anser att kommitténs förslag bör förverkligas.

Konstitutionsutskottets bedömning

I likhet med vad som har anförts i propositionen anser utskottet den nu gällande regleringen tillräcklig för att uppfylla kravet att den administrativa indelningen av landet inte skall hindra främjandet av landsdels- eller minoritetsspråk. Motion 1999/2000:K10 yrkande 5 avstyrks.

Utbildningsfrågor m.m.

Propositionen

Grundskola och gymnasieskola

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) respektive de frivilliga skolformerna (Lpf 94) bör det anges att eleverna skall ges kunskap om minoritetsspråken och om de nationella minoriteternas kultur, religion och historia.

Det är väsentligt att universitetsutbildning och forskning i minoritetsspråk och om de nationella minoriteterna fortsätter och kan utvecklas. Ett närmare ställningstagande i fråga om högre utbildning och forskning i minoritetsspråken och om de nationella minoriteterna kommer att redovisas i samband med regeringens samlade bedömning när det gäller ämnen som har få lärare, forskare och studenter.

Folkbildning

Folkhögskolorna och studieförbunden har genom sin karaktär och form möjlighet att genomföra verksamhet som riktar sig till personer som tillhör nationella minoriteter. Folkbildningsrådet bör redovisa vilket kursutbud som finns inom folkbildningen för de nationella minoriteterna. Folkbildningsrådet bör i sina utvärderingar beakta behovet av att kartlägga i vilken utsträckning som dessa grupper deltar i folkbildningsverksamheten samt vilka ytterligare insatser som folkbildningen anser kan behöva vidtas för att bredda dessa gruppers deltagande.

Motionerna

I *motion 1999/2000:K6 av Paavo Vallius m.fl (s)* begärs ett tillkännagivande om finska språket i förskolan och grundskolan. Motionärerna anser att en kommun som erbjuder plats i förskoleverksamhet för ett barn som talar ett minoritetsspråk bör eftersträva att ge barnet en plats i förskoleverksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på minoritetsspråk, om det finns underlag för något sådant och vårdnadshavarna önskar det.

I *motion 1999/2000:K7 av Paavo Vallius m.fl. (s) yrkande 1* begärs ett tillkännagivande om minoritetsfolkhögskolorna och garanterat ekonomiskt stöd för deras verksamhet som kulturella centrum för landsdelsspråks- och minoritetsspråksgrupper. I *samma motion yrkande 2* begärs ett tillkännagivande om folkhögskoleundervisning för finska romer i Sverige.

I *motion 1999/2000:K12 av Yvonne Ångström m.fl (fp) yrkande 2 (delvis)* begärs ett tillkännagivande om rikstäckande åtgärder när det gäller barnomsorg. Motionärerna finner det oroande att propositionen inte tar upp de rikstäckande åtgärder som gäller barnomsorg och som togs upp i Minoritetsspråkskommitténs utredning. De åtgärder som föreslås i propositionen gäller endast förvaltningsområdet. Därmed spolieras och stoppas enligt motionärerna helt de initiativ som tagits i det sydsamiska området när det gäller famför allt barnomsorgen. Motionärerna anser därför att förslagen måste tas upp till förnyad bedömning och kostnadsberäkning.

I *motion 1999/2000:K353 av Siv Holma och Stig Eriksson (v) yrkande 2* begärs ett tillkännagivande om stöd till folkbildning/folkhögskolor.

I *samma motion yrkande 7 (delvis)* begärs ett tillkännagivande om förskolor. Motionärerna anför att staten bör lämna stöd till att försöksverksamhet med förskoleverksamhet på det egna språket skall komma i gång för de minoriteter som inte omfattas av ett i lag angivet förvaltningsområde. Försöks-

Utbildningsutskottets yttrande

Beträffande undervisningen i *grundskola och gymnasieskola* anser regeringen att det i läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) respektive de frivilliga skolformerna (Lpf 94) bör anges att eleverna skall ges kunskap om minoritetsspråken och om de nationella minoriteternas kultur, religion och historia.

I motion 1999/2000:K6 begärs ett tillkännagivande av riksdagen till regeringen om vad i motionen anförts om finska språket i förskolan och grundskolan. Motionärerna påpekar behovet av modersmålsstöd i förskola, deltidsförskola och familjedaghem i hela landet, vilket innebär att modersmålsstöd bör ges under hela förskoletiden. Skolverket bör enligt motionärerna få i uppdrag att göra en översyn av samt sammanställa statistik om i vilken utsträckning barn som talar minoritetsspråk har möjlighet att delta i förskoleverksamhet samt undervisning i och på sitt modersmål. Likartade yrkanden framförs i motionerna 1999/2000:K12 yrkande 2 (delvis) och 1999/2000:K353 yrkande 7 (delvis). Utan att nämna vad Minoritetsspråkskommittén föreslagit finner motionärerna bakom motion 1999/2000:K12 det oroande att propositionen inte tar upp de rikstäckande åtgärder som gäller barnomsorgen och som förordades av kommittén. I den senare motionen föreslås att staten med direktiv och riktade resurser bör stödja försök med förskoleverksamhet för sverigefinnar, romer och judar, där det behövs och är praktiskt genomförbart.

Utbildningsutskottet föreslår att konstitutionsutskottet skall avstyrka bifall till yrkandena.

Inledningsvis erinrar utbildningsutskottet om vad Minoritetsspråkskommittén föreslagit om förskoleverksamheten och som motionärerna bakom motion 1999/2000:K12 åberopar. Kommittén ansåg det angeläget att förskoleverksamheten även utanför förvaltningsområdena, i de kommuner där det finns tillräckligt många som efterfrågar det, organiseras så att föräldrar som så önskar kan få hela eller delar av den förskoleundervisning som erbjuds deras barn på samiska respektive finska. En översyn borde göras för att ta reda på i vilken utsträckning barnens behov av att bli bemötta på samiska respektive finska uppfylls i den kommunala barnomsorgen. Inom ramen för en sådan översyn borde man överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att förmå kommuner där det finns många samisktalande respektive finsktalande barn i förskoleåldern att organisera förskoleverksamheten så att någon del av verksamheten i dessa kommuner, om föräldrarna begär det, bedrivs på finska respektive samiska.

Utbildningsutskottet är inte berett att ställa sig bakom krav på centrala föreskrifter om viss försöksverksamhet i enlighet med motionärernas önskemål i kommuner utanför de förvaltningsområden för vilka särskilda bestämmelser kommer att gälla vid riksdagens bifall till propositionen. Syftet med de i detta sammanhang aktuella yrkandena är enligt utbildningsutskottets mening åtminstone delvis tillgodosett genom de bestämmelser som återfinns såväl i

läroplanen för förskolan som i grundskoleförordningen. I den förra (Lpfö 98) framhålls att förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål. I grundskoleförordningen (SFS 1994:1194, ändrad och omtryckt 1997:599) ges bestämmelser om tvåspråkig undervisning. Bestämmelserna om modersmålsundervisning innebär att begränsningen till sju läsår inom det offentliga skolväsendet om rätt till modersmålsundervisning inte gäller samiska, tornedalsfinska, romska eller finska elever eller om undervisningen avser ett nordiskt språk (2 kap. 11 §). Om modersmålsundervisning i tornedalsfinska, samiska eller romska anordnas i stället för B-språk, gäller inte kravet på minst fem elever, vilket normalt krävs för att kommunen skall vara skyldig att anordna undervisning i B-språk (2 kap. 18 §).

Utbildningsutskottet vill i sammanhanget peka på att Skolverket den 1 mars 1999 redovisade ett uppdrag angående romska elevers skolsituation. Skolverket föreslår att särskilda utvecklingsmedel avsätts. Enligt regeringen bör medel från anslag A 2 Utveckling av skolväsende och barnomsorg användas för att stödja lokalt utvecklingsarbete (prop. 1999/2000:1 utg.omr. 16 s. 67).

Som framhålls i förevarande proposition blir det enligt utbildningsutskottet en viktig uppgift för Skolverket att följa utvecklingen för minoritetsspråken såväl i förskolan som i skolan (prop. s. 59).

Utbildningsutskottet erinrar slutligen om den skollagsöversyn som pågår (dir. 1999:15). Kommittén i fråga skall bl.a. utreda om och i så fall hur förskolan kan bli en egen skolform och hur integrationen mellan förskoleklass, skola och fritidshem skall regleras i skollagen.

Beträffande *universitet och högskolor* är det enligt regeringens bedömning väsentligt att universitetsutbildning och forskning i minoritetsspråk och om de nationella minoriteterna fortsätter och kan utvecklas. Ett närmare ställningstagande i fråga om högre utbildning och forskning i minoritetsspråken och om de nationella minoriteterna kommer att redovisas i samband med regeringens samlade bedömning när det gäller de ämnen som har få lärare, forskare och studenter.

I motion 1999/2000:K353 begärs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts om universitet och högskolor. På samma sätt som sker beträffande säkerställandet av samiskans ställning vid Umeå universitet bör regeringen, anser motionärerna, säkra forskning och undervisning i alla erkända minoritetsspråk. Regeringen skjuter framför sig åtgärder som föreslagits av Minoritetsspråkskommittén, heter det i motionen (yrk. 1).

Utbildningsutskottet anser att konstitutionsutskottet bör avstyrka bifall till yrkandet.

Minoritetsspråkskommittén har föreslagit att åtgärder skall vidtas för att säkerställa att utbildning och forskning i samiska, finska och romani chib långsiktigt kan äga rum vid åtminstone ett universitet eller en högskola i Sverige.

Som framgår av motionen föreligger för Umeå universitet ett särskilt åtagande att varje läsår anordna utbildning i samiska. Av årsredovisningen skall

framgå antalet studenter som deltagit i utbildningen. Föreskriften i fråga återfinns i regleringsbrevet.

Ordningen för planering och genomförande av utbildning och forskning vid universitet och högskolor är den att det inom mycket vida ramar ankommer på lärosätena själva att bestämma i vilka ämnen utbildning skall ges och inom vilka områden/ämnen forskning skall bedrivas. I propositionen redogör regeringen utförligt för dagsläget när det gäller utbildning och forskning inom högskolan i samiska, samisk kultur och historia, finska, meänkieli, finsk kultur, forskning om nationella minoriteter och invandrare samt utbildning och forskning i judaistik (omfattande judendom, judisk historia, politik och kultur). Regeringen menar, vilket redan framgått, att det är viktigt att universitetsutbildning och forskning i minoritetsspråk och om de nationella minoriteterna fortsätter och utvecklas.

Vid flera tillfällen och sedan länge har frågan diskuterats – och även varit föremål för utredningar – hur ansvaret nationellt för utbildning och forskning inom vissa mindre ämnen och/eller ämnesområden kan utformas, den s.k. småämnesproblematiken. I propositionen meddelas att Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) har redovisat ett uppdrag att undersöka småämnenas situation vid de svenska lärosätena. Regeringen avser att återkomma till frågan i nästa forskningspolitiska proposition. I det sammanhanget, menar regeringen, bör förutsättningarna och intresset för att bedriva högre utbildning och forskning i romani chib och jiddisch samt om de nationella minoriteternas kultur, religion och historia övervägas närmare.

Utbildningsutskottet erinrar slutligen om att regeringen i budgetpropositionen för år 2000 tar upp frågan om mångfald inom högskolan och pekar på att Sverige är ett mångkulturellt land med en mångfald av etniska grupper. Denna mångfald är i alltför liten utsträckning representerad inom högskolan vad gäller såväl lärare och forskare som studenter. Det är enligt regeringen angeläget att den etniska snedrekryteringen minskar (prop. 1999/2000:1 utg.omr. 16 s. 90).

Kulturutskottets yttrande

Folkbildning

Kulturutskottet instämmer i regeringens bedömning att folkhögskolorna och studieförbunden genom sin speciella karaktär och form har möjlighet att genomföra verksamhet som riktar sig till personer som tillhör nationella minoriteter. Utskottet anser att det är värdefullt om Folkbildningsrådet redovisar vilket kursutbud som finns för de nationella minoriteterna och kartlägger i vilken utsträckning som dessa grupper deltar i folkbildningsverksamheten samt vilka ytterligare insatser som folkbildningen anser kan behöva vidtas för att bredda dessa gruppers deltagande.

Motionsvägen har tre yrkanden framförts som rör folkhögskoleverksamheten.

I motion K7 (s) anförs att de nationella minoriteternas folkhögskolor bör få möjlighet att utvecklas till *kulturella centrum* för sina respektive minoriteter. För att klara denna kulturella uppgift behöver skolorna extra ekonomiskt

stöd. I motionen yrkas därför att minoritetsfolkhögskolorna skall få ett garanterat ekonomiskt stöd – utöver det stöd som fördelas av Folkbildningsrådet – för att verka som kulturella centrum för landsdels- och minoritetsspråksgrupperna (yrkande 1).

En grundläggande princip på folkbildningsområdet är att folkbildningens anordnare, dvs. folkhögskolor och studieförbund, själva skall lägga fast målen för sin verksamhet. Riksdagen har emellertid vid olika tillfällen beslutat om syftena med statsbidraget till verksamheten. Efter förslag från regeringen beslutade riksdagen våren 1998 att vidga syftena med bidragsgivningen i vissa avseenden. Bland annat tillkom syftet att statsbidraget skulle bredda kulturintresset i samhället, öka delaktigheten i kulturlivet samt främja kulturupplevelser och eget skapande (prop. 1997/98:115, bet. 1997/98:KrU17, rskr. 1997/98:258). Folkbildningsrådet beslutar vilka som skall få statsbidrag i enlighet med bestämmelserna i förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen och fördelar tillgängliga medel till dem. Endast en folkhögskola, Samernas folkhögskola i Jokkmokk, finansieras på annat sätt, nämligen via Sametinget (utgiftsområde 16 anslaget A 10 Sameskolstyrelsen).

Kulturutskottet konstaterar att motionsyrkandet avser folkhögskolor som i sin undervisning vänder sig till samer, finnar och tornedalingar, de tre minoritetsgrupper som talar de s.k. landsdels- eller minoritetsspråken (jfr prop. s. 34). Som framgår av både propositionen och den nu aktuella motionen kan folkhögskolorna utgöra kulturella centrum. I propositionen nämns att det vid Samernas folkhögskola i Jokkmokk vid sidan av språkundervisning bedrivs undervisning i hantverk, musik, traditioner m.m. Det är givetvis av stort värde om även andra folkhögskolor, bl.a. de som vänder sig till sverigefinnar och tornedalingar, eftersträvar att ytterligare utvecklas till kulturella centrum för respektive grupp. Enligt kulturutskottets uppfattning bör emellertid inte någon ny statlig stödform inrättas för att finansiera folkhögskolornas kultursatsningar. De medel som disponeras av Folkbildningsrådet bör således även avse satsningar som syftar till att utveckla skolorna till kulturella centrum. Kulturutskottet avstyrker därmed motion K7 (s) yrkande 1.

I två yrkanden behandlas frågan om *inrättande av folkhögskolor för de nationella minoriteterna*.

Yrkande 2 i motion K7 (s) syftar till att finska romer i Sverige själva eller i samverkan med befintliga folkhögskolor skall få möjlighet att starta egen folkhögskoleverksamhet.

Även motionärerna bakom motion K353 (v) tar upp romernas situation och anför att de saknar anknytning till en folkhögskola. Motionsyrkandet syftar till att staten skall säkerställa ett långsiktigt statligt stöd till en folkhögskola för var och en av de erkända minoriteterna (yrkande 2).

Kulturutskottet vill inledningsvis erinra om att det ankommer på Folkbildningsrådet att godkänna inrättandet av nya statsbidragsberättigade folkhögskolor samt tilldela dessa skolor bidrag. För att kunna bli godkänd som statsbidragsberättigad folkhögskola krävs bl.a. att den nya folkhögskolan har en eller flera huvudmän med organisatorisk och ekonomisk stabilitet. Huvud-

männen för den nya skolan skall vara beredda att ta ekonomiskt ansvar för verksamheten och svara för egna ekonomiska insatser.

Enligt kulturutskottets uppfattning bidrar minoritetsfolkhögskolorna i hög grad till att stärka identiteten hos de nationella minoriteterna och till att bredda deras känsla och intresse för den egna historien och kulturen. Utskottet konstaterar att det redan finns folkhögskolor som vänder sig till tre av de fem nationella minoriteterna, nämligen samerna, sverigefinnarna och torne-dalingarna. Vidare bör det framhållas att samtliga folkhögskolor har möjlighet att anordna utbildningar för de olika minoriteterna och att några av dem redan i dag ger kurser för bl.a. romer. Det är dock viktigt att understryka att folkhögskolorna själva bestämmer sin profil. Den kartläggning som Folkbildningsrådet skall göra bör kunna ge en god bild av vilket behov som finns hos de olika minoriteterna av ytterligare insatser för att bredda deras deltagande i folkbildningsverksamheten.

Motionsyrkandena bör inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. De avstyrks således.

Konstitutionsutskottets bedömning

Utan tvivel är utbildningsfrågorna av grundläggande betydelse för möjligheterna att hålla minoritetsspråken levande. Inte minst gäller detta i fråga om grundskolans undervisning i och på dessa språk. Det är enligt konstitutionsutskottet från bl.a. denna synpunkt givetvis av stor vikt att de föreskrifter som finns om rätt till sådan undervisning vinner fullt genomslag i praktiken. Konstitutionsutskottet har inte i övrigt något att för egen del lägga till vad utbildningsutskottet och kulturutskottet anfört i sina yttranden. Motionerna 1999/2000:K6, K7, K12 yrkande 2 (delvis), K353 yrkandena 2 och 7 (delvis) avstyrks.

Kulturverksamhet

Propositionen

Vid fördelningen av det statliga stödet till litteratur och kulturtidskrifter samt övrig kulturverksamhet bör de nationella minoriteterna särskilt beaktas. De nuvarande stöden för dessa ändamål bör ökas med 1 miljon kronor fr.o.m. år 2000. Statens kulturråd bör ges i uppdrag att utreda hur samisk, finsk, torne-dalsk, romsk samt judisk kultur skall få ett tillräckligt utrymme i svenskt kulturliv.

Motionerna

I *motion 1999/2000:K4 av Paavo Vallius m.fl. (s)* begärs ett tillkännagivande om den finskspråkiga teaterverksamheten i Sverige.

I *motion 1999/2000:K10 av Helena Bargholtz m.fl. (fp)* yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om ortsnamns- och vägskyltar.

I motion 1998/99:K274 av Barbro Westerholm (fp) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om flerspråkig skyltning och flerspråkiga adresser.

1999/2000:KU6

I motion 1999/2000:K353 av Siv Holma m.fl. (v) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om stödet för utgivning av minoritetslitteratur.

Kulturutskottets yttrande

Kulturutskottet har inte något att erinra mot de bedömningar som framförs i propositionen och som innebär att de nationella minoriteterna särskilt bör beaktas vid fördelningen av det statliga stödet till litteratur och kulturtidskrifter samt övrig kulturverksamhet. Regeringen aviserar att den avser att föreslå att de statliga stöden för dessa ändamål skall ökas med 1 miljon kronor fr.o.m. år 2000, en fråga som riksdagen kommer att ta ställning till i anslutning till behandlingen av budgetpropositionen för år 2000.

Kulturutskottet har inte heller något att erinra mot att Statens kulturråd ges i uppdrag att utreda hur samisk, finsk, tornedalsk, romsk samt judisk kultur skall få ett tillräckligt utrymme i svenskt kulturliv.

I motion K4 (s) behandlas en fråga som rör *den finskspråkiga teatern* i Sverige. Den finskspråkiga verksamheten vid Riksteatern, Finska Riks, har lagts ned och barnteater riktad till barn med finska som modersmål har flyttats över till Unga Riks, en avdelning inom Riksteatern. I motionen föreslås att de medel som i dag anvisas för finskspråkig barnteaterverksamhet inom Riksteatern skall upphöra att utgå. Motionsförslaget synes syfta till att medlen i stället skall överföras till Kulturrådets utvecklingsanslag och fördelas till amatörteatergrupper som ägnar sig åt finskspråkig barn- och ungdomsteater.

Kulturutskottet har vid olika tillfällen, senast hösten 1998, behandlat motioner med likartade yrkanden (bet. 1998/99:KrU1 s. 38). Utskottet redovisade då bl.a. följande.

Kulturutskottet har från Riksteatern erfarit att Riksteatern via ett kontaktnät inom skolan tar reda på var det finns finskspråkiga elever samt via sina kontakter informerar om sin finskspråkiga teaterverksamhet. Utskottet anser att det är tveksamt om den finskspråkiga teaterverksamheten för barn och ungdom skulle befrämjas av en sådan överflyttning av medel som föreslås i motionen. Inom Riksteatern finns lång erfarenhet av finskspråkig teaterverksamhet och ett nät av uppbyggda kontakter inom skolan. Vidare har Riksteatern viktiga, gemensamma resurser som kan utnyttjas för de skilda teaterverksamheter som ryms inom teatern. Kulturutskottet anser att det skulle kunna bli svårt för Kulturrådet att finna professionell finskspråkig teaterverksamhet att fördela medlen till och att kunna ersätta det kontaktnät som Riksteatern har. Kulturutskottet anser att riksdagen inte bör besluta om en sådan omförelse av medel som föreslås i motionen, varför den avstyrks. Utskottet vill dock i sammanhanget starkt understryka vikten av att Riksteatern i sin fortsatta verksamhet med finskspråkig teater för barn och ungdom snabbt bygger upp ett fungerande kontaktnät även inom den sverigefinska befolkningen i landet och dess organisationer. Genom ett sådant kontaktnät

och samarbete med dessa organisationer bör Riksteatern kunna sprida verksamheten bland de finskspråkiga barnen och ungdomarna mera effektivt.

Kulturutskottet har erfarit att Riksteatern nyligen etablerat kontakt med Sverigefinska Riksförbundet och Finlandsinstitutet i syfte att utveckla publikarbetet. Sedan tidigare har Riksteatern kontakter med ett flertal finska skolor och med Sverigefinska språknämnden. Kulturutskottet noterar vidare att från Riksteaterns sida undersöks för närvarande möjligheterna att presentera finskspråkig teater även för vuxna genom gästspel från Finland.

Med hänvisning till det anförda avstyrker kulturutskottet motion K4 (s).

Motionärerna bakom motion K10 (fp) har tagit fasta på den artikel i den s.k. ramkonventionen som innebär att det land som anslutit sig till konventionen skall sträva efter att sätta upp skyltar med ortnamn, gatunamn m.m. på minoritetsspråk inom områden som traditionellt och i betydande antal bebos av nationella minoriteter. Det innebär – anför motionärerna – att skyltarna inom de samiska och tornedalska områdena skall vara flerspråkiga. Motionsyrkandet syftar till att en *tidsgräns* skall fastställas *då arbetet med flerspråkiga skyltar skall vara klart*. Ett rimligt årtal vore år 2005, anser motionärerna (yrkande 3).

Som redovisas i den nu aktuella propositionen (s. 40) har regeringen i proposition 1998/99:114 Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål föreslagit att en regel skall införas i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. om att god ortnamnsred skall iaktas vid statlig och kommunal verksamhet. I kulturarvspropositionen anføres att ortnamnen är en viktig del av vårt kulturarv och att det är av stor vikt att nedärva ortnamn värdas och bevaras samt att namngivning av ortnamn sker med hänsyn till kulturarvet. Detta, anføres det, gäller inte minst ursprungsbefolkningens kulturarv (prop. 1998/99:114 s. 33).

Vidare framgår det av kulturarvspropositionen att de argument som framförs för behov av god ortnamnsred även gäller minoritetsspråk. Ortnamnen utgör ett immateriellt kulturarv som inte bör förringas eller utsläckas genom tillämpning av majoritetsspråket. Regeringen finner att de namnformer som ingår i Lantmäteriverkets ortnamnsregister och därmed används på de allmänna kartorna också bör användas vid vägskyltning även om det i vissa fall leder till dubbla namnformer (prop. s. 34).

Kulturutskottet kommer att bereda förslagen i kulturarvspropositionen och förslag som inkommit motionsvägen senare under innevarande riksmöte. Enligt kulturutskottets uppfattning bör motionsyrkandet inte föranleda någon riksdagens åtgärd. Motion K10 (fp) yrkande 3 avstyrks.

I motion K353 (v) behandlas en fråga som rör *stödet för utgivning av minoritetslitteratur*. Motionärerna anser att produktion och marknadsföring skall prioriteras i bidragshänseende. I motionen yrkas att regeringen i sina direktiv till Kulturrådet skall specificera hur minoritetslitteraturen skall beaktas vid bidragsgivningen (yrkande 5).

Kulturutskottet konstaterar att det ankommer på regeringen att utforma närmare föreskrifter för utgivningsstödet med anledning av att stödet nu förstärks med särskilda medel för utgivning av litteratur på de nationella minoriteternas språk. Utskottet erinrar om att Kulturrådet redan stödjer utgivning av litteratur på andra språk än det svenska språket. Utskottet utgår självfallet från att Kulturrådet skall ha tillgång till och kontakt med sakkun-

niga inom respektive språk för att möjliggöra de kvalitativa bedömningar som krävs vid allt utgivningsstöd. Kulturutskottet utgår också från att det i detta beredningsarbete kan ingå en dialog med personer som har god kännedom om de olika minoriteternas språk och kultur.

Motionsyrkandet avstyrks därmed.

Konstitutionsutskottets bedömning

Konstitutionsutskottet ansluter sig till vad kulturutskottet anfört i sitt yttrande. Motionerna avstyrks (1999/2000:K4, K10 yrkande 3 och K353 yrkande 5). Även motion 1998/99:K274, vars innebörd motsvaras av motion K10 yrkande 3, avstyrks.

Massmedier

Propositionen

Regeringen redovisar följande bedömning.

Radio och TV

Vid beredningen av nya sändningstillstånd för programföretagen i allmänhetens tjänst, Sveriges Television AB, Sveriges Radio AB och Sveriges Utbildningsradio AB, avser regeringen att ta upp frågan om att ge romani chib samma särställning i programverksamheten som i dag ges samiska, finska och meänkieli.

Tidningar

Regeringen anser att det är väsentligt att dagstidningar på samiska, finska och meänkieli ges tillräckligt stöd. Nuvarande presstödsregler uppfyller detta krav.

Motionen

I motion 1999/2000:K353 av Siv Holma m.fl. (v) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om textremsor på minoritetsspråk i TV.

Kulturutskottets yttrande

I propositionen anger regeringen att den avser att vid beredningen av nya sändningstillstånd för Sveriges Television AB (SVT), Sveriges Radio AB och Sveriges Utbildningsradio AB ta upp frågan om att ge romani chib samma särställning i programverksamheten som i dag ges samiska, finska och meänkieli. Kulturutskottet har inte något att erinra mot regeringens bedömning.

I motion K353 (v) föreslås att TV skall låta texta vuxenprogram på de nationella minoritetsspråken. Textningen skall utformas så att tittaren själv väljer när han eller hon vill se textremsan (yrkande 4).

Kulturutskottet utgår från att motionsyrkandet avser SVT:s möjligheter att sända textremsor.

Kulturutskottet konstaterar att den typ av textning som efterlyses i motionen skulle kunna genomföras redan nu med analog sändningsteknik. Närmare 2 000 sändningstimmar textas för närvarande med s.k. dold textning. Betydande sändningskapacitet skulle emellertid tas i anspråk och utrymmet för Text-TV skulle minska drastiskt om textremsor skulle sändas på de fem aktuella minoritetsspråken. Vid införandet av digital sändningsteknik kommer emellertid överföringskapaciteten att öka betydligt. Därmed underlättas möjligheterna att sända textremsor på många språk samtidigt. Kulturutskottet erinrar i sammanhanget om SVT:s självständighet och om att det ankommer på programföretaget att inom givna ekonomiska ramar göra de prioriteringar som krävs för att uppfylla de villkor som regeringen angivit i sändningstillstånd och i beslut om medelstildelning (s.k. anslagsvillkor).

Nyligen har en utredning tillsatts med uppgift att bereda de villkor som skall gälla för public service-företagen under nästa tillståndsperiod, dvs. efter år 2001. Utredaren skall bl.a. behandla frågor om programföretagens uppdrag och organisation, frågor om teknik och distribution samt finansieringsfrågor (dir. 1999:74). Av utredningsdirektiven framgår att regeringen avser att tillkalla en beredningsgrupp där samtliga riksdagspartier skall vara företrädare. Beredningsgruppen skall – med utgångspunkt i utredarens ställningstaganden – medverka i arbetet med att ta fram riktlinjer för public service-företagens verksamhet inför den nya tillståndsperioden. Utrednings- och beredningsarbetet bör inte föregripas.

Med hänvisning till det anförda avstyrker kulturutskottet motionsyrkandet.

Konstitutionsutskottets bedömning

Konstitutionsutskottet ansluter sig till vad kulturutskottet har anfört i sitt yttrande. Motionsyrkandet avstyrks (1999/2000:K353 yrkande 4).

Äldreomsorg

Propositionen

Regeringen redovisar som sin bedömning att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att kartlägga äldreomsorgen för finsktalande äldre i kommuner med ett stort antal äldre som använder finska. Syftet är att ta fram ett antal goda exempel på åtgärder som ger bra resultat.

Motionerna

I motion 1999/2000:K5 av Paavo Vallius m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande om äldreomsorg på finska. Motionärerna anför att det ökande antalet äldre sverigefinnar behöver en utbyggd finskspråkig service inom äldreomsorgen.

Det bör poängteras att det åvilar kommunerna att tillse att kommunmedborgarna får den omsorg de har rätt att kräva.

I motion 1999/2000:K12 av Yvonne Ångström m.fl. (fp) yrkande 2 (delvis) begärs ett tillkännagivande om rikstäckande åtgärder när det gäller äldreomsorg. Motionärerna finner det oroande att propositionen inte tar upp de riks-täckande åtgärder som gäller äldreomsorg och som togs upp i Minoritetsspråkskommitténs utredning. De åtgärder som föreslås i propositionen gäller endast förvaltningsområdet. Därmed spolieras och stoppas enligt motionärerna helt de initiativ som tagits i det sydsamiska området när det gäller äldre. Motionärerna anser därför att förslagen måste tas upp till förnyad bedömning och kostnadsberäkning.

I motion 1999/2000:K353 av Siv Holma och Stig Eriksson (v) yrkande 6 (delvis) begärs ett tillkännagivande om äldreomsorgen. Motionärerna anser att alla äldre människor som tillhör någon av de nationella minoriteterna behöver ges möjlighet att få äldreomsorg med personal som kan deras modersmål. För romer, sverigefinnar och judar anser de det positivt med försöksverksamhet där det kan finnas ett behov och det är praktiskt genomförbart.

Socialutskottets yttrande

Socialutskottet delar inställningen i motionerna om vikten av att de äldre som så önskar bör erbjudas vård och omsorg av personal som talar deras modersmål. Äldre är ofta de starkaste språkbärarna och även bärare av kultur och traditioner. Inom äldreomsorgen har det vidare visat sig att äldre kan förlora kunskaperna i det sist inlärd språket men behålla kunskaperna i det först inlärd språket. Detta talar för att äldreomsorg i möjligaste mån bör erbjudas på de äldres modersmål.

Kommunerna skall kunna erbjuda alla medborgare en god äldrevård. Detta kan i vissa fall innebära att vården – för att den skall nå önskat resultat – bör ske på det modersmål som individen i fråga talar. Det finns dock vissa svårigheter med att erbjuda alla äldre som så önskar vård på deras modersmål. Dels saknas det ofta tvåspråkig personal, dels kan det innebära stora kostnader när det gäller mindre grupper.

Vad särskilt gäller den finskspråkiga minoriteten kan konstateras att den är den största minoriteten i Sverige. Som regeringen anfört bor sverigefinnarna relativt koncentrerat till vissa orter i landet och utgör ett sådant antal att det borde finnas goda möjligheter att erbjuda äldreomsorg på finska till en inte alltför stor kostnad. Dessutom är situationen sådan att det inom en kort tid kan förväntas finnas ett stort antal äldre finstalande som är i behov av äldreomsorg. Utskottet ser därför positivt på att regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga äldreomsorgen för finstalande i kommuner med ett stort antal äldre som använder finska.

Sammanfattningsvis instämmer utskottet sålunda till stor del i vad motionärerna anfört. Utskottet anser med hänsyn till vad ovan anförts dock inte att något tillkännagivande bör föreslås. Motionerna K5 (s) och K12 (fp) yrkande 2 delvis bör därför avstyrkas i den mån de inte anses tillgodosedda med det anförda.

Kommunerna skall kunna erbjuda alla medborgare en god äldrevård. Det kan innebära att de äldre bemöts på sitt eget språk. Inte minst när det gäller de nationella minoritetsspråken framstår det som naturligt att noga ge akt på de behov som visar sig. Som socialutskottet pekat på kan det dock finnas vissa svårigheter att erbjuda alla äldre vård på deras modersmål. Konstitutionsutskottet har samma uppfattning som den socialutskottet har uttryckt i sitt yttrande. Motionerna 1999/2000:K5 och K12 yrkande 2 (delvis) avstyrks. Även motion 1999/2000:K353 yrkande 6 (delvis) avstyrks.

Översättning av vissa författningar till minoritetsspråk

Propositionen

Regeringen anför som sin bedömning att författningar som särskilt rör de nationella minoriteternas rättigheter bör översättas till samiska, finska och meänkieli.

Motionerna

I motion 1999/2000:K3 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om översättning av grundlagen och de vanligaste lagarna till minoritetsspråk. En sådan åtgärd kommer enligt motionärerna att ha både ett praktiskt och symboliskt värde i ratificeringen av Europarådets ramkonvention. Motion 1999/2000:K239 av Dan Kihlström (kd) yrkande 5 är av samma innehåll. Ett yrkande av samma innebörd finns också i motion 1999/2000:Sf639 av Fanny Rizell m.fl. (kd) yrkande 18 (delvis).

Konstitutionsutskottets bedömning

I propositionen har regeringen uttalat att författningar som särskilt rör de nationella minoriteternas rättigheter bör översättas till samiska, finska och meänkieli. Av minoritetsspråkskonventionens artikel 9.3 framgår att staterna kan förbinda sig att på landsdels- eller minoritetsspråk tillhandahålla de viktigaste lagtexterna och de texter som särskilt hänför sig till personer som använder dessa språk, såvida de inte tillhandahålls på annat sätt. För att uppfylla åtagandet i artikel 9.3 kommer enligt propositionen initiativ att tas inom Regeringskansliet till översättning av vissa författningar till samiska, finska och meänkieli. Det gäller författningar som är särskilt viktiga för de minoritetsgrupper som talar dessa språk och som särskilt berör dem i deras egenskap av minoritetsgrupper. Exempel på lagar som bör översättas är de två lagar som föreslås i propositionen, rennäringslagen (1971:434) och sameTINGSlagen (1992:1433). Även grundläggande lagstiftning som rör fri- och rättigheter, bl.a. i regeringsformen, är av stor betydelse för samtliga minoritetsgrupper och bör enligt vad som anförs i propositionen därför översättas till minoritetsspråken.

Utskottet delar uppfattningen att författningar av särskild vikt för de nationella minoriteterna bör göras tillgängliga på deras språk. Inte minst viktigt

är detta i fråga om den grundläggande lagstiftning som rör fri- och rättigheter. Utskottet utgår från att sådana översättningar kommer till stånd och finner att något tillkännagivande enligt motionärernas önskemål inte är nödvändigt. Motionerna 1999/2000:K3 yrkande 5, K239 yrkande 5 och Sf639 yrkande 18 (delvis) avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *en samlad svensk minoritetspolitik*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K274 yrkande 1, 1998/99:K334, 1998/99:Sf623 yrkande 10, 1998/99:MJ257 yrkande 5, 1999/2000:K3 yrkande 1, 1999/2000:K8, 1999/2000:K9 yrkande 1 och 1999/2000:K10 yrkande 1,
2. beträffande *maktbalans mellan samerna och deras motparter*
att riksdagen avslår motion 1998/99:K273,
res. 1 (mp)
3. beträffande *ratificering av ILO:s konvention nr 169*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K223 och 1999/2000:K3 yrkande 8,
res. 2 (mp)
res. 3 (fp)
4. beträffande *termen sverigefinländare*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K11 yrkande 2,
res. 4 (c)
5. beträffande *förvaltningsområdet*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K3 yrkande 1, 1999/2000:K9 yrkande 2, 1999/2000:K12 yrkande 1, 1999/2000:K237, 1999/2000:K239 yrkande 1, 1999/2000:K280 och 1999/2000:K353 yrkande 8,
res. 5 (kd, fp)
6. beträffande *finska språket i Stockholmsregionen*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K11 yrkande 1,
res. 6 (c)
7. beträffande *rätt att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar*
att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionerna 1999/2000:K3 yrkandena 2 och 3 samt 1999/2000:K239 yrkandena 2 och 3 antar regeringens förslag till lagar angående rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar och angående rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar såvitt avser 6 § i de båda lagarna,
res. 7 (kd)
8. beträffande *kontakt med centrala myndigheter m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:K274 yrkande 2, 1999/2000:K3 yrkande 4, 1999/2000:K10 yrkande 2, 1999/2000:K10 yrkande 4,

1999/2000:K11 yrkande 4, 1999/2000:K239 yrkande 4 och 1999/2000:KU6
1999/2000:Sf639 yrkande 18 (delvis),
res. 8 (kd)

9. beträffande *rätt för andra än parter att använda minoritetsspråk*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K11 yrkande 3,
res. 9 (c)

10. beträffande *regionala åtgärder i fråga om förskoleverksamhet och äldreomsorg*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K353 yrkande 6 (delvis) och 1999/2000:K353 yrkande 7 (delvis),

11. beträffande *kommunindelning och språkgränser*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K10 yrkande 5,
res. 10 (fp)

12. beträffande *rikstäckande åtgärder i utbildningsfrågor m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K6, 1999/2000:K7 och 1999/2000:K353 yrkandena 1, 2 och 7 (delvis),

13. beträffande *rikstäckande åtgärder för barnomsorg*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K12 yrkande 2 (delvis),
res. 11 (fp)

14. beträffande *rikstäckande åtgärder i kulturfrågor*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K4, 1999/2000:K10 yrkande 3, 1998/99:K274 yrkande 3 och 1999/2000:K353 yrkande 5,

15. beträffande *massmedier*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:K353 yrkande 4,

16. beträffande *rikstäckande åtgärder i fråga om äldreomsorg*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K5, 1999/2000:K12 yrkande 2 (delvis) och 1999/2000:K353 yrkande 6 (delvis),
res. 12 (fp)

17. beträffande *översättning av vissa författningar till minoritetsspråk*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:K3 yrkande 5, 1999/2000:K239 yrkande 5 och 1999/2000:Sf639 yrkande 18 (delvis),

18. beträffande *Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter*
att riksdagen godkänner att Sverige ratificerar konventionen,

19. beträffande *den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk*
att riksdagen godkänner att Sverige ratificerar stadgan,

20. beträffande *lagförslagen*
att riksdagen med anledning av propositionen antar regeringens förslag till
dels lag om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar,
dels lag om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar,
i den mån lagförslagen inte omfattas av vad utskottet hemställt ovan under moment 7.

På konstitutionsutskottets vägnar

Per Unckel

I beslutet har deltagit: Per Unckel (m), Göran Magnusson (s), Pär Axel Sahlberg (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Mats Berglind (s), Inger René (m), Kerstin Kristiansson (s), Tommy Waidelich (s), Mats Einarsson (v), Björn von der Esch (kd), Nils Fredrik Aurelius (m), Per Lager (mp), Helena Bargholtz (fp), Per-Samuel Nisser (m) och Marianne Andersson (c).

Reservationer

1. Maktbalans mellan samerna och deras motparter (mom. 2)

Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar med "Utskottet räknar med" och slutar med "Motion 1998/99:K273 avstyrks" bort ha följande lydelse:

Den samiska parten måste, för rådgivning och för rättegång, få resurser – och efter eget val fullt kompetent juridisk assistans. Mot samerna står välutrustade lobbygrupper, med rika resurser och nätverk, t.ex. bonde- och jägarorganisationer och skogsbolag.

Regeringen bör få i uppdrag att överväga och lägga fram förslag till en rimlig maktbalans mellan urfolksminoriteten och majoriteten. "Gällande rätt" vilar på mycket bristfälliga utredningar före 1880-talets lagstiftning och på diskriminering i form av tvångsförflyttningar 1923–1939 och "lappprivilegium" 1928, som starkt splittrade samebefolkningen.

Det behövs bl.a. ekonomiskt stöd till samerna för att en bättre balans skall råda i förhållande till den ofta mycket starka motparten. Samerna skall kunna hävda sin rätt enligt civilrätt/folkrätt och grundlag och ges ekonomiska resurser för behövlig juridisk kompetens.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *maktbalans mellan samerna och deras motparter* att riksdagen med bifall till motion 1998/99:K273 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

2. Ratificering av ILO:s konvention nr 169 (mom. 3)

Per Lager (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar "Frågan huruvida Sverige" och slutar "MJ220 yrkande 8 avstyrks" bort ha följande lydelse:

Genom att ratificera ILO:s konvention 169 förenar sig Sverige med de stater som för en framåtsyftande politik i ursprungsfolksfrågor. Att Sverige ratificerar konventionen får därmed betydelse inte enbart för samerna som folk utan främjar på ett positivt och aktivt sätt möjligheterna att förbättra situationen för ursprungsfolk i hela världen. Sverige måste i dag visa i handling och inte bara i ord att man är beredd att lösa den samiska frågan. En ratificering av ILO-konventionen 169 betyder i första hand officiellt erkännande av samerna som Sveriges ursprungsfolk. Särskilda lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder som är viktiga för att Sverige skall kunna efterleva bestämmelserna i konventionen klaras ut successivt. De konflikter som finns kan snarare öka än lösas om frågan förhalas genom ytterligare långbänkar. Det finns nu ingen anledning att dra ut på tiden. Sverige bör snarast – men senast inom två år – ratificera konventionen.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *ratificering av ILO:s konvention nr 169*
att riksdagen med bifall till motion 1999/2000: MJ220 yrkande 8 och med avslag på motion 1999/2000: K223 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Ratificering av ILO:s konvention nr 169 (mom. 3)

Helena Bargholtz (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar med ”Frågan huruvida Sverige” och slutar med ”MJ220 yrkande 8 avstyrks” bort ha följande lydelse:

ILO-konvention nr 169 innehåller bestämmelser som skall säkra ursprungsbefolkningarnas rätt till mark som de innehaft eller använt under lång tid. Konventionen trädde i kraft 1991 och har undertecknats av 14 länder, däribland Norge och Danmark. Det är naturligt att ta ställning för ursprungsbefolkningarnas rättigheter och att förespråka att även Sverige ratificerar konventionen.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *ratificering av ILO:s konvention nr 169*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000: K223 och med avslag på motion 1999/2000: MJ220 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Termen sverigefinländare (mom. 4)

Åsa Torstensson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar med ”Den minoritet i Sverige” och på s. 23 slutar med ”motion 1999/2000: K11 yrkande 2 avstyrks” bort ha följande lydelse:

Bland de ca 450 000 sverigefinnar i Sverige som omnämns i propositionen är cirka en fjärdedel sådana som antingen själva är eller som är barn eller barnbarn till finlandssvenskar, dvs. finländare med (finlands)svenska som

huvudspråk. Historiskt sett har finländare från båda språkgrupperna (finnar och finlandssvenskar) alltid flyttat till Sverige, kulturen är likartad eller likadan oberoende av språket och i den finlandssvenska identiteten ingår även, om än i starkt varierande grad, finska som ett andraspråk.

Det är rimligt att vid ratificeringen klart yttra att även finlandssvenskarna i Sverige anses ingå i den sverigefinska eller kanske hellre sverigefinländska minoriteten. Eftersom minoritetsspråkskonventionen stadgar att staten skall ta hänsyn till önskemål från dem som talar landsdels- eller minoritetsspråk när åtgärder vidtas som berör dem, är det naturligt att uppmärksamma finlandssvenskarnas ställning i detta sammanhang. Även finlandssvenskarna skall känna sig omfattade av de nya bestämmelserna till gagn för nationella minoriteter. För att inga tvivel ska råda om detta bör termen sverigefinnar ändras till "sverigefinländare", eftersom detta begrepp omfattar samtliga från Finland inflyttade oberoende av om den inflyttades modersmål eller förstaspråk är finska eller (finlands)svenska.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *termen sverigefinländare*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:K11 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

5. Förvaltningsområdet (mom. 5)

Ingvar Svensson och Björn von der Esch (båda kd) samt Helena Bargholtz (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 27 börjar med "Såvitt gäller den sydsamiska" och slutar med "enligt lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar" bort ha följande lydelse:

Enligt regeringens förslag skall enskilda ges en lagstadgad rätt att använda samiska hos domstolar och förvaltningsmyndigheter i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig utsträckning. För det samiska språket är det geografiska området Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner. I propositionen har inte angetts någon kommun inom det sydsamiska geografiska området. Det sydsamiska språket kommer därmed att försvagas och eventuellt försvinna. Förvaltningsområdet bör därför, under en försöksperiod, utvidgas till att omfatta Krokoms, Strömsunds och Storumans kommuner. En utvärdering bör ske efter försöksperiodens slut.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *förvaltningsområdet*
att riksdagen med avslag på motionerna 1999/2000:K9 yrkande 2, 1999/2000:K237, 1999/2000:K239 yrkande 1, 1999/2000:K280, 1999/2000:K353 yrkande 8 och med anledning av motionerna 1999/2000:K 3 yrkande 1 och 1999/2000:K12 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Åsa Torstensson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 27 börjar med ”Konstitutionsutskottet gör” och slutar med ”Motionen avstyrks” bort ha följande lydelse:

Det finns starka skäl för att betrakta det finska språket som ett territoriellt bundet språk även i Stockholmsregionen. I Stockholm har det finska språket en livaktig historia under åtminstone fem sekler. Att ge finska språket samma ställning i Stockholmsregionen som i Tornedalen är viktigt för de rättigheter och den välfärd som bör tillerkännas de flera tiotusentals finländare som lever i regionen. Det är också viktigt för Stockholms framtida roll i Östersjöregionen och för relationerna mellan Sverige och Finland. Det innebär också att statsmakten ger ett besked om att en levande finskspråkig kultur ses som ett nationellt värde i huvudstadsregionen. Det bör ankomma på regeringen att ta initiativ så att finska språkets ställning på nytt aktualiseras i berörda kommuner och återkomma till riksdagen med förslag efter det att kommunerna i Stockholms län och Mälardalsregionen tagit ställning till huruvida de önskar att finska får ställning som territoriellt bundet språk i kommunen.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *finska språkets i Stockholmsregionen*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:K11 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. Rätt att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar (mom. 7)

Ingvar Svensson och Björn von der Esch (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 31 börjar med ”Regeringen föreslår att en begäran” och på s. 32 slutar med ”och domstolar” bort ha följande lydelse:

I propositionen föreslås att den som vill använda samiska, finska eller meänkieli under ett måls eller ett ärendes handläggning i domstol skall begära detta i samband med att målet eller ärendet inleds eller första gången parten skall yttra sig i målet eller ärendet. Om en begäran att använda minoritetsspråket framställs senare får den avslås.

Detta stadgande kommer att få oönskade konsekvenser. I många fall prövar en part att föra sin talan på svenska. När sedan ärendet inletts och kommunikationen intensifierats uppstår de språkliga svårigheterna. Att i detta läge avslå en begäran att använda samiska, finska eller meänkieli vore mycket olyckligt. Behovet av att använda sitt eget språk är inte mindre i denna situation än den är initialt. En begäran som framställs efter det att ärendet inletts eller efter det att parten första gången yttrar sig i målet eller ärendet skall kunna avslås endast om det föreligger särskilda skäl för detta.

Enligt de förslag som framförs i propositionen får vidare en begäran att använda samiska, finska eller meänkieli även avslås om det är uppenbart att

den har ett otillbörligt syfte. Detta ordval framstår som olämpligt. En begäran bör kunna avslås bara om det är uppenbart att den är onödig.

1999/2000:KU6

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande rätt att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar

att riksdagen med anledning av propositionen samt med bifall till motionerna 1999/2000:K3 yrkandena 2 och 3 samt 1999/2000:K329 yrkandena 2 och 3 antar regeringens förslag till lagar om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar och rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar såvitt avser 6 § i de två lagarna med den ändringen att paragraferna erhåller följande som *Reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Reservanternas förslag

Lagen om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar

6 §

Den som vill använda samiska under ett måls eller ett ärendes handläggning i domstol enligt 4 § skall begära detta i samband med att målet eller ärendet inleds eller första gången parten skall yttra sig i målet eller ärendet. Om en begäran att använda samiska framställs senare får den avslås.

En begäran att använda samiska får även avslås om det är uppenbart att den *har ett otillbörligt syfte*.

Den som vill använda samiska under ett måls eller ett ärendes handläggning i domstol enligt 4 § skall begära detta i samband med att målet eller ärendet inleds eller första gången parten skall yttra sig i målet eller ärendet. Om en begäran att använda samiska framställs senare får den avslås *endast om det föreligger särskilda skäl för detta*.

En begäran att använda samiska får även avslås om det är uppenbart att den *är onödig*.

Lagen om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar

6 §

Den som vill använda finska eller meänkieli under ett måls eller ett ärendes handläggning i domstol enligt 4 § skall begära detta i samband med att målet eller ärendet inleds eller första gången parten skall yttra sig i målet eller ärendet. Om en begäran att använda finska eller meänkieli framställs senare får den avslås.

En begäran att använda finska el-

Den som vill använda finska eller meänkieli under ett måls eller ett ärendes handläggning i domstol enligt 4 § skall begära detta i samband med att målet eller ärendet inleds eller första gången parten skall yttra sig i målet eller ärendet. Om en begäran att använda finska eller meänkieli framställs senare får den avslås *endast om det föreligger särskilda skäl för detta*.

En begäran att använda finska el-

ler meänkieli får även avslås om det är uppenbart att den *har ett otillbörligt syfte*.
ler meänkieli får även avslås om det är uppenbart att den *är onödig*.

8. Kontakt med centrala myndigheter (mom. 8)

Ingvar Svensson och Björn von der Esch (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 31 börjar med ”Detsamma gäller” och slutar med ”statliga förvaltningsmyndigheter” bort ha följande lydelse:

I dag är det mycket vanligt att medborgarna har direktkontakt med centrala myndigheter via brev, telefon eller e-post. De nationella minoriteterna bör ha möjlighet att använda sitt minoritetsspråk också i kontakten med centrala myndigheter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *kontakt med centrala myndigheter m.m.*

att riksdagen med avslag på motionerna 1998/99:K274 yrkande 2, 1999/2000:K10 yrkandena 2 och 4, 1999/2000:K11 yrkande 4 och med anledning av motion 1999/2000:K3 yrkande 4, 1999/2000:K239 yrkande 4 och 1999/2000:Sf639 yrkande 18 (delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

9. Rätt för andra än parter att använda minoritetsspråk (mom. 9)

Åsa Torstensson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 31 börjar med ”Minoritetsspråkskonventionen innefattar inte” och slutar med ”K11 yrkande 3 avstyrks” bort ha följande lydelse:

Det är inte motiverat att inskränka rätten att använda samiska, finska och meänkieli vid domstolar och förvaltningsmyndigheter till dem som är parter och deras ställföreträdare. Även andra aktörer som exempelvis vittnen och målsägande skall ha samma rätt att använda dessa språk.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *rätt för andra än parter att använda minoritetsspråk*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:K11 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

10. Kommunindelning och språkgränser (mom. 11)

Helena Bargholtz (fp) anser

dels att de del av utskottets yttrande som på s. 34 börjar med ”I likhet med” och slutar med ”yrkande 5 avstyrks” bort ha följande lydelse:

Minoritetsspråkskommittén föreslog att det uttryckligen skulle stadgas i lag att en förändring av den kommunala indelningen inte får hindra ett främjande av de svenska landsdels- eller minoritetsspråken. I motsats till regeringen anser vi att Minoritetsspråkskommitténs tanke bör förverkligas. Regeringen bör få i uppdrag att återkomma med lagförslag i frågan.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *kommunindelning och språkgränser*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:K10 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. Rikstäckande åtgärder för barnomsorg (mom. 13)

Helena Bargholtz (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 40 börjar ”Konstitutionsutskottet har inte i övrigt” och slutar ”7 (delvis) avstyrks” bort ha följande lydelse:

De rikstäckande åtgärder som gäller barnomsorg och som togs upp i Minoritetsspråkskommitténs utredning tas inte upp i propositionen. Sådana åtgärder avser nu endast förvaltningsområdet. Därmed stoppas och spolieras helt de initiativ som tagits i det sydsamiska området när det gäller framför allt barnomsorgen. Kommitténs förslag måste därför tas upp till förnyad bedömning och kostnadsberäkning.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *rikstäckande åtgärder för barnomsorg*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:K12 yrkande 2 (delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Rikstäckande åtgärder i fråga om äldreomsorg (mom. 16)

Helena Bargholtz (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 46 som börjar med ”Kommunerna skall” och slutar med ”yrkande 6 (delvis) avstyrks” bort ha följande lydelse:

De rikstäckande åtgärder som gäller äldreomsorg och som togs upp i Minoritetsspråkskommitténs utredning tas inte upp i propositionen. Sådana åtgärder gäller nu endast förvaltningsområdet. Därmed spolieras och stoppas helt de initiativ som tagits i det sydsamiska området när det gäller äldre. Kommitténs förslag måste tas upp till förnyad bedömning och kostnadsberäkning.

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *rikstäckande åtgärder i fråga om äldreomsorg* att riksdagen med avslag på motionerna 1999/2000:K5 och 1999/2000: K353 yrkande 6 (delvis) samt med anledning av motion 1999/2000: K12 yrkande 2 (delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

1999/2000:KU6

I propositionen framlagda lagförslag

1 Förslag till lag om rätt att använda samiska hos
förvaltningsmyndigheter och domstolar

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har i beslut av den 31 augusti 1999 (protokoll 1998/99:43, 3 §) berett bl.a. utrikesutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige jämte följdmotioner.

Utrikesutskottet väljer att i det följande yttra sig över skrivelsen och motion 1999/2000:MJ220 yrkande 1.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag till åtgärder som behövs för att Sverige skall kunna ratificera *Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter* och *den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk*. Det innebär att Sveriges nationella minoriteter och deras språk erkänns samt att minoritetsspråken ges det stöd som behövs för att de skall hållas levande. Härigenom läggs en grund för en samlad svensk minoritetspolitik.

De grupper som enligt regeringens förslag utgör nationella minoriteter är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Minoritetsspråken är samiska, finska, meänkieli (tornedalsfinska), romani chib och jiddisch. Av dessa har samiska, finska och meänkieli en historisk geografisk bas, vilket innebär krav på mer långtgående åtgärder till stöd för dessa språk.

I vad berör utrikesutskottets beredningsområde föreslår regeringen att riksdagen godkänner att Sverige ratificerar Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter samt godkänner att Sverige ratificerar den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Nationella minoriteter

Regeringen understryker att vårt lands etniska och kulturella mångfald har lång historisk tradition. Flera av de grupper som under lång tid utgjort minoriteter i Sverige har aktivt värnat om den egna gruppens kultur och språk så att dessa kulturer och språk än i dag utgör en levande del av det svenska samhället. Hit hör Sveriges urbefolkning, samerna. Hit hör även tornedalingarna, sverigefinnarna, romerna och judarna. Gemensamt för dessa minoritetsgrupper är att de har befolkat Sverige under lång tid samt att de har en uttalad samhörighet. De har även en egen religiös, språklig eller kulturell tillhörighet och en vilja att behålla sin identitet.

Internationella organisationer, som FN och Europarådet, har sedan 1950-talet uppmärksammat behovet av att trygga minoriteters rättigheter och har i

detta syfte utarbetat konventioner, deklamationer och rekommendationer. Utan sådana åtaganden från staternas sida finns det risk för att minoriteternas språk och kultur går förlorade.

Minoritetsspråkskonventionen och ramkonventionen har utarbetats inom Europarådet. De bygger på insikten att det i dag finns ett stort antal minoriteter i Europa som levt i området sedan lång tid och som har ett eget språk och en egen kultur. Konventionerna utgör enligt regeringens mening en god grund för en minoritetspolitik i Sverige.

För vårt demokratiska samhälle är det av stor betydelse att principerna om icke-diskriminering och inflytande får fullt genomslag när det gäller de nationella minoritetsgrupperna.

Regeringen vill vidare peka på den betydelse som en stark ställning för de nationella minoriteterna har för det internationella umgänget och samarbetet.

En internationell samarbetsfråga

På internationell nivå har under lång tid ansatser gjorts för att ge skydd för etniska, språkliga och religiösa minoriteter. De tidigaste minoritetsskyddsfördragen, som kan dateras till 1600-talet, skyddade europeiska religiösa minoriteter, katoliker och protestanter. Senare i historien, efter första världskriget, uppstod en rad nya minoritetsgrupper i Europa genom bildandet av nya nationalstater. Detta fick till följd att 20–30 miljoner människor kom att tillhöra stater där de utgjorde kulturella, etniska, språkliga eller religiösa minoriteter. Dessa grupper fick visst stöd genom Nationernas Förbund som mellan de två världskriegen vidtog åtgärder för att ge skydd åt etniska, språkliga och religiösa minoriteter i Europa. Detta minoritetsskydd gick dock förlorat i samband med andra världskrigets utbrott och upplösningen av Nationernas Förbund.

Europarådet

Skyddet för de mänskliga rättigheterna är det viktigaste och mest kända arbetsområdet för Europarådet. År 1950 antogs den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) som samtliga medlemsländer är anslutna till. Den enda bestämmelse i konventionen som nämner nationella minoriteter är artikel 14 som innehåller ett förbud mot diskriminering. Förbudet är dock begränsat till de i konventionen och dess tilläggsprotokoll garanterade fri- och rättigheterna.

År 1961 framlade Europarådets parlamentariska församling en rekommendation om att Europarådet skulle göra ett tillägg till Europakonventionen som innebar att medlemsstaterna skulle ge skydd åt de nationella minoriteterna i Europa. Det skulle dröja 20 år innan frågan togs upp igen. En särskild kommitté inrättades år 1989 under ministerkommittén med uppdrag att utarbeta en konvention om regionala språk och minoritetsspråk med syfte att bidra till att bevara och utveckla Europas mångkulturella arv och flerspråkighet inom nationsgränserna. Frågan om minoriteters rättigheter var mycket aktuell i Europa vid denna tidpunkt eftersom det då stod klart att det fanns en rad

minoriteter i Öst- och Centraleuropa som behövde olika former av stöd. Konventionen blev klar för undertecknande år 1992 och är en av de viktigaste internationella överenskommelser som behandlar frågor som är av intresse för nationella minoriteter.

Vid Europarådets toppmöte i Wien år 1993 var minoriteters rättigheter åter en viktig fråga på dagordningen. Till följd av mötet påbörjade ministerkommittén arbetet med en ramkonvention till skydd för nationella minoriteter och ett tilläggsprotokoll till Europakonventionen avseende sådana kulturella rättigheter som är av särskild betydelse för skyddet av nationella minoriteter. Medlemsstaterna kunde dock inte enas om ett tilläggsprotokoll. Arbetet resulterade i ramkonventionen som blev färdig för undertecknande år 1995.

Minoritetsspråkskonventionen och ramkonventionen är de första juridiskt bindande multilaterala instrumenten med inriktning på nationella minoriteter. Flera av minoritetsspråkskonventionens artiklar har också sin motsvarighet i ramkonventionens bestämmelser.

Förenta nationerna

FN:s huvudsyfte är inte enbart att bevara världsfreden utan även att verka för ett internationellt samarbete i ekonomiska, sociala, kulturella och humanitära frågor. År 1966 antogs den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter med en särskild artikel (artikel 27) där minoritetsskyddet omnämns. Denna har följande lydelse: ”I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter skall de som tillhör sådana minoriteter ej förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.” Ordalydelsen fastslår att minoriteter, inklusive urbefolkningar, är skyddade mot negativ särbehandling. Det har också tolkats som att innehållet i artikeln innebär att staterna aktivt bör skydda minoriteternas identitet och rätt att uttrycka och utveckla sin egen kultur.

I flera andra rättsligt bindande dokument som utarbetats inom FN finns hänvisningar till minoriteters position i samhället. Ett exempel är 1965 års konvention om eliminering av alla former av rasdiskriminering. Konventionen ålägger staterna att genom positiva åtgärder främja jämlikhet mellan människor oberoende av ras. I FN:s konvention om barnets rättigheter från år 1989 finns i artikel 30 ett minoritetsskydd för barn. Även i FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter talas om barns rätt till undervisning som återspeglar föräldrarnas övertygelse eller religion.

FN kunde år 1992 anta en deklaration om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och språkliga minoriteter. Det skedde efter många års förhandling i kommissionen för mänskliga rättigheter.

ILO har även sedan lång tid bevakat ursprungsfolkens arbete och livsvillkor. År 1989 tillkom ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Konventionen syftar bl.a. till att staterna skall erkänna den äganderätt och besittningsrätt till mark som urbefolkningar traditionellt bebod och verkar på. Regeringen tillsatte år 1997 en utredning som skulle ta ställning till om Sverige kan ratificera denna konvention samt vilka åtgärder som krävs för att Sverige skall kunna efterleva bestämmelser-

na i konventionen. Betänkandet Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige (SOU 1999:25) överlämnades i april 1999. I betänkandet görs bedömningen att Sverige kan ratificera ILO-konventionen först då ett antal åtgärder som rör samernas rätt till mark genomförts.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa

Också OSSE har engagerat sig i frågor rörande skyddet av nationella minoriteter. I den s.k. Helsingforsöverenskommelsens slutdokumentet, som utgör en politisk överenskommelse och således inte är juridiskt bindande, behandlas bl.a. mänskliga rättigheter med särskilt omnämnande av de nationella minoriteternas rätt till skydd och åtnjutande av mänskliga rättigheter.

OSSE antog år 1990 det s.k. Köpenhamnsdokumentet om den mänskliga dimensionen med en serie normer om rättigheter för personer som tillhör nationella minoriteter. Samtidigt betonades principen om staters territoriella integritet. Minoritetsfrågor skulle alltså lösas inom ramen för existerande gränser. I dokumentet fastläggs bl.a. att den enskilde individen själv avgör om han eller hon vill tillhöra en nationell minoritet. Därvid hänvisas till rätten till en etnisk, kulturell, språklig eller religiös identitet. Dokumentet innehåller inte någon definition av begreppet nationell minoritet. Utformningen av Europarådets ramkonvention har i flera avseenden influerats av detta dokument.

OSSE inrättade år 1992 en minoritetskommissarie med uppdrag att verka för att förebygga konflikter på minoritetsområdet.

Minoritetsspråkskonventionen

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk öppnades för undertecknande år 1992. Konventionen trädde i kraft den 1 mars 1998 sedan den ratificerats av fem länder. De länder som hittills ratificerat konventionen är Finland, Kroatien, Liechtenstein, Nederländerna, Norge, Schweiz, Tyskland och Ungern. Sverige har varken undertecknat eller ratificerat konventionen.

Avsikten med minoritetsspråkskonventionen är inte att stödja minoritetsspråken på bekostnad av de officiella språken. Syftet är i stället att uppmuntra till kunskap om och i minoritetsspråken inom staterna.

Minoritetsspråkskonventionen är uppbyggd så att de ratificerande staterna får en viss valfrihet att välja vilka av de 23 artiklarna i konventionen som man vill anta samt vilken ambitionsnivå man vill uppnå.

Ramkonventionen

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter öppnades för undertecknande år 1995. Konventionen trädde i kraft den 1 februari 1998 sedan den ratificerats av 12 länder. De 24 länder som hittills ratificerat konventionen är Cypern, Danmark, Estland, Finland, Italien, Kroatien, Liechtenstein, Makedonien, Malta, Moldavien, Norge, Rumänien, Ryssland, San Marino, Schweiz, Slovakien, Slovenien, Spanien, Storbritannien, Tjeckien,

Tyskland, Ukraina, Ungern och Österrike. Sverige har undertecknat men inte ratificerat konventionen.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter är uppbyggd som en principdeklaration, och i konventionen anges att de principer som kommit till uttryck i konventionen skall förverkligas genom nationell lag och lämplig regeringspolitik. Ramkonventionen innehåller inte någon definition på en nationell minoritet vilket medför att de ratificerande staterna själva kan avgöra vad som kännetecknar en nationell minoritet. Även om ramkonventionen inte innehåller någon definition har det under tillkomsten framgått att begreppet syftar på grupper med långvarig anknytning till en stat.

Ramkonventionen omfattar bestämmelser om skydd för språk samt skydd och stöd för minoritetskulturer, traditioner, kulturarv och religion vilket är vidare än de områden som minoritetsspråkskonventionen tar sikte på.

Situationen i andra nordiska länder

Norge

Norge var det första land som ratificerade minoritetsspråkskonventionen. Det skedde år 1993. Våren 1999 ratificerades även ramkonventionen. Inget annat språk än samiska nämns i ratifikationsinstrumentet för minoritetsspråkskonventionen.

Från norsk sida har angetts att man inför ratificeringen av ramkonventionen fört samtal med kvener, skogsfinnar, tater (resande), romer och judar. Det visade sig då att dessa grupper inte önskade att bli utpekade i ratificeringsinstrumentet för konventionen. Detta ledde till att den norska regeringen bestämde sig för att dessa grupper skulle omfattas av den norska minoritetspolitiken om de själva önskar det utan att de namnges vid ratificeringen. De norska samerna har också uttryckt att de inte vill klassificeras som en nationell minoritet. De har dock liksom de andra minoriteterna möjlighet att ta del av de åtgärder som följer av konventionen om de så önskar.

Finland

Finland ratificerade minoritetsspråkskonventionen som andra land i november 1994 och ramkonventionen år 1997. Av ratifikationsinstrumentet för minoritetsspråkskonventionen framgår att Finland ratificerat konventionen för samiska, svenska, romani och andra territoriellt obundna språk i Finland. Det sistnämnda innebär att Finland gör det möjligt att låta ytterligare minoritetsspråk omfattas av konventionen om det visar sig att de kan uppfylla de kriterier som ställs på minoritetsspråk i konventionen. Det svenska språket har en särskild position i Finland eftersom det är ett av Finlands två nationalspråk.

Innan det beslöts vilka åtaganden i minoritetsspråkskonventionen som Finland skulle åta sig att tillämpa, konsulterades den svensktalande minoriteten, samerna och romerna.

I anslutning till Finlands ratificering av ramkonventionen angavs att detta åtagande omfattar åtminstone samer, zigenare, judar, tatarer och s.k. gam-

Danmark

Danmark ratificerade ramkonventionen år 1997. Ratifikationsinstrumentet innehåller en deklaration att ramkonventionen skall tillämpas på den tyska minoriteten i Sönderjylland.

En samlad svensk minoritetspolitik

Regeringen föreslår att en grund bör läggas för en samlad svensk minoritetspolitik med inriktning på skydd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken. Det innebär att Sveriges nationella minoriteter bör erkännas och kunskap spridas om deras språk och kultur och om deras bidrag till landets historia. Det innebär också att minoritetsspråken bör erkännas och ges det stöd som behövs för att de skall hållas levande.

Remissinstanserna är eniga om att Sverige officiellt bör erkänna de nationella minoriteterna och deras språk.

Som skäl för sitt ställningstagande anger regeringen att ett pluralistiskt och genuint demokratiskt samhälle bör ge utrymme för minoriteter som har en annan kultur, religion eller ett annat modersmål. Förekomsten av nationella minoriteter och minoritetsspråk i Sverige har berikat vårt land. De nationella minoriteterna har framför allt bidragit till att utveckla Sverige kulturellt men även i andra hänseenden. Staten har ett ansvar för att ge de nationella minoriteterna det stöd och skydd som behövs för att de skall kunna bevara sin särart och hålla sina språk levande. En samlad minoritetspolitik bör därför formuleras för de minoriteter vars kulturella och språkliga arv är sammanflätade med svensk historia.

Regeringen fäster stor vikt vid det arbete som bedrivs inom Europarådet och andra internationella organisationer när det gäller skyddet för minoriteter. Ramkonventionen och minoritetsspråkskonventionen utgör enligt regeringens mening en god grund för hur ett långsiktigt stöd till de nationella minoriteterna och deras språk skall utformas.

Det är en viktig markering att Sverige, i linje med tidigare förordning, ställer sig bakom arbetet med ett ökat skydd och stöd för de nationella minoriteterna och deras språk.

Ratifikationsfrågan

Regeringen föreslår att Sverige skall ratificera Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (ramkonventionen). De nationella minoriteterna i Sverige skall erkännas genom att de nämns vid namn i samband med ratifikationen. De nationella minoriteterna i Sverige är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar.

Sverige skall också ratificera den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkskonventionen). De språk som skall omfattas är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. Av dessa skall sa-

miska, finska och meänkieli såsom språk med en historisk geografisk bas omfattas av konventionens bestämmelser i både del II och del III. Romani chib och jiddisch skall som territoriellt obundna språk omfattas av bestämmelserna i del II.

Samarbete över nationsgränserna

Regeringen föreslår att Sverige även fortsättningsvis bör verka för att det gränsöverskridande samarbetet på såväl nationell som regional och lokal nivå skall inriktas på olika frågor av intresse för de nationella minoriteterna såsom, kultur, historia, språk, religion m.m.

Merparten av remissinstanserna är positiva till ett ökat nordiskt samarbete. *Sametinget* och *Samernas folkhögskola* vill gärna få till stånd ett ökat nordiskt samarbete, speciellt inom utbildning och forskning. *Romernas riksförbund* vill se ett utökat samarbete med Finland som de anser vara ett föregångsland när det gäller romska frågor.

Som skäl för sin bedömning framhåller regeringen att det i minoritetsspråkskonventionen (artikel 7.1i) anges att staterna bör främja transnationellt utbyte i lämpliga former inom de områden som omfattas av konventionen för de landsdels- eller minoritetsspråk som används i identiskt samma eller liknande form i två eller flera stater.

Enligt artikel 14 i minoritetsspråkskonventionen skall staterna tillämpa gällande bilaterala och multilaterala avtal som binder dem till stater där samma språk används i samma eller liknande form eller, vid behov, söka ingå sådana avtal för att främja kontakter mellan dem som använder samma språk i de berörda staterna. Staterna skall också underlätta och/eller främja samarbete över gränserna till förmån för landsdels- eller minoritetsspråk, särskilt mellan regionala och lokala myndigheter på vilkas territorium samma språk används i samma eller liknande form.

Av ramkonventionens artikel 18 framgår att staterna skall sträva efter att där så är nödvändigt ingå bilaterala och multilaterala avtal med andra stater, särskilt med grannstater, i syfte att säkerställa skydd av personer som tillhör berörda nationella minoriteter. Staterna skall också där det är lämpligt vidta åtgärder för att uppmuntra samarbete över gränserna.

Sverige uppfyller i dag artikel 7.1i) i minoritetsspråkskonventionens del II och artikel 14 i del III för landsdels- eller minoritetsspråken. Sverige uppfyller även artikel 18 i ramkonventionen för de nationella minoriteterna.

För närvarande pågår samarbete på en rad olika nivåer i frågor som rör de nationella minoriteterna. En stor del av arbetet organiseras och finansieras genom Nordiska ministerrådet, men det pågår också samarbete mellan grupper som tillhör nationella minoriteter både på regional och internationell nivå. Dessutom har Europarådet tagit initiativ till visst internationellt samarbete i frågor som rör nationella minoriteter.

Större delen av det samarbete som pågår i frågor som rör nationella minoriteter är koncentrerat till våra grannländer i Norden och till andra länder i vår närhet.

Sverige har också sedan länge ett samarbete med övriga nordiska länder när det gäller samefrågor. Genom Nordiska ministerrådet finansierar Sverige

tillsammans med Norge och Finland Samerådets verksamhet. Samerådet är ett gemensamt organ för samer i Norge, Sverige, Finland och Ryssland med uppgift att tillvarata samernas ekonomiska, sociala och kulturella intressen. Inom Samerådet finns också ett samarbete när det gäller det samiska språket. Nordiska ministerrådet finansierar också Nordiskt samiskt institut som har till uppgift att genom forskning och information förbättra den samiska befolkningens ställning socialt, rättsligt och ekonomiskt. De nordiska länderna har också ingått ett avtal om samsändning av radioprogram och produktion av TV-program på samiska. Sedan år 1995 pågår ett samarbete mellan Sverige, Finland och Norge med att ta fram ett förslag till en nordisk samekonvention.

Sverige deltar också i Barentsrådet som består av utrikesministrar och fackministrar från i Sverige, Norge, Finland, Danmark, Island och Ryssland samt en representant för EG-kommissionen. Barentsrådet samarbetar inom bl.a. områden som berör kultur, utbildning, forskning och urbefolkningsfrågor. Barentsrådet stöder å sin sida Regionrådet som består av företrädare (landshövdingar eller motsvarande) från för närvarande åtta regioner (Nordland, Troms och Finnmark i Norge, Norrbottens län i Sverige, Lappland i Finland, Arkangelsk och Murmansk Nenets Okrug och republiken Karelen i Ryssland) som omfattas av samarbetet samt företrädare för urbefolkningarna i området. Tyngdpunkten för samarbetet ligger i Regionrådet som på olika sätt samarbetar i frågor som rör ekonomi, handel, forskning, teknologi, turism, infrastruktur, kultur- och utbildningsutbyte samt speciella projekt för att förbättra situationen för urbefolkningarna i området.

I Tornedalen utövas samarbete på många sätt bl.a. genom Tornedalsrådet och mellan städerna Torneå och Haparanda. Mellanstatligt samarbete sker också enligt gränsälvsöverenskommelsen i förvaltningen av Torne älv (Gränsälvskommissionen).

Sverige samarbetar med övriga länder i Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet bl.a. vad gäller kultur och utbildning. Genom Helsingforsavtalet (SÖ 1962:14) har Sverige ett samarbete med övriga nordiska länder som berör bl.a. kultur och utbildning. Där anges bl.a. att skolundervisningen i de nordiska länderna skall omfatta undervisning i de nordiska språken samt de andra nordiska ländernas kultur och samhällsförhållanden. Vidare har Sverige genom avtalet åtagit sig att samarbeta med de övriga nordiska länderna när det gäller litteratur, konst, teater och film. Sveriges åtaganden har i detta sammanhang bidragit till att främja kontakterna mellan dem som använder finska i Finland och Sverige. Genom avtalet om ett nordiskt samarbete inom kultur, utbildning och forskning (SÖ 1971:22) har Sverige bl.a. förbundit sig att främja utbildningen i de andra nordiska ländernas språk, kultur och samhällsförhållanden.

Det finns flera bilaterala avtal mellan Sverige och Finland rörande kulturutbyte. Ett sådant är en överenskommelse (SÖ 1960:5) om en kulturfond som har som ändamål att ekonomiskt stödja strävanden att öka kontakten mellan de båda ländernas kultur, näringsliv och folk. Inom utbildningsområdet finns enligt en överenskommelse mellan Sverige och Finland ett finsk-svenskt utbildningsråd med uppgift att i Sverige underlätta utbildningssituationen för den i Sverige bosatta finskspråkiga befolkningen och verka för ökad kunskap

och förståelse för vår gemensamma finsk-svenska historia och vårt gemensamma kulturarv. Det finns också andra avtal såsom avtalet om finska TV-sändningar i Sverige, stöd för utgivning av finskspråkig facklitteratur och stöd till Sverigefinska språknämnden.

Motionen

I motion 1999/2000: MJ220 (mp) begärs i *yrkande 1* att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samerna som ursprungsfolk.

Motionärerna anför att samerna själva identifierar sig som ursprungsfolk, och att en samisk befolkning levde i det som nu är norra Sverige innan landet fick sina statsgränser. De framhåller också att riksdagen år 1977 bekräftade samernas ställning som ursprungsfolk samt uttalade att samerna i egenskap av ursprunglig befolkning i Sverige intar en särställning.

Samer har levt och bott i norra Skandinavien så länge det funnits människor här. I Sápmi – Sameland – har hedrar, myrar och sjöar varit deras hembygd. Fångstamhället är den ursprungliga kulturformen i Sápmi, sägs det i motionen, och det finns en kontinuitet från de första spåren efter människor till jägar- och fiskarfolket som med säkerhet är samernas förfäder. I grova drag har Sápmi varit bebott i 10 000 år.

Utskottets överväganden

Skyddet av nationella minoriteter är en viktig del av skyddet för de mänskliga fri- och rättigheterna.

Under de senaste tio åren har frågor om skydd för nationella minoriteter i Europa fått förnyad aktualitet, bl.a. som en följd av de omvälvningar som ägt rum i Östeuropa. I Europarådet har skyddet för nationella minoriteter setts som en viktig utgångspunkt för att kunna bygga ett stabilt, demokratiskt och säkert Europa.

Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter är det första juridiskt bindande multilaterala dokumentet rörande minoritetsfrågor i allmänhet. Konventionen anger de principer som staterna åtar sig att efterleva till skydd för de nationella minoriteterna. Konventionen trädde i kraft den 1 februari 1998. Den hade vid årsskiftet 1998/99 ratificerats av 22 stater.

Det internationella samarbetet i frågor som rör nationella minoriteter och deras språk har en rad positiva aspekter. Det innebär både utbyte av erfarenheter och initiativ till konkreta insatser till förmån för de nationella minoriteterna. Inför ratifikationen av ramkonventionen vill utskottet framhålla att de likartade ställningstagandena också från dansk, finsk och norsk sida bedöms få en positiv inverkan på det regionala samarbetet, såväl bilateralt som i gemensamma samarbetsfora.

Ofta kan det internationella samarbetet även bidra till att stärka minoriteternas ställning på nationell nivå. Ett sådant samarbete medför uppmärksamhet, bl.a. i media, och bidrar till att ge de nationella minoriteterna ett ökat självförtroende.

Utskottet har i många utrikespolitiska sammanhang haft att ta ställning till frågor rörande rättigheter för urbefolkningar och nationella eller etniska, språkliga och religiösa minoriteter. Genomgående i dessa ställningstaganden har varit synsättet att Sverige skall verka för att personer som tillhör nationella eller etniska, språkliga och religiösa minoriteter i alla länder ges möjlighet att på lika villkor med majoritetsbefolkningen effektivt åtnjuta alla de mänskliga rättigheterna. I detta arbete verkar Sverige för ökad kunskap om och förståelse för FN:s deklaration om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och språkliga minoriteter.

Utskottet har under en följd av år, bl.a. i betänkande 1997/98:UU17, framhållit att urbefolkningars mänskliga rättigheter bör ses i perspektivet av alla individers mänskliga rättigheter. Det är angeläget, sägs det i betänkandet, att verka för att alla personer inom etniska minoriteter åtnjuter rätten till egen kulturell identitet och ett eget kulturliv, rätten till egen religion och rätten till ett eget språk.

Utskottet har också tidigare framhållit att Sverige fortsatt bör verka för att personer som tillhör nationella eller etniska och språkliga minoriteter i alla länder ges möjlighet att på lika villkor som majoritetsbefolkningen effektivt åtnjuta alla de mänskliga rättigheterna.

En ratifikation av ramkonventionen är en markering av att Sverige i linje med tidigare förd politik ställer sig bakom arbetet med ett ökat skydd för mänskliga fri- och rättigheter. Utskottet noterar också, med anledning av den nu aktuella propositionen, att regeringens förslag ligger väl i linje med den sedan lång tid förda utrikespolitiken.

I motion 1999/2000: MJ220 (mp) tas i yrkande 1 upp frågan om samerna som ursprungsfolk. Utskottet har med anledning härav inhämtat följande.

Norrland blev isfritt jämförelsevis sent, omkring 7400–6500 f. Kr. Redan 8000 f. Kr. är däremot hela norska västkusten, nordligaste Norge och östligaste Finland isfria områden. De hittills tidigaste spåren efter mänskliga boplatser i inlandet (Garaselet vid Byske älv) är från 6 000 f. Kr. Flera invandringsvägar till Norrland har bedömts vara sannolika – från Atlantkusten, från söder och från de isfria delarna av Nordfinland och Karelen samt längs kusten via Gästrikland. Över hela det dåtida Norrland har hittats föremål av sydsandinaviskt ursprung, vilka bekräftar invandring från väster och söder. Man har emellertid inte kunnat finna att de tidiga norrländska fynden följer den fortsatta sydsandinaviska utvecklingen, och mycket talar för att Norrland behöll karaktären av isolat under närmare tvåtusen år (6000–4000 f. Kr.). Från senare delen av yngre stenåldern till senmedeltiden var landområdena mellan det nordligaste Sverige och Finland, anses det, den främsta förbindelsen mellan Norrland och kontinenten i öster och sydöst. Ända in i järnåldern kan man i arkeologiskt material konstatera en gräns mellan norra Norrland och mellersta Norrland, och hypotesen har framförts att denna gräns från omkring 800 f. Kr. och framåt var en etnisk gräns mellan ”tidig samisk” och ”tidig nordgermansk” befolkning. Frågan om det finns någon överensstämmelse mellan ”arkeologiska kulturer” och det etniska begreppet folk har emellertid varit föremål för en omfattande diskussion.

Man känner numera till ganska många boplatser i norra Norrland från perioden från Kristi födelse och framåt. Alla har använts av fångstfolk som med stor sannolikhet varit av samisk etnicitet. Från och med 1300-talet kommer allt fler skriftliga källor som talar om en samisk inlandsbefolkning. Under 1300-talet fullbordades också den ekonomiska och politiska utveckling som gav den svenska centralmakten överhand i Bottenviken. Därmed bröts den tretusenåriga öst-västliga kontakten mellan norra Norrlands inland och de ryska områdena.

Frågan om vem som var "först på plats" får dock i detta sammanhang anses vara av mindre intresse. Vad som är väsentligt är att det är klart att samer funnits inom det aktuella området samt där bedrivit sin näring och utvecklat sin kultur under så lång tid att de är att betrakta som ursprungsfolk.²

Det tidiga fångstsamhällets sociala nätverk var uppbyggt kring små familjegrupper som bodde och levde tillsammans. Med tiden utvecklades nya behov och det ställdes större krav på inre organisation och fördelning av resurser i form av jakt- och fiskevatten. Utvecklingen av siidan, föregångare till dagens "sameby", har sitt ursprung bl.a. i sådana behov av samordning. Inom siidans ram sköttes gemensamma frågor. Det kunde gälla allt från fördelning av jaktmarker och fiskevatten till lösande av interna tvistemål och motsättningar. En sammanhållande faktor var religionen, där nåjden var centralgestalten. Han var den som höll kontakten med gudarnas värld och därigenom tryggade samhällets fortlevnad.

År 1050 e. Kr. predikade Stenfi, Norrlands apostel, kristendomen för samerna. Det kom dock att dröja ett par hundra år innan något mera allvarligt gjordes för att kristna samerna. Kyrkor byggdes bl. a. i Frösö, Sunne och Tynset. I mitten av 1200-talet byggdes kyrkan i Tromsö. I ett påvebrev år 1308 kallades byggnaden för den "heliga Marias kyrka nära hedningar". År 1346 döpte ärkebiskopen i Uppsala tjugo samer och karelare i Torneå. På 1300-talet uppmanade drottning Margareta samerna att lämna sin avgudadyrkan och söka sig till kyrkans lära.

När nationalstaterna från 1500-talet fick ett ökat intresse för samerna ledde detta till att den svenska byråkratin fick ökat genomslag och siidans ställning kom att försvagas. Karl IX bestämde år 1603 att samerna skulle infinna sig på bestämda marknadsplatser varje vinter. Där skulle de erlagga skatt till kronan samt delta i kyrkans gudstjänster och i ting. För att samerna skulle komma till de nya marknadsplatserna förbjöds handelsmännen att som förut bedriva handel med samerna på de gamla vinterboplatserna. Inte heller skulle den gamla siidanstämman få tjänstgöra som domstol. Trots det fortsatte

² Ursprungsfolk definieras i ILO:s konvention 169, artikel 1 b), som folk som härstammar från folkgrupper som bodde i landet, eller det geografiska område som landet tillhörde, vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställande av nuvarande statsgränser. Ytterligare en förutsättning är att de helt eller delvis har behållit sina sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. Ett grundläggande kriterium är också att de folk som berörs själva identifierar sig som ursprungsfolk. Avgörande är inte att dessa folkgrupper historiskt sett bott i ett visst område längre tid än andra.

samerna att ta upp egna angelägenheter i siidan, men i längden miste de gamla vinterboplatserna sin ställning som centralplats till förmån för de nya marknadsplatserna. Det betydde också att den samiska samhällsordningen med självbestämmande undan för undan försvagades.

Skriftliga källor tyder på att samerna tidigt hållit renar, men jakten och fisket tycks ha varit avgörande fram till slutet av 1500-talet eller på 1600-talet, då rennomadismen tar överhand. Den utvecklade rennomadismen, med allt större tamrenhjortar, konkurrerade med jägarsamhället om samma resurser. Jägarsamhället upplöstes och många samer blev bofasta sjösamer och kustsamer med fiske som huvudsaklig försörjning, i kombination med gårdsbruk och ett mindre antal tamrenar. På 1600-talet hittades silvermalm vid norrbottniska Nasafjäll. För malmtransporterna tvångsrekryterades samer och dragrenar.

Kungamakten började så småningom verka för att Norrland befolkades i större utsträckning. Bl.a. genom att öka den odlade jorden kunde kronan få in mera skatt. I syfte att uppmuntra och kontrollera kolonisationen av Norrlands inland gjorde kronan anspråk på all ohävdad mark. Gustav Vasa menade, att ”sådana ägor, som obygga, ligga, höre Gud, Oss och Sveriges krona till, och ingen annan”. För Lapplands del kom kungamaktens strävan och anspråk på äganderätt till uttryck under slutet av 1600-talet.

Kolonisationen av Lappland tog på allvar fart efter år 1749, då Kungl. Maj:t utfärdade ett särskilt lappmarksreglemente, som reglerade formerna för kolonisationen. Nya hemman kom till stånd sedan kronan anvisat mark. För varje hemman skulle betalas viss skatt, men nybyggarna erbjöds skattefrihet under de första 15 åren. De fick också viss rätt till jakt och fiske på kronans marker. För att undvika konflikter mellan nybyggare och samer blev det så småningom nödvändigt att begränsa kolonisationen. En åtgärd blev att dra upp en ”odlingsgräns” i nordsydlig riktning genom Norrland. En provisorisk sådan gräns kom till 1867.

Över århundradena uppstod också ett behov av att skapa klarhet i hur långt byarnas och nybyggarnas skogsmarker sträckte sig och var kronans marker tog vid. Till detta bidrog bl.a. att den framväxande bruksnäringen gjorde de norrländska markerna alltmer värdefulla. Detta var bakgrunden till de ”avvittringsförrättningar” som genomfördes i Norrland från slutet av 1600-talet till början av 1900-talet och som innebar att de enskilda byarnas och hemmanens områden avgränsades från kronans marker.

Siidorna, eller lappbyarna som staten kallade dem, var i sin tur indelade i skatteländ, ägda av enskilda samer. Denna ordning bestod fram till 1886, då den individuella rätten till land och vatten lagstiftades bort. I stället omvandlades rätten till lappbyns mark till en gemensam bruksrätt för lappbyns medlemmar. I och med 1971 års rennärlingslag ändrades namnet lappby till sameby. Samebyn omvandlades då även till ett slags ekonomisk förening, där medlemmarna kollektivt ansvarar för renskötseln.

I dag finns det samer i fyra stater: Sverige, Norge, Finland och Ryssland. Det är innebär att den samiska kulturen går tvärs över riksgränserna. Ofta har släkter medlemmar på båda sidorna om en riksgräns.

En omfattande gränsreglering mellan Sverige och Finland samt Danmark och Norge skedde 1751. I samband därmed bestämdes att ingen fick ha skat-

teland både i Norge och Sverige. Till gränstrakten fogades ett tillägg, den s.k. Lappkodicillen, där det fastslogs att samerna skulle ha rätt att fortsätta flytta med sina renhjordar över gränsen. Det var mycket viktigt för de samer som hamnade på svensk sida och som hade sommarbetesmarker vid norska kusten.

I Norge uppkom kring sekelskiftet starka nationalistiska strömningar, som ifrågasatte de svenska samernas närvaro. Bönderna i Nordnorge menade att renarna orsakade skador på marken och sjukdomar på boskapen och ville ha bort renarna från området. Konflikten ledde till förhandlingar mellan Norge och Sverige och år 1919 tillkom en gemensam renbeteskonvention. En ny uppgörelse träffades mellan Sverige och Norge genom 1972 års renbeteskonvention, som gäller fram till år 2002. Konventionen reglerar samernas rätt till bete i Norge och utnyttjandet av vissa betesområden i Sverige för norska samer. För närvarande pågår förberedelser inför nya förhandlingarna mellan Sverige och Norge om en ny renbeteskonvention som skall gälla från år 2002.

Det är inte klarlagt om samerna har eller har haft inte bara dispositionsrätt utan även äganderätt till en del marker inom det svenska renskötselområdet. Frågan har prövats rättsligt bara vid några få tillfällen. En sådan rättsprocess var det s.k. skattefällsmålet (NJA 1981 s. 1), som gällde några områden i Jämtland. I målet avgjorde Högsta Domstolen att samerna inte kunde anses ha äganderätt utan bara bruksrätt till de berörda områdena. Domstolen förklarade dock att det inte kunde uteslutas att samerna kunde ha haft en starkare och på urminnes hävd grundad rätt till sina skatteland längre norrut, men denna fråga prövades inte i målet, som endast gällde vissa markområden i Jämtland.

Nomadskolans utveckling byggde på ideologin att samerna borde ha en särställning i förhållande till det övriga samhället. Med 1913 års skolreform tänkte man sig kätaskolorna som huvudform för samernas skolor. En skolform som skulle följa de renskötande familjerna på deras flyttningar. I kyrkbyarna fanns fasta nomadskolor för de äldre barnen. Denna skolreform fick utstå hård kritik vid samernas landsmöte 1918.

I början av 1960-talet kom beslutet om en nioårig grundskola som också omfattade samernas barn. Skolplikten utökades till nio obligatoriska år. Grundskolans läroplan skulle tillämpas, men inslag av samiska ämnen skulle förekomma. Framväxten av den moderna grundskolan kom också samerna till del. I och med att grundskolan genomfördes blev också det samiska språket en del i nomadskolornas undervisning. I den gamla nomadskolan skulle barnen från första början lära sig att både tala och skriva på svenska.

I slutet av 1970-talet började sameskolan i Sverige att ta form. Sedan 1981 är det samerna själva som har ansvaret för sameskolorna. En sameskolstyrelse inrättades där samer utsedda av de samiska organisationerna är i majoritet.

På sex orter finns sameskolor: Karesuando, Lannavaara, Kiruna, Gällivare, Jokkmokk och Tärnaby. Där ges undervisning för årskurserna 1–6. Sameskolorna följer samma läroplan som den svenska grundskolan men har samisk inriktning i ett flertal ämnen. Samebarnen och deras föräldrar väljer själva om barnen skall gå i sameskola eller i den kommunala grundskolan. På flera

platser där det inte finns sameskola finns i stället skolor med samisk integrering. Där går samebarnen i den kommunala grundskolan men får undervisning i vissa samiska ämnen som samiskt språk, slöjd och samhällsorientering.

I Jokkmokk erbjuder Samernas folkhögskola och kommunens gymnasieskola gymnasieutbildningar med samisk inriktning. Samernas folkhögskola startade 1942 och har sedan dess erbjudit ungdomar och vuxna möjlighet att studera både allmänna ämnen och ämnen med inriktning på samisk kultur och samiskt liv.

Ett nordiskt samiskt institut upprättades 1973 i Guovdageaidnu/Kautokeino i Norge. Institutet finansieras av Nordiska ministerrådet. Institutet är ett tvärvetenskapligt forsknings- och utredningsinstitut specialiserat på samiska språk, kultur och samhällsliv. Institutet har en budget på ca 10 miljoner kronor.

Vid Umeå universitet finns möjlighet att studera samiska eller samisk kultur och historia vid den samiska institutionen. Här bedrivs också forskning i samiska ämnen.

Utskottet anser med det anförda att *proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige* kan tillstyrkas i de delar som berör utrikesutskottets beredningsområde. Motion *1999/2000: MJ220 yrkande 1* kan besvaras utifrån vad utrikesutskottet anfört om samerna som ursprungsfolk.

Stockholm den 21 oktober 1999

På utrikesutskottets vägnar

Viola Furubjelke

I beslutet har deltagit: Viola Furubjelke (s), Göran Lenmarker (m), Sören Lekberg (s), Berndt Ekholm (s), Lars Ohly (v), Bertil Persson (m), Liselotte Wågö (m), Carina Hägg (s), Agneta Brendt (s), Jan Erik Ågren (kd), Marianne Samuelsson (mp), Marianne Andersson (c), Karl-Göran Biörsmark (fp), Marianne Jönsson (s), Karin Enström (m), Fanny Rizell (kd) och Eva Zetterberg (v).

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har den 31 augusti 1999 berett bl.a. socialförsäkringsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige i de delar som berör respektive utskotts beredningsområde, jämte eventuella motioner.

Socialförsäkringsutskottet yttrar sig över de huvudsakliga delarna av propositionen samt de följdmotioner och allmänna motioner som gäller de olika minoritetsgrupperna och minoritetsspråken samt i vilka förvaltningsområden som rätten att använda samiska resp. finska och meänkieli skall gälla. Motionerna som yttrandet avser är följande:

K3 av Ingvar Svensson m.fl. (kd), yrkande 1

K8 av Carin Lundberg (s)

K9 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v)

K10 av Helena Bargholtz och Barbro Westerholm (fp), yrkande 1

K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c), yrkandena 1 och 2

K12 av Yvonne Ångström m.fl. (fp), yrkande 1

K237 av Ola Sundell (m)

K239 av Dan Kihlström (kd), yrkande 1

MJ220 av Per Lager m.fl. (mp), yrkande 1

Propositionen

En samlad minoritetspolitik

I propositionen anförs att en grund bör läggas för en samlad svensk minoritetspolitik med inriktning på skydd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken.

Som ett första steg mot en samlad minoritetspolitik bör Sveriges nationella minoriteter erkännas och kunskap spridas om deras språk och kultur och om deras bidrag till landets historia. Vidare bör minoritetsspråken erkännas och ges det stöd som behövs för att de skall hållas levande.

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk utgör enligt regeringens mening en god grund för hur ett långsiktigt stöd till de nationella minoriteterna och deras språk skall utformas. Regeringen understryker att avsikten med konventionerna inte är att stödja minoritetsspråken på bekostnad av de officiella språken eller att segregera de grupper av befolkningen som tillhör en minoritetsgrupp från den övriga befolkningen. Regeringen understryker även att de nationella minoriteterna i Sverige självfallet också omfattas av

integrationspolitikens mål. Dessa mål är lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund och en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och ansvariga för.

Ramkonventionen om nationella minoriteter

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter är en principdeklaration som skall förverkligas genom nationell lag och lämplig regeringspolitik. Ramkonventionen innehåller inte någon definition på en nationell minoritet, vilket medför att de ratificerande staterna själva kan avgöra vad som kännetecknar en sådan. Under konventionens tillkomst har det dock framgått att begreppet syftar på grupper med långvarig anknytning till en stat.

I propositionen redovisar regeringen att följande kriterier bör vara uppfyllda för att en grupp skall betraktas som en nationell minoritet:

– Grupp med uttalad samhörighet som till antalet i förhållande till resten av befolkningen har en icke dominerande ställning i samhället. Gruppbestämningen kan inte enbart göras efter gruppens numerära antal utan här måste också vägas in och belysas gruppens struktur och sammanhållning.

– Religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet. Endast ett av de uppräknade särdragen måste föreligga men de särdrag som gruppen uppvisar måste i något väsentligt avseende skilja den från majoriteten.

– Självidentifikation. Den enskilde såväl som gruppen skall ha en vilja och strävan att behålla sin identitet.

– Historiska eller långvariga band med Sverige. Det är inte möjligt att dra någon absolut gräns i år mätt men endast minoritetsgrupper vars minoritetskultur funnits i Sverige före föregående sekelskifte uppfyller kravet på historiska eller långvariga band.

De nationella minoriteter i Sverige som uppfyller de redovisade kriterierna för en nationell minoritet är enligt regeringen samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Något krav på svenskt medborgarskap uppställs inte.

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner att Sverige ratificerar ramkonventionen. De nationella minoriteterna i Sverige erkänns genom att de nämns vid namn i samband med ratifikationen.

Minoritetsspråkskonventionen

Minoritetsspråkskonventionen innehåller bestämmelser om vilka kriterier som ligger till grund för att ett språk skall behandlas som minoritetsspråk. Kriterierna för landsdels- eller minoritetsspråk är:

– att språket skall ha använts av hävd i ett visst territorium i Sverige (i vart fall före föregående sekelskifte)

– att det skall vara annorlunda än det officiella språket, dialekter omfattas inte

– att det skall talas av tillräckligt många personer

Om språket inte uppfyller kravet på historisk geografisk anknytning kan det omfattas av vissa av konventionens bestämmelser såsom ett territoriellt obundet språk.

Regeringen anser att de språk som omfattas av konventionen är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. Därvid är samiska, finska och meänkieli språk med historisk geografisk bas, för vilka konventionens del II och III tillämpas. Dessa språk får genom utformningen av minoritetspolitiken ett särskilt starkt skydd. Romani chib och jiddisch är territoriellt obundna språk, för vilka konventionens del II tillämpas.

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner att Sverige ratificerar den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Regionala åtgärder

Regeringen föreslår att enskilda genom två särskilda lagar får rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos domstolar och förvaltningsmyndigheter i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig utsträckning. Det gäller även hos annan myndighet om ärendet har anknytning till sådant område samt hos domstol i annat område vid överklagande. En förvaltningsmyndighet kan undantas från lagens tillämpning. Förslagen innebär också rätt att i dessa områden få förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller delvis på dessa språk.

För samiska föreslås området omfatta Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner och för finska och meänkieli Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner.

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 april 2000. En arbetsgrupp inrättas inom Länsstyrelsen i Norrbottens län för att följa upp de regionala insatserna.

Rikstäckande åtgärder

Regeringen avser att vidta rikstäckande åtgärder för att stödja de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Det gäller utbildningsfrågor, kulturverksamhet, massmedierna, arkivfrågor, äldreomsorg, översättning av vissa författningar, inflytande och samarbete över nationsgränserna.

Ekonomiska konsekvenser

I den ekonomiska vårpropositionen 1999 avsattes 10 miljoner kronor per år fr.o.m. år 2000 till följd av förslagen i denna proposition. Av dessa får kommuner och landsting inom förvaltningsområdena i Norrbottens län 6 miljoner kronor årligen för ökade kostnader som följer av de nya åliggandena. För tolk- och översättningskostnader tillförs domstolarna 1 miljon kronor årligen. För statliga myndigheter i övrigt är kostnaderna för de regionala åtgärderna marginella och finansieras inom gällande ramar. För åtgärder som avser inflytande för minoriteterna samt för uppföljningsinsatser har avsatts 2 miljoner kronor. Introduktion och utbildning finansieras inom de 10 miljonerna. Övriga rikstäckande åtgärder finansieras inom gällande ramar.

De särskilda lagarna föreslås träda i kraft den 1 april 2000. Konventionerna beräknas kunna ratificeras i början av år 2000 och träder i kraft sedan tre hela månader förflutit.

Motioner

Ramkonventionen om nationella minoriteter

I en kommittémotion K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c) anförs att ca en fjärdedel av de 450 000 sverigefinnar som omnämns i propositionen är sådana som antingen själva är eller är barn eller barnbarn till finländare med svenska som huvudspråk. Kulturen är enligt motionärerna likartad oavsett finska är huvudspråk eller andraspråk. Motionärerna anser att det vid ratificeringen klart skall uttalas att även finlandssvenskarna i Sverige anses ingå i den sverigefinska eller hellre sverigefinländska minoriteten, och de begär i yrkande 2 ett tillkännagivande härom.

I kommittémotion K10 av Helena Bargholtz och Barbro Westerholm (fp) anges att de nationella minoriteterna och minoritetsspråken bör anges i regeringsformen. Detta vore en principiellt betydelsefull handling som markerar slutet på osynliggörandet av minoriteterna och minoritetsspråken. Ett tillkännagivande härom begärs i yrkande 1.

I motion MJ220 av Per Lager m.fl. (mp) tas upp olika frågor om samernas situation. Motionärerna anser mot bakgrund av definitionen av ursprungsfolk i ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder att samerna tveklöst omfattas av konventionen. De begär i yrkande 1 ett tillkännagivande om samerna som ursprungsfolk.

Minoritetsspråkskonventionen

I motion K8 av Carin Lundberg (s) begärs ett tillkännagivande om att meänkieli och jiddisch inte skall erkännas som minoritetsspråk i Sverige. Motionären anför att det är viktigt att erkänna tornedalingarna och judarna som nationella minoriteter, men det är inte motiverat att erkänna meänkieli som ett eget minoritetsspråk eller att erkänna jiddisch som ett historiskt minoritetsspråk. De språkliga skillnaderna mellan meänkieli och riksfinska är mindre än mellan sydsamiska och nordsamiska, vilka sistnämnda i så fall också borde behandlas som två språk. Även inom romani chib finns många varieteter som på samma sätt kunde betraktas som skilda språk. Det är enligt motionären inte motiverat att göra jiddisch till ett minoritetsspråk i Sverige och göra en lång rad åtaganden rörande språkets användning i offentliga sammanhang för ett språk som har så få användare i Sverige.

I motion K9 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v) påpekas att sydsamiskan är ett levande språk framför allt inom renskötseln. Intresset för bevarande och användande av språket är på uppåtgående. Att neka det sydsamiska språket

Regionala åtgärder

I motion K9 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v) anförs att det för sydsamiskans överlevnad är nödvändigt med särskilt stöd och att en kommun får i uppdrag att vara sydsamisk förvaltningskommun. Motionärerna nämner att Krokoms kommun i Jämtland har förklarat sig villig att åta sig ett sådant uppdrag. I yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om upprättande av en sydsamisk förvaltningskommun.

Även i motion K3 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) framhålls att det inte ingår någon kommun inom det sydsamiska geografiska området. För att inte det sydsamiska språket skall försvagas och eventuellt försvinna bör förvaltningsområdet under en försöksperiod utvidgas till att omfatta Krokoms, Strömsunds och Storumans kommuner. En utvärdering bör ske efter försöksperiodens slut. Motionärerna begär i yrkande 1 ett tillkännagivande om det anförda.

Ett likalydande yrkande framställs i yrkande 1 i motion K239 av Dan Kihlström (kd).

Yvonne Ångström m.fl. (fp) begär i motion K12 en utökning av förvaltningsområdet för samiska. Motionärerna föreslår i yrkande 1 att förvaltningsområdet under en treårig försöksperiod utökas med Krokoms och Storumans kommuner.

I motion K237 av Ola Sundell (m) framhålls att någon kommun som ligger i det sydsamiska språkområdet borde ingå i försöksverksamheten.

I kommittémotion K11 av Åsa Torstensson m.fl. (c) anförs att det finns starka skäl för att betrakta det finska språket som ett territoriellt bundet språk även i Stockholmsregionen. Riksdagen bör uttala sitt principiella stöd för att kommuner i Stockholmsregionen där det finska språket talas av hävd också omfattas av de bestämmelser som enligt regeringsförslaget blir gällande vad gäller finska språket i vissa kommuner i Norrlands län. I yrkande 1 begärs ett tillkännagivande härom.

Utskottets bedömning

En samlad minoritetspolitik

Långt innan det i Norden bildades nationalstater bodde det samer och andra folkslag i området. Dessa grupper kom så småningom att utgöra minoriteter i de stater som de inlemmades i. Kontakten med det övriga samhället medförde att minoriteterna i viss utsträckning fått göra avkall på sin kultur, religion och det egna språket. Under historiens gång ökade antalet minoriteter i Sverige. Folk från olika delar av Europa invandrade till landet. Detta har lett till att Sverige i likhet med andra länder i Europa har ett historiskt arv som består av flera olika kulturer, religioner och språk. Några av dessa invandrade minoritetsgrupper lever fortfarande i Sverige, och i vissa fall har de liksom

samerna bevarat sin kultur, sin religion och sitt modersmål. Under de senaste decennierna har Sverige därtill genom invandring blivit ett land som i än högre grad präglas av kulturell och etnisk mångfald.

Utskottet vill till att börja med framhålla att denna kulturella och etniska mångfald bör tas som utgångspunkt för den generella politikens utformning och genomförande på alla samhällsområden och nivåer. Målen skall vara lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund, en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund och en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och medansvariga för. Allt arbete för att befästa alla människors lika värde måste för att bli långsiktigt framgångsrikt inriktas på grundläggande värderingar som humanitet, tolerans, rättvisa och respekt för andra människor. Målsättningen bör vara att uppnå en känsla av gemenskap i ett samhälle där mångfalden samtidigt bejakas. Här är det väsentligt att både se till det som ur olika synvinklar förenar människor som lever i Sverige och visa respekt och tolerans inför det som skiljer. Det innefattar även rätten att vara olik, vilket kan betyda t.ex. rätten att bevara och utveckla sin språkliga, kulturella eller etniska särart i den utsträckning man själv önskar. Denna respekt för individen skall således vara grundläggande för svensk politik, såväl vad gäller förhållandena i Sverige som Sveriges förhållande till andra länder. Utskottet konstaterar att Sverige i internationella sammanhang aktivt verkar för att mänskliga rättigheter respekteras och stärks även i andra länder.

Detta hindrar dock enligt utskottets mening inte att grupper av individer i vissa fall behöver ett särskilt stöd. I Sverige har inom det som tidigare kallades invandrapolitiken förts en politik som i många delar värnat om invandrades kultur, språk och traditioner. Det har däremot inte förts någon motsvarande politik med inriktning att värna om de nationella minoriteterna och deras kultur, språk, traditioner m.m. Flera av de åtgärder som vidtagits inom ramen för invandrapolitiken har dock kommit de nationella minoriteterna och deras kultur och språk till godo särskilt i de fall det funnits nyinvandrade grupper inom dem. Förutom att de nationella minoriteterna kunnat dra nytta av vissa av de åtgärder som vidtagits inom ramen för invandrapolitiken, har olika insatser med direkt inriktning på de nationella minoriteterna gjorts inom ramen för den generella politiken inom olika sakområden, t.ex. vad gäller utbildning och massmedia. Särskilda insatser har också gjorts med inriktning på den samiska befolkningen.

Utskottet delar således regeringens bedömning att en samlad minoritetspolitik bör utformas för att ge skydd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken. Utskottet vill liksom regeringen understryka att avsikten inte är att stödja minoritetsspråken på bekostnad av det officiella språket eller att segregera de grupper av befolkningen som tillhör en minoritetsgrupp från den övriga befolkningen.

Minoritetsskyddet och minoritetsrättigheter utgör samtidigt en del av skyddet av mänskliga rättigheter och är således inte enbart en nationell angelägenhet. Det historiska perspektivet visar att skydd av nationella minoriteter är nödvändigt för stabilitet, demokratisk säkerhet och fred på kontinenten.

Regeringen har särskilt pekat på den betydelse som en stark ställning för de nationella minoriteterna har för det internationella ungänget och samarbetet.

Det finns redan internationella konventioner som innefattar minoritetsskydd. Det gäller bl.a. FN:s konvention år 1966 om medborgerliga och politiska rättigheter, FN:s rasdiskrimineringskonvention och FN:s barnkonvention. En FN-deklaration år 1992 om rättigheter för personer som tillhör nationella eller etniska, religiösa och språkliga minoriteter tar också upp minoritetsfrågor. En utredning har nyligen gjorts om huruvida Sverige bör ansluta sig till ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Även andra internationella organisationer, t.ex. OSSE, har tagit upp minoritetsfrågor.

Arbetet med Europarådets minoritetsspråkskonvention påbörjades 1989 med syfte att bidra till att bevara och utveckla Europas mångkulturella arv och flerspråkighet inom nationsgränserna. Frågan om minoriteters rättigheter var mycket aktuell i Europa vid denna tidpunkt eftersom det då stod klart att det fanns en rad minoriteter som behövde olika former av stöd i Öst- och Centraleuropa. År 1993 var minoriteters rättigheter åter en viktig fråga på Europarådets dagordning, och arbetet med en ramkonvention påbörjades därför. Europarådets ramkonvention är det första juridiskt bindande multilaterala dokumentet rörande minoritetsfrågor i allmänhet.

Utskottet delar regeringens bedömning att en ratificering av ramkonventionen innebär en markering av att Sverige i linje med tidigare förord politik ställer sig bakom arbetet med ett ökat skydd för mänskliga fri- och rättigheter och att Sverige därigenom markerar sitt beslut att skydda sina egna nationella minoriteters rätt. En ratificering är också ett erkännande av den mångkulturella historia som Sverige har och som de nationella minoriteterna sedan lång tid är en del av. För att kunna uppfylla ramkonventionens intentioner och syfte bör Sverige lägga grunden för en samlad och övergripande minoritetspolitik. En sådan politik bör vara direkt inriktad på skydd för de nationella minoritetsgrupperna i Sverige och åtgärder som främjar deras möjlighet att bevara och utveckla sin kultur och identitet.

Ramkonventionen om nationella minoriteter

I ramkonventionen beskrivs vad som avses med minoritetsidentitet. Minoritetskulturen skall i något av dessa avseenden (religion, språk, traditioner och kulturarv) väsentligen skilja sig från majoritetsbefolkningen. Av denna anledning bör lokala befolkningar i Sverige på grund av speciell dialekt inte kunna sägas ha så särskiljande drag att de utgör nationella majoriteter.

I ramkonventionen finns inte någon definition på nationell minoritet utan varje land får själv ange kriterierna. I propositionen redovisar regeringen dessa kriterier. Svenskt medborgarskap är härvid inte något kriterium. De nationella minoriteterna i Sverige är enligt regeringen: samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar.

Den samiska befolkningen i Sverige uppgår till ungefär 15 000–20 000 personer. Samerna uppfyller helt klart kriterierna för en nationell minoritet, men utskottet vill framhålla att de dessutom har en särställning som ursprungsfolk i Sverige, både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper. I propositionen anges också att en central utgångspunkt för samernas identitet är deras ställning som ursprungsfolk och att detta bekräftades av riksdagen år 1977 (prop. 1976/77:80, bet. KrU 1976/77:43, rskr. 1976/77:289).

Utredningen om ILO:s konvention nr 169 har tidigare i år lagt fram betänkandet Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige (SOU 1999:25). ILO-konventionen syftar till att åtgärder skall vidtas mot diskriminering och att särskilda insatser skall utformas som främjar de berörda folkens sociala och ekonomiska rättigheter och som skyddar deras andliga och kulturella värden. Detta innebär bl.a. att åtgärder skall vidtas för att skydda deras mark, kultur och miljö.

Enligt ILO-konventionen är ursprungsfolk ett folk som härstammar från folkgrupper som bodde i landet – eller det geografiska område som landet tillhörde – vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställandet av nuvarande statsgränser. En förutsättning är att de helt eller delvis har behållit sina sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. De folk som berörs skall själva identifiera sig som ursprungsfolk. Utredningen anser att samerna tveklöst omfattas av ILO:s definition av ursprungsfolk.

Utskottet delar således uppfattningen i motion MJ220 yrkande 1 att samerna är ursprungsfolk i Sverige. Med hänsyn till riksdagens beslut 1977 är något tillkännagivande i frågan dock inte påkallat, varför motionen avstyrks.

Sverigefinnar

I propositionen anges att det som främst skiljer sverigefinnarna från den svenska majoritetsbefolkningen är språket men att det också kan sägas finnas en särskild sverigefinsk kultur bland finnarna. Enligt utskottets mening innebär detta att minoritetsgruppen sverigefinnar inte syftar på personer som har svenska som modersmål. Detta utesluter dock inte att åtgärder som avser sverigefinnar även kan komma de finlandssvenska till del. Med det anförda avstyrker utskottet motion K11 yrkande 2.

Övriga minoriteter

Utskottet delar regeringens uppfattning att även tornedalingar, romer och judar bör anses som nationella minoriteter i Sverige.

Ratificeringen

Utskottet tillstyrker att Sverige ratificerar ramkonventionen och erkänner de angivna nationella minoriteterna genom att de nämns vid namn vid ratifikationen.

Frågan är om de nationella minoriteterna på sätt som föreslås i motion K10 även bör anges i grundlagen.

I 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) anges att den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. I fjärde stycket anges också att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Vidare finns i 2 kap. RF regler om grundläggande fri- och rättigheter. Vissa är absoluta och kan inte begränsas på annat sätt än genom ändring i grundlag, medan andra kan begränsas genom lag med särskilda garantier för lagbeslutet (kvalificerat förfarande). I RF 2:1 finns bl.a. bestämmelser om yttrande-, förenings- och religionsfrihet. Av betydelse för de mänskliga rättigheterna är också Europakonventionen om grundläggande fri- och rättigheter, som nu har inkorporerats och gäller som lag i Sverige.

Eftersom grundlagens bestämmelser gäller alla svenska medborgare, och i viss utsträckning även utländska medborgare, kan utskottet inte nu se något behov av ett särskilt uttalat grundlagsskydd för de nationella minoriteterna. Motion K10 yrkande 1 avstyrks därför.

Minoritetsspråkskonventionen

En svårighet är att bedöma om ett språk skall anses som ett eget språk eller som en dialekt. Av artikel 1 punkt b) och konventionskommentaren framgår dessutom att konventionen inte kan tillämpas på språk som talas av alltför få personer eftersom detta skulle leda till alltför stora praktiska svårigheter.

Minoritetsspråkskommittén använde begreppet varietet liktydigt med språkform, antingen språkformen anses som ett språk eller en dialekt. Vad gäller frågeställningen om huruvida en viss varietet av ett språk bör behandlas som ett särskilt språk, ansåg utredningen att den måste bedömas mot bakgrund av syftet med konventionen och vilka effekter en tillämpning av konventionen kan få i olika situationer.

Samiska

Antalet samisktalande i Sverige antas vara ca 9 000. Samiskan har av tradition i huvudsak varit ett talat språk. I dag finns i Sverige tre olika samiska språkvarieteter, ett nordsamiskt, ett lulesamiskt och ett sydsamiskt. Mellan de olika samiska språkvarieteterna finns inga absoluta gränser. Inom hela språkområdet gäller att den ömsesidiga förståelsen är större mellan varieteter som talas i geografiska områden som gränsar till varandra än mellan varieteter som ligger geografiskt långt ifrån varandra. Förståelsen mellan sydsamiska och nordsamiska har liknats vid förståelsen mellan isländska och svenska. Förutom skillnader i språk finns också vissa skillnader, kulturellt och historiskt, mellan de grupper som talar olika samiska varieteter.

Minoritetsspråkskommittén har angivit att en ratificering av minoritetsspråkskonventionen för de olika samiska varieteterna som skilda språk skulle kunna vara positivt eftersom det skulle kunna bidra till ökad kunskap om de olika varieteternas existens och om hur stora de språkliga skillnaderna är.

Dessutom skulle olikheter kulturellt och historiskt mellan de olika samiska grupperna markeras. Kommittén fann dock flera skäl som talade mot en behandling av de olika samiska varieteterna som olika språk vid en ratificering. Det främsta skälet är att en sådan tillämpning med stor sannolikhet skulle leda till att de minst använda av de samiska varieteterna inte skulle kunna omfattas av konventionens tillämpning. Om de olika samiska varieteterna behandlas som skilda språk kan det bli svårt att hävda att de varieteter som används i minst utsträckning talas av tillräckligt många för att motivera att konventionen skall tillämpas på dem. Om man behandlar samiskan som ett språk vid en ratifikation omfattar ett sådant åtagande samtliga samiska varieteter oavsett antal användare. Kommittén framhöll att vid tillämpningen av de åtgärder till stöd och skydd för språket som är rikstäckande kan Sametinget liksom nu avgöra hur dessa skall tillämpas på de olika varieteterna så att de resurser som finns utnyttjas så effektivt som möjligt för att ge bästa möjliga stöd och skydd för de olika språkliga varieteterna alltefter varje varietets förutsättning. Vid tillämpning av de regionala reglerna får behovet hos dem som reglerna riktar sig till och de lokala resurser som finns bli avgörande. Målet är att enskilda skall kunna välja vilken varietet av språket de vill använda och bli bemötta på.

I propositionen anger regeringen att en ratifikation av samiska som ett språk med en flexibel tillämpning av konventionens bestämmelser på de olika varieteterna – styrd av samerna själva genom Sametinget och dem som använder språket i de geografiska områden där regionala regler gäller – är det som bäst överensstämmer med konventionens syfte som är att öka förståelsen och samverkan mellan olika grupper. Regeringen anser att fördelarna med att ratificera konventionen för samiska som ett språk överväger nackdelarna. En ratificering för samiska som ett språk ger också den fördelen att det bidrar till nordisk rättslikhet eftersom både Finland och Norge gjort på detta sätt vid sin ratificering av minoritetsspråkskonventionen.

Med hänsyn till det anförda bedömer utskottet att sydsamiskan får en starkare ställning vid tillämpning av minoritetsspråkskonventionen om de samiska varieteterna behandlas som ett språk. Utskottet delar därför regeringens bedömning och avstyrker motion K9 yrkande 1.

Finska och meänkieli

När det gäller frågan om huruvida finska och meänkieli skall ses som ett eller två skilda språk konstaterar utskottet till att börja med att regeringen och Minoritetsspråkskommittén kommit till olika slutsatser.

Om de olika minoritetsgrupperna kan nämnas att tornedalingarna alltid har bott i samma geografiska område där finska talats sedan mycket lång tid tillbaka från generation till generation. I dag bedöms ca 50 000–60 000 tornedalingar använda meänkieli i Tornedalen. Dessutom finns ca 16 000 personer i svenska Tornedalen som är från Finland invandrade personer i första och andra generationen. De använder både standardfinska och meänkieli. Den stora arbetskraftsinvandringen framför allt under 1960- och början av 1970-talet har medfört att merparten av de finstalande i Sverige inte längre finns i Tornedalen utan främst i de centrala delarna av Sverige och i stor-

stadsområdena. År 1994 fanns i landet ca 450 000 sverigefinnar eller finlandssvenskar i första eller andra generationen, varav omkring hälften använder finska.

I propositionen anges att utanför Tornedalen har finska använts från 1500-talet till i dag. Språket har dock använts i olika delar av landet under olika perioder så att det inte går att avgränsa något bestämt geografiskt område utom Tornedalen.

Flera faktorer har bidragit till att isolera den finska som talades i svenska Tornedalen från finskan i Finland. Genom denna isolering och inflytande från svenskan har finskan i svenska Tornedalen alltmer utvecklat egna särdrag.

I propositionen föreslås att meänkieli skall anses som ett eget språk. Skälen härför är att språkliga, men också kulturella och historiska, särdrag hos den tornedalska befolkningen talar för ett sådant synsätt. Även tornedalingarnas egen strävan under senare år att värna om det egna språkets särart och sin egen kultur och historia är väsentligt i sammanhanget. Även finska bör behandlas som ett territoriellt baserat språk i Tornedalen.

Det är enligt utskottets mening svårt att bedöma om meänkieli bör anses som ett eget språk eller ej. Minoritetsspråkskommittén anlidade särskild expertis för sitt ställningstagande. Det är dock inte enbart språkliga skillnader mellan olika varieteter som är avgörande, och med beaktande inte minst av tornedalingarnas egen strävan att värna om språkets särart och sin egen kultur och historia delar utskottet regeringens bedömning att meänkieli skall anses som ett minoritetsspråk. Därmed avstyrks motion K8 i denna del.

Romani chib

Utskottet delar regeringens bedömning att romani chib (alla varieteter) skall anses som ett minoritetsspråk, dock territoriellt obundet.

Jiddisch

Beträffande frågan om huruvida jiddisch bör anses som ett nationellt minoritetsspråk anges i propositionen att jiddisch visserligen troligen inte har talats kontinuerligt sedan slutet av 1700-talet, då de första jiddischtalande kom till Sverige, men språket har funnits under olika perioder i historien till följd av att nya grupper jiddischtalande anlät till landet. Detta återkommande nytillskott av jiddischtalande har gjort att antalet varit tillräckligt stort för att språket skulle kunna överleva. Regeringen framhåller att jiddisch till skillnad från andra språk i Europa minskat i omfattning på ett onaturligt sätt bl.a. till följd av förintelsen av judar från Östeuropa. Jiddisch skulle troligen ha haft en helt annan utbredning i Europa i dag om Förintelsen inte inträffat. Det finns tecken som tyder på ett ökat intresse inom de judiska församlingarna för att medverka till att jiddisch även i fortsättningen talas i Sverige. Det är enligt regeringen väsentligt att jiddisch kan ges det stöd som behövs för att språket inte skall dö ut.

Utskottet delar denna uppfattning och tillstyrker att jiddisch anses som ett nationellt minoritetsspråk, icke territoriellt bundet. Motion K8 avstyrks således i denna del.

1999/2000:KU6
Bilaga 3

Ratificeringen

Utskottet tillstyrker att Sverige ratificerar Europarådets minoritetsspråkskonvention och att den skall tillämpas på de i propositionen föreslagna språken, varvid samiska, finska och meänkieli skall anses som territoriella språk medan romani chib och jiddisch skall vara territoriellt obundna.

Regionala åtgärder

När området för regionalt tillämpliga regler om rätt att använda samiska i offentliga sammanhang bestäms har, enligt vad som framgår av propositionen, också aspekter som berör möjligheten att praktiskt tillämpa sådana bestämmelser vägt in. Regeringen påpekar att minoritetsspråkskonventionen till stor del är inriktad på att ge stöd och skydd för landsdels- eller minoritetsspråken i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig omfattning. Denna begränsning bygger på att man ansett att det kan möta alltför stora hinder, både praktiskt och kostnadsmissigt, att tillämpa konventionens olika bestämmelser i områden där mycket få personer använder ett landsdels- eller minoritetsspråk.

Vad gäller samiska angav Minoritetsspråkskommittén att de samisktalande är i minoritet i samtliga kommuner. Det torde inte i någon kommun finnas en samisk befolkning som överstiger 10 % av den totala befolkningen. Det är nödvändigt att i ett första skede begränsa tillämpningen av sådana regler till de kommuner i det traditionella samiska språkområdet där det finns förhållandevis många samisktalande och tillräckliga administrativa och praktiska resurser för att genomföra bestämmelserna. På sikt kan man tänka sig att området för lagens tillämpning utvidgas till att omfatta ett större geografiskt område under förutsättning att det visar sig att kunskaperna i samiska växer i andra områden och därmed gör det praktiskt och ekonomiskt försvarbart att tillämpa sådana regler där.

En samlad bedömning av var de flesta samisktalande inom det traditionella samiska språkområdet kan antas vara bosatta och var myndigheterna har bästa förutsättningar att uppfylla rättigheterna medför att regeringen föreslår att de lagstadgade rättigheterna att använda samiska skall gälla i Arjeplog, Gällivare, Jokkmokk och Kiruna.

De skäl som ligger bakom denna avgränsning medför att utskottet inte kan föreslå någon utökning eller förändring av kommunerna. Utskottet vill dock erinra om att, vilket också anges i propositionen, den enskilde skall ha rätt att välja vilken varietet av samiska som han eller hon vill använda vid sin kontakt med myndigheten samt att myndigheten vid sina muntliga kontakter, så långt möjligt, bör använda samma varietet av samiska som den enskilde. Även vid domstol har den enskilde rätt att använda den varietet som han eller

hon begär. Med det anförda avstyrker utskottet motionerna K3 yrkande 1, K9 yrkande 2, K12 yrkande 1, K237 och K239 yrkande 1.

Rätten att tala finska har av motsvarande skäl angivits till Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå. Med hänsyn till de avvägningar som ligger bakom valet av kommuner delar utskottet regeringens uppfattning även i denna del. Utskottet vill dock erinra om att det i propositionen anges att det i Stockholmsområdet bor ett stort antal sverigefinnar samt att det pågår satsningar inom vård och omsorg för sverigefinnarna i framför allt Stockholm och Mälardalen. Stockholms kommun har också flera finskspråkiga skolor. Regeringen ser det som angeläget att dessa insatser kan fortsätta. Med det anförda avstyrker utskottet motion K11 yrkande 1.

Utskottet har således inga invändningar mot de föreslagna förvaltningsområdena i de två särskilda lagarna. Därvid noteras att de nu framlagda lagförslagen innebär ett första steg. En utvärdering av åtgärderna skall ske och områdena kan förändras.

Ekonomiska konsekvenser

Utskottet vill påpeka att i budgetpropositionen för budgetåret 2000 föreslås att under utgiftsområde 8 Invandrare och flyktingar, verksamhetsområde Minoritetspolitik, anvisas under anslaget C 1 Åtgärder för nationella minoriteter 8 miljoner kronor. Samma belopp beräknas för såväl 2001 som 2002.

Av dessa medel avser 6 miljoner kronor statsbidrag till kommunerna och landstinget och fördelas av Länsstyrelsen i Norrbottens län med utgångspunkt i antalet invånare i kommunen som talar respektive språk samt med hänsyn till den verksamhet kommunerna och landstinget i dag bedriver till stöd för dessa grupper. I budgetpropositionen anges att en uppföljning av kostnaderna bör göras så att fördelningen kan justeras följande år om det behövs för att få en mer rättvis fördelning av bidraget. Härutöver avser 2 miljoner kronor åtgärder för inflytande och uppföljning. Av dessa skall 500 000 kr gå till länsstyrelsen för hanteringen av bidragen samt till en arbetsgrupp vid länsstyrelsen som skall följa upp och utvärdera de regionala åtgärderna.

Utskottet avser att under hösten behandla anslagen inom utgiftsområde 8 i betänkande 1999/2000:SfU2.

Stockholm den 21 oktober 1999

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

I beslutet har deltagit: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Anita Jönsson (s), Ulla Hoffmann (v), Rose-Marie Frebran (kd), Ulf Kristersson (m), Gustaf von Essen (m), Lennart Klockare (s), Ronny Olander (s), Fanny Rizell (kd),

Avvikande meningar

1. *Sverigefinnar*

Birgitta Carlsson (c) anser att utskottets yttrande i denna del bort ha följande lydelse:

Cirka en fjärdedel av de 450 000 sverigefinnar som omnämns i propositionen är sådana som antingen själva är eller är barn eller barnbarn till finländare med svenska som huvudspråk. Historiskt sett har finländare från båda språkgrupperna (finnar och finlandssvenskar) alltid flyttat till Sverige, kulturen är likartad eller likadan oberoende av språket och i den finlandssvenska identiteten ingår även, om än i starkt varierande grad, finska som ett andraspråk. Det är enligt utskottets mening rimligt att vid ratificeringen klart uttala att även finlandssvenskarna i Sverige anses ingå i den sverigefinska eller hellre sverigefinländska minoriteten.

Utskottet anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka motion K11 yrkande 2.

2. *Regionala åtgärder, sydsamiska*

Rose-Marie Frebran och Fanny Rizell (båda kd) anser att utskottets yttrande i denna del bort ha följande lydelse:

I propositionen föreslås att enskilda skall få lagstadgad rätt att i ett visst område använda samiska hos domstolar och förvaltningsmyndigheter. Inte någon av de kommuner som ingår i området ligger inom det sydsamiska geografiska området. Det sydsamiska språket kommer därmed att försvagas och eventuellt försvinna. Utskottet anser att förvaltningsområdet under en försöksperiod bör utvidgas till att omfatta Krokoms, Strömsunds och Storumans kommuner. En utvärdering bör ske efter försöksperiodens slut.

Utskottet tillstyrker motionerna K3 yrkande 1 och K239 yrkande 1.

3. *Regionala åtgärder, finska*

Birgitta Carlsson (c) anser att utskottets yttrande i denna del bort ha följande lydelse:

I Stockholm har det finska språket en livaktig historia under åtminstone fem sekler. Det finns därför starka skäl för att ge finska språket samma rättsliga ställning i Stockholmsregionen som i Tornedalen. Detta är viktigt för de rättigheter och den välfärd som bör tillerkännas de flera tiotusentals finländare som lever i regionen. Det är också viktigt för Stockholms framtida roll i Östersjöregionen och för relationerna mellan Sverige och Finland. Den kompetens som krävs för att uppfylla kraven i minoritetsspråkskonventionen finns redan i regionen. I de kommuner i Stockholms län och Mälardalsreg-

ionen som så önskar bör finska språket få ställning som territoriellt bundet språk.

Utskottet tillstyrker motion K11 yrkande 1.

1999/2000:KU6
Bilaga 3

Särskilda yttranden

1. Samerna som ursprungsfolk

Kerstin Maria Stalin (mp) anför:

I detta yttrande uttalar socialförsäkringsutskottet enhälligt att samerna är ursprungsbefolkning i Sverige och att de därigenom har en särställning både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper. Miljöpartiet förutsätter att konstitutionsutskottet gör ett lika starkt uttalande vid behandlingen av motion MJ220 yrkande 1.

2. Regionala åtgärder, sydsamiska

Ulla Hoffmann och Kalle Larsson (båda v) anför:

Samerna är ursprungsbefolkning i Sverige och det är därför viktigt att så mycket som möjligt av deras språk och kultur kan fortleva. De regionala åtgärderna som föreslås i propositionen omfattar alla varieteter av samiska, och den som talar sydsamiska har således rätt att använda det språket i sina kontakter med förvaltningsmyndigheter när ärendet har anknytning det som kallas förvaltningsområdet. Sydsamiska talas i dag endast av några hundratal personer, vilka huvudsakligen är bosatta utanför förvaltningsområdet – i många fall i Jämtland, dvs. långt utanför förvaltningsområdet. Vi förutsätter att detta särskilt beaktas när åtgärderna utvärderas och att förvaltningsområdet då kan utökas.

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har den 31 augusti 1999 beslutat bereda socialutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige.

Socialutskottet begränsar yttrandet till avsnitten 7.5 Förskoleverksamhet och äldreomsorg och 8.5 Äldreomsorg samt till motionerna K5 (s), K12 (fp) yrkande 2 delvis och K353 (v) yrkande 6.

Socialutskottet

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag till åtgärder som behövs för att Sverige skall kunna ratificera Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Det innebär att Sveriges nationella minoriteter och deras språk erkänns samt att minoritetsspråken ges det stöd som behövs för att de skall hållas levande.

De grupper som enligt regeringens förslag utgör nationella minoriteter är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Minoritetsspråken är samiska, finska, meänkieli (tornedalsfinska), romani chib och jiddisch. Av dessa har samiska, finska och meänkieli en historisk geografisk bas, vilket innebär krav på mer långtgående åtgärder till stöd för dessa språk.

Lagförslag läggs fram som ger enskilda rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos domstolar och förvaltningsmyndigheter med verksamhet i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig utsträckning. Förslagen innebär också rätt att i dessa områden få förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller delvis på dessa språk. För samiska föreslås området omfatta Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner och för finska och meänkieli Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner.

Regeringen redovisar i propositionen också rikstäckande åtgärder som regeringen avser att vidta för att stödja de nationella minoriteterna och

minoritetsspråken. Det gäller utbildningsfrågor, kulturverksamhet, massmedierna, arkivfrågor, äldreomsorg, översättning av vissa författningar, inflytande och samarbete över nationsgränserna.

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 april 2000.

Regionala åtgärder – äldreomsorg

Propositionen

Regeringen föreslår att med förvaltningsområdet för samiska skall avses Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner. Med förvaltningsområdet för finska och meänkieli avses Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner.

I minoritetsspråkskonventionens artikel 10.3 behandlas rätten att få samhällsservice från förvaltningsmyndigheter på landsdels- eller minoritetsspråk. För att nå upp till konventionens krav krävs att samiska, finska och meänkieli används inom förvaltningsområdena för samiska respektive finska och meänkieli i samhällsservice från förvaltningsmyndigheter eller personer som handlar på deras uppdrag. Exempel på samhällsservice som avses är enligt konventionskommentaren service vid sjukhus, postbefordran, transporter och elleveranser. I artikel 13.2c) behandlas ett närliggande område, nämligen rätten att bli bemött på landsdels- eller minoritetsspråk vid institutioner som erbjuder social omsorg, såsom sjukhus, pensionärshem och vårdhem.

Regeringen anser att det för närvarande inte är möjligt att uppfylla kraven enligt dessa konventionsbestämmelser inom alla områden för statlig, landstingskommunal och kommunal service eller social omsorg. Kostnaderna skulle bli för höga och de praktiska problemen att genomföra sådana rättigheter för stora. Regeringen har mot denna bakgrund ansett att rätten att bli bemött på samiska, finska och meänkieli i denna del av den offentliga förvaltningen i ett första steg bör begränsas till de områden där möjligheten att bli bemött på sitt eget språk är mest angelägen och kan antas leda till det bästa stödet för språkens bevarande. De områden regeringen har funnit vara mest angelägna är förskoleverksamhet och äldreomsorg.

Enligt regeringen är det ofta de äldre som är de starkaste språkbärarna och bärare av kultur och traditioner. Det är därför viktigt för språkens och kulturens bevarande att de äldre som använder samiska, finska och meänkieli kan fortsätta att göra detta. Därtill kommer den omständigheten att det inom äldreomsorgen har visat sig att äldre kan förlora kunskaperna i det sist inlärd språket men behåller kunskaperna i det först inlärd språket. För denna generation kan följaktligen samiska, finska eller meänkieli vara det enda språk de kan kommunicera med omgivningen på. Det är mot denna bakgrund enligt regeringen nödvändigt att kunna erbjuda äldreomsorg på samiska, finska och meänkieli för dem som har dessa språk som modersmål. Regeringen föreslår därför att kommunerna i respektive förvaltningsområde åläggs en skyldighet att erbjuda äldreomsorg där hela eller i vart fall delar av verksamheten bedrivs på samiska, finska respektive meänkieli.

Regeringen anför vidare att ett mycket viktigt inslag i äldreomsorgen är att eftersträva att en användning av samiska, finska och meänkieli förenas med

en respekt för den samiska, finska och tornedalska kulturen och traditionerna så att de äldre kan få ett bemötande som så mycket som möjligt liknar det de varit vana vid när det gäller språk, kultur och traditioner. Äldreomsorg med sådana inslag förekommer redan permanent eller på försök i flera av de aktuella kommunerna. För att personalen inom äldreomsorgen i ökad utsträckning skall ha möjlighet att bemöta äldre på samiska, finska och meänkieli kan kommunen behöva bereda personalen fortbildning i samiska, finska och meänkieli. Sådan fortbildning kan enligt regeringen bl.a. innehålla utbildning i samisk och tornedalsk historia och traditioner.

Regeringen föreslår att kommunerna och landstingen tillförs sex miljoner kronor fr.o.m. år 2000 avseende bl.a. förslaget i detta avsnitt.

Rikstäckande åtgärder – äldreomsorg

Propositionen

Regeringen anför att det av minoritetsspråkskonventionens artikel 13.2c) följer att en stat i den utsträckning de offentliga myndigheterna är behöriga skall tillse att det i social omsorg vid institutioner såsom sjukhus och särskilda boendeformer för äldre erbjuds möjlighet till vård och behandling på landsdels- eller minoritetsspråk. Vidare anför att regeringens förslag i propositionens avsnitt 7.5 Förskoleverksamhet och äldreomsorg innebär att Sverige delvis uppfyller denna punkt när det gäller äldreomsorg i förvaltningsområdena för samiska respektive finska och meänkieli.

Regeringen anför vidare att kommunerna skall kunna erbjuda alla medborgare en god äldreomsorg. I vissa fall innebär det att vården för att den skall nå önskat resultat bör ske på det modersmål som individen i fråga talar. Därtill kommer den omständighet att det har visat sig att äldre kan förlora kunskaperna i det sist inlärd språket men behåller kunskaperna i det först inlärd språket.

Det finns dock enligt regeringen vissa svårigheter med att erbjuda alla äldre som så önskar vård på deras modersmål. Dels saknas det ofta tvåspråkig personal, dels kan det innebära stora kostnader när det gäller mindre grupper.

Den finskspråkiga minoriteten är den största minoriteten i Sverige. Sverigefinnarna bor relativt koncentrerat till vissa orter i landet och utgör ett sådant antal att det enligt regeringens mening borde finnas goda möjligheter att erbjuda finsktalande äldreomsorg till en inte alltför stor kostnad. Dessutom är situationen sådan att det inom en kort tid kan förväntas finnas ett stort antal äldre finsktalande som är i behov av äldreomsorg. I kommuner som har en stor andel finsktalande borde verksamheten t.ex. kunna omorganiseras så att finskspråkig personal förs samman med finskspråkiga vårdbehövande. Regeringen påpekar att fr.o.m. den 1 januari 1998 har finsktalande äldre, i likhet med andra äldre som bosätter sig i en annan kommun, en lagstadgad rätt att i den kommunen ansöka om hjälp i hemmet och särskilt boende m.m. (6 h § socialtjänstlagen). En sådan ansökan skall behandlas som om den enskilde var bosatt i inflyttningkommunen. Denna åtgärd kan bidra till att

äldre finsktalande får bättre möjligheter att få äldreomsorg på sitt språk om de så önskar.

Under år 1994 till 1996 genomförde Socialstyrelsen tillsammans med finska föreningar i landet ett projekt bl.a. för att förmå de kommuner där många äldre finsktalande är bosatta att organisera äldreomsorgen så att finsktalande äldre kunde få vård och omsorg av finsktalande personal. Av ett trettiotal tillfrågade kommuner med stor andel finsktalande äldre genomförde tre kommuner projekt för att anpassa äldreomsorgen efter de äldre finsktalandes behov, nämligen Ludvika, Borås och Fagersta kommuner. Resultatet av projekten i dessa kommuner har varit positivt och har redovisats i engångstidningen LEMPI, som en del av Socialstyrelsens invandrarprojekt. Projektet ligger väl i linje med minoritetsspråkskonventionens krav när det gäller att erbjuda äldreomsorg för dem som använder ett landsdels- eller minoritetsspråk på det egna språket. Det är mot denna bakgrund otillfredsställande att så få kommuner deltagit i projektet. Tidigare undersökningar från Socialstyrelsen har visat att många kommuner anser att det skulle bli kostsamt att organisera äldreomsorgen så att finsktalande får möjlighet att få vård och omsorg av finsktalande personal. Socialstyrelsen har dock redovisat en annan uppfattning och påpekat att kostnaden för en omorganisering av äldreomsorgen kan kompenseras av att kostnader för anlåtande av tolk helt försvinner om kommunerna i stället för enspråkig personal använder personal som både kan svenska och finska. Det har också i vissa fall visat sig att finsktalande äldre har behövt mindre vård och omsorg som en följd av att de har blivit bemötta av personal som behärskar deras eget språk.

I syfte att ge olika exempel på äldreomsorg som tar hänsyn till önskemål från finsktalande äldre avser regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att inom befintliga ramar kartlägga äldreomsorgen för finsktalande i kommuner med ett stort antal äldre som använder finska. Inom ramen för en sådan kartläggning kan också erfarenheter från Socialstyrelsens tidigare projekt tas till vara.

Motioner

I *motion K5 av Paavo Vallius m.fl. (s)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om äldreomsorg på finska. Motionärerna anför bl.a. att det vid årsskiftet 1998/99 bodde 37 295 ålderspensionärer med finskt ursprung i Sverige. Av dem bor den största delen utanför de fem kommuner i Norrbotten där regeringen föreslår att kommunen åläggs en skyldighet att erbjuda äldreomsorg bl.a. på finska. Det har visat sig i vissa fall att finsktalande äldre har behövt mindre vård och omsorg som en följd av att de blivit bemötta av personal som talar deras språk. Det ökande antalet sverigefinnar behöver redan i dag en utbyggd finskspråkig service inom äldreomsorgen. Den kommunala självbestämmanderätten och kommunernas ekonomiska svårigheter har lett till försämringar och ökad ojämlikhet när det gäller olika former av finskspråkig samhällsservice. Enligt motionärerna bör därför poängteras att det åvilar kommunerna att tillse att kommunmedborgarna får den omsorg de har rätt att kräva.

I motion K12 av Yvonne Ångström m.fl. (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rikstäckande åtgärder när det gäller äldreomsorg (*yrkande 2 delvis*). Motionärerna anför att det är oroande att propositionen inte tar upp de rikstäckande åtgärder gällande äldreomsorg som behandlades i Minoritetsspråkskommitténs utredning. Förslagen bör tas upp till förnyad bedömning och kostnadsberäkning.

I motion K353 av Siv Holma och Stig Eriksson (*båda v*) från den allmänna motionstiden yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om äldreomsorgen (*yrkande 6*). Motionärerna anför bl.a. att alla äldre människor som tillhör någon av de nationella minoriteterna behöver ges möjlighet att få äldreomsorg med personal som kan deras modersmål där så är praktiskt möjligt. Staten bör stödja initiativ med direktiv och riktade resurser för att starta försöksverksamhet för minoriteter i områden utanför de särskilt angivna förvaltningsområdena. Exempel på sådana områden är Krokoms, Storumans och Strömsunds kommuner. Beträffande romer, sverigefinnar och judar anför motionärerna att det är positivt med försöksverksamhet där det kan finnas ett behov och där det är praktiskt genomförbart.

Tidigare behandling m.m.

Frågor om äldre invandrare har behandlats av utskottet vid flera tillfällen. I *betänkande 1997/98:SoU24 Nationell handlingsplan för äldrepolitiken* betonade utskottet i samband med behandlingen av frågan om personalförsörjning inom äldreomsorgen att det är angeläget att uppmärksamma att alltför av våra äldre har annat modersmål än svenska och att flerspråkighet därför bör ses som en merit. Vidare anförde utskottet att kulturkompetens bör kunna ingå i utbildningar och fortbildning. I *betänkande 1998/99:SoU7 Äldrepolitiken* påtalade utskottet bl.a. att i direktiven för Äldreberedningen nämns det ökande antalet äldre med utländsk bakgrund och att beredningen bör beakta de konsekvenser detta kan medföra. Utskottet anförde vidare att Bemötandeutredningen gett rekommendationer om hur kommunerna kan arbeta aktivt med dessa frågor genom uppsökande verksamhet och kartläggning av behoven och att tillgång till vård och omsorg på hemspråket måste utvecklas. Sammanfattningsvis konstaterade utskottet att det pågår ett aktivt utvecklingsarbete inom området och att något tillkännagivande inte behövdes med anledning av de aktuella motionerna.

Äldreberedningen skall ha slutfört sitt arbete senast den 1 maj 2003.

Riksdagen fattade under föregående riksmöte beslut om medel för försöksverksamheter med uppsökande verksamhet bland äldre (*prop. 1998/99:1, bet. 1998/99:SoU1, rskr. 1998/99:104*).

Minoritetsspråkskommittén föreslog i betänkandet Steg mot en minoritetspolitik Europarådets konvention om historiska minoritetsspråk (SOU 1997:192) att samisktalande respektive finsktalande äldre i de kommuner där det finns tillräckligt många äldre som använder samiska respektive finska skall ges en lagfäst rätt att få hela eller delar av den äldreomsorg som erbjuds i kommu-

nerna av personal som behärskar dessa språk. Innan ett lagförslag utarbetades med denna innebörd borde dock enligt kommittén en översyn göras av i vilka kommuner det finns tillräckligt många äldre som använder samiska respektive finska och som är i behov av äldreomsorg samt vilka resurser som finns i dessa kommuner när det gäller personal som behärskar dessa språk.

Socialutskottets bedömning

Utskottet delar inställningen i motionerna om vikten av att de äldre som så önskar bör erbjudas vård och omsorg av personal som talar deras modersmål. Äldre är ofta de starkaste språkbärarna och även bärare av kultur och traditioner. Inom äldreomsorgen har det vidare visat sig att äldre kan förlora kunskaperna i det sist inlärd språket men behålla kunskaperna i det först inlärd språket. Detta talar för att äldreomsorg i möjligaste mån bör erbjudas på de äldres modersmål.

Kommunerna skall kunna erbjuda alla medborgare en god äldrevård. Detta kan i vissa fall innebära att vården – för att den skall nå önskat resultat – bör ske på det modersmål som individen i fråga talar. Det finns dock vissa svårigheter med att erbjuda alla äldre som så önskar vård på deras modersmål. Dels saknas det ofta tvåspråkig personal, dels kan det innebära stora kostnader när det gäller mindre grupper.

Enligt utskottets uppfattning är regeringens förslag att varje kommun i de s.k. förvaltningsområdena skall erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller delar av den service som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar samiska, finska respektive meänkieli väl avvägt. Utskottet vill dock understryka att det även i kommuner utanför förvaltningsområdena kan finnas behov av särskilda insatser för äldre som har annat modersmål än svenska. I detta sammanhang vill utskottet också erinra om att regeringen i budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1) föreslagit att 90 miljoner kronor anslås som ett särskilt stimulansbidrag för försöksverksamheter i kommuner och landsting som syftar till utveckling och nytänkande inom vård-, omsorgs- och serviceverksamheter för äldre. Regeringen fattade under våren 1999 beslut om försöksverksamheter med bl.a. uppsökande verksamhet.

Vad särskilt gäller den finskspråkiga minoriteten kan konstateras att den är den största minoriteten i Sverige. Som regeringen anför bor sverigefinnarna relativt koncentrerat till vissa orter i landet och utgör ett sådant antal att det borde finnas goda möjligheter att erbjuda äldreomsorg på finska till en inte alltför stor kostnad. Dessutom är situationen sådan att det inom en kort tid kan förväntas finnas ett stort antal äldre finstalande som är i behov av äldreomsorg. Utskottet ser därför positivt på att regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga äldreomsorgen för finstalande i kommuner med ett stort antal äldre som använder finska.

Sammanfattningsvis instämmer utskottet sålunda till stor del i vad motionärerna anför. Utskottet anser med hänsyn till vad ovan anförts dock inte att något tillkännagivande bör föreslås. Motionerna K5 (s), K12 (fp) yrkande 2 delvis och K353 (v) yrkande 6 bör därför avstyrkas i den mån de inte anses tillgodosedda med det anförda.

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

I beslutet har deltagit: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Chatrine Påls-son (kd), Leif Carlson (m), Hans Karlsson (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Conny Öhman (s), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Lars Gus-tafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Thomas Julin (mp), Kenneth Johansson (c) och Kerstin Heinemann (fp).

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har den 31 augusti 1999 beslutat att bereda kulturutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige i de delar som berör kulturutskottets beredningsområde jämte eventuella motioner.

Kulturutskottet yttrar sig i det följande över propositionen i vad avser avsnitten 8.1.3 Folkbildning, 8.2 Kulturverksamhet, 8.3.1 Radio och TV samt 8.4 Arkivfrågor jämte motionerna 1999/2000:K4, K7 och K10 yrkande 3, väckta med anledning av propositionen. Slutligen yttrar sig kulturutskottet över den under allmänna motionstiden väckta motionen 1999/2000:K353 yrkandena 2, 4 och 5.

Utskottet

Folkbildning (8.1.3)

Kulturutskottet instämmer i regeringens bedömning att folkhögskolorna och studieförbunden genom sin speciella karaktär och form har möjlighet att genomföra verksamhet som riktar sig till personer som tillhör nationella minoriteter. Utskottet anser att det är värdefullt om Folkbildningsrådet redovisar vilket kursutbud som finns för de nationella minoriteterna och kartlägger i vilken utsträckning som dessa grupper deltar i folkbildningsverksamheten samt vilka ytterligare insatser som folkbildningen anser kan behöva vidtas för att bredda dessa gruppers deltagande.

Motionsvägen har tre yrkanden framförts som rör folkhögskoleverksamheten.

I motion K7 (s) anförs att de nationella minoriteternas folkhögskolor bör få möjlighet att utvecklas till *kulturella centrum* för sina respektive minoriteter. För att klara denna kulturella uppgift behöver skolorna extra ekonomiskt stöd. I motionen yrkas därför att minoritetsfolkhögskolorna skall få ett garanterat ekonomiskt stöd – utöver det stöd som fördelas av Folkbildningsrådet – för att verka som kulturella centrum för landsdels- och minoritetsspråkgrupperna (yrkande 1).

En grundläggande princip på folkbildningsområdet är att folkbildningens anordnare, dvs. folkhögskolor och studieförbund, själva skall lägga fast målen för sin verksamhet. Riksdagen har emellertid vid olika tillfällen beslutat om syftena med statsbidraget till verksamheten. Efter förslag från regeringen beslutade riksdagen våren 1998 att vidga syftena med bidragsgivningen i vissa avseenden. Bl.a. tillkom syftet att statsbidraget skulle bredda kulturintresset i samhället, öka delaktigheten i kulturlivet samt främja kultur-

upplevelser och eget skapande (prop. 1997/98:115, bet. 1997/98:KrU17, rskr. 1997/98:258). Folkbildningsrådet beslutar vilka som skall få statsbidrag i enlighet med bestämmelserna i förordningen (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen och fördelar tillgängliga medel till dem. Endast en folkhögskola, Samernas folkhögskola i Jokkmokk, finansieras på annat sätt, nämligen via Sametinget (utgiftsområde 16 anslaget A 10 Sameskolstyrelsen).

Utskottet konstaterar att motionsyrkandet avser folkhögskolor som i sin undervisning vänder sig till samer, finnar och tornedalingar, de tre minoritetsgrupper som talar de s.k. landsdels- eller minoritetsspråken (jfr prop. s. 34). Som framgår av både propositionen och den nu aktuella motionen kan folkhögskolorna utgöra kulturella centrum. I propositionen nämns att det vid Samernas folkhögskola i Jokkmokk vid sidan av språkundervisning bedrivs undervisning i hantverk, musik, traditioner m.m. Det är givetvis av stort värde om även andra folkhögskolor, bl.a. de som vänder sig till sverigefinnar och tornedalingar, eftersträvar att ytterligare utvecklas till kulturella centrum för respektive grupp. Enligt kulturutskottets uppfattning bör emellertid inte någon ny statlig stödform inrättas för att finansiera folkhögskolornas kultursatsningar. De medel som disponeras av Folkbildningsrådet bör således även avse satsningar som syftar till att utveckla skolorna till kulturella centrum. Kulturutskottet avstyrker därmed motion K7 (s) yrkande 1.

I två yrkanden behandlas frågan om *inrättande av folkhögskolor för de nationella minoriteterna*.

Yrkande 2 i motion K7 (s) syftar till att finska romer i Sverige själva eller i samverkan med befintliga folkhögskolor skall få möjlighet att starta egen folkhögskoleverksamhet.

Även motionärerna bakom motion K353 (v) tar upp romernas situation och anför att de saknar anknytning till en folkhögskola. Motionsyrkandet syftar till att staten skall säkerställa ett långsiktigt statligt stöd till en folkhögskola för var och en av de erkända minoriteterna (yrkande 2).

Kulturutskottet vill inledningsvis erinra om att det ankommer på Folkbildningsrådet att godkänna inrättandet av nya statsbidragsberättigade folkhögskolor samt tilldela dessa skolor bidrag. För att kunna bli godkänd som statsbidragsberättigad folkhögskola krävs bl.a. att den nya folkhögskolan har en eller flera huvudmän med organisatorisk och ekonomisk stabilitet. Huvudmännen för den nya skolan skall vara beredda att ta ekonomiskt ansvar för verksamheten och svara för egna ekonomiska insatser.

Enligt kulturutskottets uppfattning bidrar minoritetsfolkhögskolorna i hög grad till att stärka identiteten hos de nationella minoriteterna och till att bredda deras känsla och intresse för den egna historien och kulturen. Utskottet konstaterar att det redan finns folkhögskolor som vänder sig till tre av de fem nationella minoriteterna, nämligen samerna, sverigefinnarna och tornedalingarna. Vidare bör det framhållas att samtliga folkhögskolor har möjlighet att anordna utbildningar för de olika minoriteterna och att några av dem redan i dag ger kurser för bl.a. romer. Det är dock viktigt att understryka att folkhögskolorna själva bestämmer sin profil. Den kartläggning som Folkbildningsrådet skall göra bör kunna ge en god bild av vilket behov som finns

hos de olika minoriteterna av ytterligare insatser för att bredda deras deltagande i folkbildningsverksamheten.

Motionsyrkandena bör inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. De avstyrks således.

Kulturverksamhet (8.2)

Kulturutskottet har inte något att erinra mot de bedömningar som framförs i propositionen och som innebär att de nationella minoriteterna särskilt bör beaktas vid fördelningen av det statliga stödet till litteratur och kulturtidskrifter samt övrig kulturverksamhet. Regeringen aviserar att den avser att föreslå att de statliga stöden för dessa ändamål skall ökas med 1 miljon kronor från och med år 2000, en fråga som riksdagen kommer att ta ställning till i anslutning till behandlingen av budgetpropositionen för år 2000.

Utskottet har inte heller något att erinra mot att Statens kulturråd ges i uppdrag att utreda hur samisk, finsk, tornedalsk, romsk samt judisk kultur skall få ett tillräckligt utrymme i svenskt kulturliv.

Frågor med anknytning till kulturverksamhet tas upp i tre motioner.

I motion K4 (s) behandlas en fråga som rör *den finskspråkiga teatern* i Sverige. Den finskspråkiga verksamheten vid Riksteatern, Finska Riks, har lagts ner och barnteater riktad till barn med finska som modersmål har flyttats över till Unga Riks, en avdelning inom Riksteatern. I motionen föreslås att de medel som i dag anvisas för finskspråkig barnteaterverksamhet inom Riksteatern skall upphöra att utgå. Motionsförslaget synes syfta till att medlen i stället skall överföras till Kulturrådets utvecklingsanslag och fördelas till amatörteatergrupper som ägnar sig åt finskspråkig barn- och ungdomsteater.

Kulturutskottet har vid olika tillfällen, senast hösten 1998, behandlat motioner med likartade yrkanden (bet. 1998/99:KrU1 s. 38). Utskottet redovisade då bl.a. följande.

Utskottet har från Riksteatern erfarit att Riksteatern via ett kontaktnät inom skolan tar reda på var det finns finskspråkiga elever samt via sina kontakter informerar om sin finskspråkiga teaterverksamhet. Utskottet anser att det är tveksamt om den finskspråkiga teaterverksamheten för barn och ungdom skulle befrämjas av en sådan överflyttning av medel som föreslås i motionen. Inom Riksteatern finns lång erfarenhet av finskspråkig teaterverksamhet och ett nät av uppbyggda kontakter inom skolan. Vidare har Riksteatern viktiga, gemensamma resurser som kan utnyttjas för de skilda teaterverksamheter som ryms inom teatern. Utskottet anser att det skulle kunna bli svårt för Kulturrådet att finna professionell finskspråkig teaterverksamhet att fördela medlen till och att kunna ersätta det kontaktnät som Riksteatern har. Utskottet anser att riksdagen inte bör besluta om en sådan omföring av medel som föreslås i motionen, varför den avstyrks. Utskottet vill dock i sammanhanget starkt understryka vikten av att Riksteatern i sin fortsatta verksamhet med finskspråkig teater för barn och ungdom snabbt bygger upp ett fungerande kontaktnät även inom den Sverigefinska befolkningen i landet och dess organisationer. Genom ett sådant kontaktnät och samarbete med dessa organisationer bör Riksteatern kunna sprida verksamheten bland de finskspråkiga barnen och ungdomarna mera effektivt.

Kulturutskottet har erfarit att Riksteatern nyligen etablerat kontakt med Sverigefinska Riksförbundet och Finlandsinstitutet i syfte att utveckla publikarbetet. Sedan tidigare har Riksteatern kontakter med ett flertal finska skolor och med Sverigefinska språknämnden. Utskottet noterar vidare att från Riksteaterns sida undersöks för närvarande möjligheterna att presentera finskspråkig teater även för vuxna genom gästspel från Finland.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motion K4 (s).

Motionärerna bakom motion K10 (fp) har tagit fasta på den artikel i den s.k. ramkonventionen som innebär att det land som anslutit sig till konventionen skall sträva efter att sätta upp skyltar med ortnamn, gatunamn m.m. på minoritetsspråk inom områden som traditionellt och i betydande antal bebos av nationella minoriteter. Det innebär – anför motionärerna – att skyltarna inom de samiska och tornedalska områdena skall vara flerspråkiga. Motionsyrkandet syftar till att en *tidsgräns* skall fastställas *då arbetet med flerspråkiga skyltar skall vara klart*. Ett rimligt årtal vore år 2005, anser motionärerna (yrkande 3).

Som redovisas i den nu aktuella propositionen (s. 40) har regeringen i proposition 1998/99:114 Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål föreslagit att en regel skall införas i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. om att god ortnamnsred skall iaktas vid statlig och kommunal verksamhet. I kulturarvspropositionen anføres att ortnamnen är en viktig del av vårt kulturarv och att det är av stor vikt att nedärva ortnamn vårdas och bevaras samt att namngivning av ortnamn sker med hänsyn till kulturarvet. Detta, anføres det, gäller inte minst ursprungsbefolkningens kulturarv (prop.1998/99:114 s. 33).

Vidare framgår det av kulturarvspropositionen att de argument som framförs för behov av god ortnamnsred även gäller minoritetsspråk. Ortnamnen utgör ett immateriellt kulturarv som inte bör förringas eller utsläckas genom tillämpning av majoritetsspråket. Regeringen finner att de namnformer som ingår i Lantmäteriverkets ortnamnsregister och därmed används på de allmänna kartorna också bör användas vid vägskyltning även om det i vissa fall leder till dubbla namnformer (prop. s. 34).

Kulturutskottet kommer att bereda förslagen i kulturarvspropositionen och förslag som inkommit motionsvägen senare under innevarande riksmöte. Enligt kulturutskottets uppfattning bör motionsyrkandet inte föranleda någon riksdagens åtgärd. Motion K10 (fp) yrkande 3 avstyrks.

I motion K353 (v) behandlas en fråga som rör *stödet för utgivning av minoritetslitteratur*. Motionärerna anser att produktion och marknadsföring skall prioriteras i bidragshänseende. I motionen yrkas att regeringen i sina direktiv till Kulturrådet skall specificera hur minoritetslitteraturen skall beaktas vid bidragsgivningen (yrkande 5).

Kulturutskottet konstaterar att det ankommer på regeringen att utforma närmare föreskrifter för utgivningsstödet med anledning av att stödet nu förstärks med särskilda medel för utgivning av litteratur på de nationella minoriteternas språk. Utskottet erinrar om att Kulturrådet redan stödjer utgivning av litteratur på andra språk än det svenska språket. Utskottet utgår självfallet från att Kulturrådet skall ha tillgång till och kontakt med sakkunniga inom respektive språk för att möjliggöra de kvalitativa bedömningar,

som krävs vid allt utgivningsstöd. Utskottet utgår också från att det i detta beredningsarbete kan ingå en dialog med personer som har god kännedom om de olika minoriteternas språk och kultur.

Motionsyrkandet avstyrks därmed.

1999/2000:KU6
Bilaga 5

Radio och TV (8.3.1)

I propositionen anger regeringen att den avser att vid beredningen av nya sändningstillstånd för Sveriges Television AB (SVT), Sveriges Radio AB och Sveriges Utbildningsradio AB ta upp frågan om att ge romani chib samma särställning i programverksamheten som i dag ges samiska, finska och meänkieli. Kulturutskottet har inte något att erinra mot regeringens bedömning.

I motion K353 (v) föreslås att TV skall låta texta vuxenprogram på de nationella minoritetsspråken. Textningen skall utformas så att tittaren själv väljer när han eller hon vill se textremsan (yrkande 4).

Kulturutskottet utgår från att motionsyrkandet avser SVT:s möjligheter att sända textremsor.

Kulturutskottet konstaterar att den typ av textning som efterlyses i motionen skulle kunna genomföras redan nu med analog sändningsteknik. Närmare 2000 sändningstimmar textas för närvarande med s.k. dold textning. Betydande sändningskapacitet skulle emellertid tas i anspråk och utrymmet för Text-TV skulle minska drastiskt om textremsor skulle sändas på de fem aktuella minoritetsspråken. Vid införandet av digital sändningsteknik kommer emellertid överföringskapaciteten att öka betydligt. Därmed underlättas möjligheterna att sända textremsor på många språk samtidigt. Kulturutskottet erinrar i sammanhanget om SVT:s självständighet och att det ankommer på programföretaget att inom givna ekonomiska ramar göra de prioriteringar som krävs för att uppfylla de villkor som regeringen angivit i sändningstillstånd och i beslut om medelstilldelning (s.k. anslagsvillkor).

Nyligen har en utredning tillsatts med uppgift att bereda de villkor som skall gälla för public service-företagen under nästa tillståndperiod, dvs. efter år 2001. Utredaren skall bl.a. behandla frågor om programföretagens uppdrag och organisation, frågor om teknik och distribution samt finansieringsfrågor (dir. 1999:74). Av utredningsdirektiven framgår att regeringen avser att tillkalla en beredningsgrupp där samtliga riksdagspartier skall vara företrädare. Beredningsgruppen skall med utgångspunkt i utredarens ställningstaganden medverka i arbetet med att ta fram riktlinjer för public service-företagens verksamhet inför den nya tillståndperioden. Utrednings- och beredningsarbetet bör inte föregripas.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motionsyrkandet.

Arkivfrågor (8.4)

Utskottet har inte något att erinra mot regeringens bedömning då det gäller arkivfrågor.

På kulturutskottets vägnar

Inger Davidson

I beslutet har deltagit: Inger Davidson (kd), Åke Gustavsson (s), Agneta Ringman (s), Charlotta L Bjälkebring (v), Lennart Fridén (m), Eva Arvidsson (s), Paavo Vallius (s), Lars Wegendal (s), Peter Pedersen (v), Roy Hansson (m), Ewa Larsson (mp), Birgitta Sellén (c), Lennart Kollmats (fp), Hillevi Larsson (s), Anne-Katrine Dunker (m) och Gunilla Tjernberg (kd).

Tidsgräns för arbetet med flerspråkiga skyltar

Lennart Kollmats (fp) anför:

Utskottet konstaterar i likhet med vad som anförs i motion K10 (fp) att mycket återstår att göra då det gäller arbetet med att sätta upp flerspråkiga skyltar i de områden som bebos av nationella minoriteter. Det är enligt utskottets mening angeläget att arbetet kan fullföljas inom överskådlig tid. Därför bör en tidsgräns anges då arbetet bör vara fullbordat. I likhet med vad motionärerna bakom motion K10 (fp) föreslår, anser utskottet att år 2005 är ett rimligt årtal.

Det anförda innebär att motion K10 (fp) yrkande 3 bör tillstyrkas.

Särskilt yttrande

Lennart Fridén, Roy Hansson och Anne-Katrine Dunker (alla m) anför:

Minoritetsspråkskommittén hade många goda förslag till åtgärder som Sverige borde vidta för att kunna ratificera minoritetsspråkskonventionen och den s.k. ramkonventionen. Vi anser att det hade varit av värde om regeringen i den nu aktuella propositionen hade följt upp kommitténs förslag på ett bättre sätt.

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har genom beslut den 31 augusti 1999 berett bl.a. utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige i de delar som berör – i det här fallet – utskottets beredningsområde jämt eventuella motioner.

I det följande behandlar utbildningsutskottet *dels* de båda lagförslagen i propositionen i den mån de berör utskottets beredningsområde, *dels* motionerna 1999/2000:K6 (s), och 1999/2000:K12 (fp) yrkande 2, vilka väcktes med anledning av propositionen, samt motion 1999/2000:K353 (v) yrkandena 1 och 7, vilken väcktes under den allmänna motionstiden innevarande riksmöte. De båda yrkandena i den sistnämnda motionen remitterades av kammaren till utbildningsutskottet den 12 oktober 1999. Utskottet har i dag beslutat att överlämna dessa till konstitutionsutskottet tillsammans med detta yttrande.

Regionala åtgärder

I den del av propositionen där regeringen lägger fram sina förslag till regionala åtgärder återfinns propositionens båda lagförslag, nämligen förslag till lag om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar respektive lag om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar (prop. avsnitt 7). Vid beskrivningen av lagarnas tillämpningsområde (1 § båda lagarna) anges den geografiska omfattningen av tillämpligheten genom termerna förvaltningsområdet för samiska respektive förvaltningsområdet för finska och meänkieli. Lagarna skall tillämpas hos kommunala samt statliga regionala och lokala förvaltningsmyndigheter med ett geografiskt verksamhetsområde som helt eller delvis omfattar förvaltningsområdet för samiska (det första lagförslaget) respektive finska och meänkieli (det andra lagförslaget). Med förvaltningsområdet för samiska avses Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner. Med förvaltningsområdet för finska och meänkieli avses Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner. I 8 § båda lagarna – de är symmetriskt uppbyggda – föreskrivs att en kommun, när den erbjuder plats i förskoleverksamhet, skall ge barn vars vårdnadshavare begär det möjlighet till plats i förskoleverksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på samiska, finska respektive meänkieli.

Motion 1999/2000:K353 yrkande 7 berör regeringens förslag till åtgärder i den del som nu är i fråga. Motionärerna anser att staten med direktiv och riktade resurser bör stödja initiativ till försök med förskoleverksamhet för de minoriteter som inte omfattas av ett i lag preciserat förvaltningsområde. För

sydsamer skulle förslagsvis försöksverksamhet kunna anordnas i Krokoms, Storumans och Strömsunds kommuner.

U t s k o t t e t har inte något att erinra mot regeringens lagförslag i nu berörd del, och anser att konstitutionsutskottet bör tillstyrka förslaget i den delen. Motionsyrkandet (likaså i nu berörd del) bör avstyrkas.

Enligt gällande ordning står det varje kommun fritt att, alltefter personella och ekonomiska resurser, organisera förskoleverksamheten på ett sätt som motsvarar föräldrarnas och barnens behov och önskemål. Det finns alltså inget som hindrar att förskoleverksamhet bedrivs helt eller delvis på ett minoritetsspråk även i kommuner som ligger utanför de i det föregående nämnda förvaltningsområdena. Såväl konstitutionsutskottet som riksdagen – det är utbildningsutskottets bedömning – bör kunna utgå från att man lokalt överväger möjligheterna att tillmötesgå exempelvis önskemål från sydsamer i de av motionärerna nämnda kommunerna. Utskottet är inte berett att medverka till ett uttalande av riksdagen om nationell reglering av viss försöksverksamhet i enlighet med motionärernas yrkande.

Rikstäckande åtgärder

I den del av propositionen som behandlar rikstäckande åtgärder läggs inte några förslag fram för riksdagen (prop. avsnitt 8). Regeringen redovisar där sin bedömning i ett antal frågor, bl. a. utbildningsfrågor. Av dessa berör två utbildningsutskottets beredningsområde, nämligen undervisningen i grundskola och gymnasieskola samt utbildning och forskning på universitet och högskolor (prop. s. 57 ff.).

Beträffande undervisningen i *grundskola och gymnasieskola* anser regeringen att det i läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) respektive de frivilliga skolformerna (Lpf 94) bör anges att eleverna skall ges kunskap om minoritetsspråken och om de nationella minoriteternas kultur, religion och historia.

I motion 1999/2000:K6 begärs ett tillkännagivande av riksdagen till regeringen om vad i motionen anförts om finska språket i förskolan och grundskolan. Motionärerna påpekar behovet av modersmålsstöd i förskola, deltidsförskola och familjedaghem i hela landet, vilket innebär att modersmålsstöd bör ges under hela förskoletiden. Skolverket bör enligt motionärerna få i uppdrag att göra en översyn samt sammanställa statistik om i vilken utsträckning barn som talar minoritetsspråk har möjlighet att delta i förskoleverksamhet samt undervisning i och på sitt modersmål. Likartade yrkanden framförs i motionerna 1999/2000:K12 yrkande 2 (delvis) och 1999/2000:K353 yrkande 7 (delvis). Utan att nämna vad Minoritetsspråkskommittén föreslagit finner motionärerna bakom motion 1999/2000:K12 det oroande att propositionen inte tar upp de rikstäckande åtgärder som gäller barnomsorgen och som förordades av kommittén. I den senare motionen föreslås att staten med direktiv och riktade resurser bör stödja försök med förskoleverksamhet för sverigefinnar, romer och judar, där det behövs och är praktiskt genomförbart.

U t s k o t t e t föreslår att konstitutionsutskottet skall avstyrka bifall till yrkandena.

Inledningsvis vill utskottet erinra om vad Minoritetsspråkskommittén föreslagit om förskoleverksamheten och som motionärerna bakom motion 1999/2000:K12 åberopar. Kommittén ansåg det angeläget att förskoleverksamheten även utanför förvaltningsområdena, i de kommuner där det finns tillräckligt många som efterfrågar det, organiseras så att föräldrar som så önskar kan få hela eller delar av den förskoleundervisning som erbjuds deras barn på samiska respektive finska. En översyn borde göras för att ta reda på i vilken utsträckning barnens behov av att bli bemötta på samiska respektive finska uppfylls i den kommunala barnomsorgen. Inom ramen för en sådan översyn borde man överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att förmå kommuner där det finns många samisktalande respektive finsktalande barn i förskoleåldern att organisera förskoleverksamheten så att någon del av verksamheten i dessa kommuner, om föräldrarna begär det, bedrivs på finska respektive samiska.

Som redan framgått är utskottet inte berett att ställa sig bakom krav på centrala föreskrifter om viss försöksverksamhet i enlighet med motionärernas önskemål i kommuner utanför de förvaltningsområden för vilka särskilda bestämmelser kommer att gälla vid riksdagens bifall till propositionen. Syftet med de i detta sammanhang aktuella yrkandena är åtminstone delvis tillgodosett genom de bestämmelser som återfinns i såväl läroplanen för förskolan som i grundskoleförordningen. I den förra (Lpfö 98) framhålls att förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål. I grundskoleförordningen (SFS 1994:1194, ändrad och omtryckt 1997:599) ges bestämmelser om tvåspråkig undervisning. Bestämmelserna om modersmålsundervisning innebär att begränsningen till sju läsår inom det offentliga skolväsendet om rätt till modersmålsundervisning inte gäller samiska, tornedalsfinska, romska eller finska elever eller om undervisningen avser ett nordiskt språk (2 kap. 11 §). Om modersmålsundervisning i tornedalsfinska, samiska eller romska anordnas i stället för B-språk, gäller inte kravet på minst fem elever, vilket normalt krävs för att kommunen skall vara skyldig att anordna undervisning i B-språk (2 kap. 18 §).

I sammanhanget vill utskottet peka på att Skolverket den 1 mars 1999 redovisade ett uppdrag angående romska elevers skolsituation. Skolverket föreslår att särskilda utvecklingsmedel avsätts. Enligt regeringen bör medel från anslag A 2 Utveckling av skolväsende och barnomsorg användas för att stödja lokalt utvecklingsarbete (prop. 1999/2000:1 utg.omr. 16 s. 67).

Som framhålls i förevarande proposition blir det en viktig uppgift för Skolverket att följa utvecklingen för minoritetsspråken såväl i förskolan som i skolan (prop. s. 59).

Utskottet vill slutligen erinra om den skollagsöversyn som pågår (dir. 1999:15). Kommittén i fråga skall bl.a. utreda om och i så fall hur förskolan kan bli en egen skolform och hur integrationen mellan förskoleklass, skola och fritidshem skall regleras i skollagen.

Beträffande *universitet och högskolor* är det enligt regeringens bedömning väsentligt att universitetsutbildning och forskning i minoritetsspråk och om de nationella minoriteterna fortsätter och kan utvecklas. Ett närmare ställningstagande i fråga om högre utbildning och forskning i minoritetsspråken och om de nationella minoriteterna kommer att redovisas i samband med regeringens samlade bedömning när det gäller de ämnen som har få lärare, forskare och studenter.

I motion 1999/2000:K353 begärs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts om universitet och högskolor. På samma sätt som sker beträffande säkerställandet av samiskans ställning vid Umeå universitet bör regeringen, anser motionärerna, säkra forskning och undervisning i alla erkända minoritetsspråk. Regeringen skjuter framför sig åtgärder som föreslagits av Minoritetsspråkskommittén, heter det i motionen (yrk. 1).

U t s k o t t e t anser att konstitutionsutskottet bör avstyrka bifall till yrkandet.

Minoritetsspråkskommittén har föreslagit att åtgärder skall vidtas för att säkerställa att utbildning och forskning i samiska, finska och romani chib långsiktigt kan äga rum vid åtminstone ett universitet eller en högskola i Sverige.

Som framgår av motionen föreligger för Umeå universitet ett särskilt åtagande att varje läsår anordna utbildning i samiska. Av årsredovisningen skall framgå antalet studenter som deltagit i utbildningen. Föreskriften i fråga återfinns i regleringsbrevet.

Ordningen för planering och genomförande av utbildning och forskning vid universitet och högskolor är den att det inom mycket vida ramar ankommer på lärosätena själva att bestämma i vilka ämnen utbildning skall ges och inom vilka områden/ämnen forskning skall bedrivas. I propositionen redogör regeringen utförligt för dagsläget när det gäller utbildning och forskning inom högskolan i samiska, samisk kultur och historia, finska, meänkieli, finsk kultur, forskning om nationella minoriteter och invandrare samt utbildning och forskning i judaistik (omfattande judendom, judisk historia, politik och kultur). Regeringen menar, vilket redan framgått, att det är viktigt att universitetsutbildning och forskning i minoritetsspråk och om de nationella minoriteterna fortsätter och utvecklas.

Vid flera tillfällen och sedan länge har frågan diskuterats – och även varit föremål för utredningar – hur ansvaret nationellt för utbildning och forskning inom vissa mindre ämnen och/eller ämnesområden kan utformas, den s.k. småämnesproblematiken. I propositionen meddelas att Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) har redovisat ett uppdrag att undersöka småämnenas situation vid de svenska lärosätena. Regeringen avser att återkomma till frågan i nästa forskningspolitiska proposition. I det sammanhanget, menar regeringen, bör förutsättningarna och intresset för att bedriva högre utbildning och forskning i romani chib och jiddisch samt om de nationella minoriteternas kultur, religion och historia övervägas närmare.

Utskottet vill slutligen erinra om att regeringen i budgetpropositionen för år 2000 tar upp frågan om mångfald inom högskolan och pekar på att Sverige är ett mångkulturellt land med en mångfald av etniska grupper. Denna mång-

fald är i alltför liten utsträckning representerad inom högskolan vad gäller såväl lärare och forskare som studenter. Det är enligt regeringen angeläget att den etniska snedrekryteringen minskar (prop. 1999/2000:1 utg.omr. 16 s. 90).

1999/2000:KU6
Bilaga 6

Stockholm den 21 oktober 1999

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

I beslutet har deltagit: Jan Björkman (s), Britt-Marie Danestig (v), Beatrice Ask (m), Majléne Westerlund Panke (s), Torgny Danielsson (s), Tomas Eneroth (s), Lennart Gustavsson (v), Erling Wälivaara (kd), Per Bill (m), Gunnar Goude (mp), Sofia Jonsson (c), Ulf Nilsson (fp), Nalin Peggul (s), Anders Sjölund (m) och Ulla-Britt Hagström (kd).

Avvikande mening

Erling Wälivaara (kd), Ulf Nilsson (fp) och Ulla-Britt Hagström (kd) anför:

Vi anser att konstitutionsutskottet bör föreslå riksdagen att med bifall till motion 1999/2000:K12 yrkande 2 (delvis) uttala sig för rikstäckande åtgärder när det gäller barnomsorgen. De åtgärder som riksdagen sålunda bör förvänta sig av regeringen skall framför allt ta sikte på att starta försök med förskoleverksamhet på samiska eller finska – alltefter föräldrarnas önskemål – i sådana kommuner utanför de av regeringen föreslagna förvaltningsområdena där det finns tillräckligt många som efterfrågar sådan verksamhet. Det är angeläget att riksdagen tar initiativ till att förmå sådana kommuner att tillmötesgå samisk- respektive finsktalande invånares önskemål i detta hänseende.

Sammanfattning.....	1
Propositionen.....	1
Motionerna	2
Motioner väckta med anledning av propositionen	2
Motioner väckta under allmänna motionstiden 1998	3
Motioner väckta under allmänna motionstiden 1999	4
Yttranden från andra utskott m.m.	5
Utskottet	6
Bakgrund.....	6
Situationen i andra nordiska länder.....	6
Norge.....	7
Finland	7
Danmark	8
Historiska minoriteter i Sverige	8
En samlad svensk minoritetspolitik. Ratificering av minoritets- språkskonventionen och ramkonventionen	8
Propositionen	8
Konventionernas innehåll	9
Motionerna	11
Utrikesutskottets yttrande.....	13
Socialförsäkringsutskottets yttrande.....	15
Ramkonventionen om nationella minoriteter.....	17
Minoritetsspråkskonventionen.....	19
Konstitutionsutskottets bedömning	21
Förvaltningsområdet	25
Propositionen	25
Motionerna	25
Socialförsäkringsutskottets yttrande.....	26
Konstitutionsutskottets bedömning	27
Domstolar och förvaltningsmyndigheter.....	28
Bakgrund.....	28
Propositionen	28
Motionerna	29
Konstitutionsutskottets bedömning	30
Förskoleverksamhet och äldreomsorg.....	32
Propositionen	32
Motionerna	32
Socialutskottets yttrande	32
Utbildningsutskottets yttrande.....	33
Konstitutionsutskottets bedömning	33
Kommunindelning och språkgränser	33
Bakgrund.....	33
Propositionen	34
Motionen.....	34
Konstitutionsutskottets bedömning	34

Utbildningsfrågor m.m.....	35
Propositionen	35
Grundskola och gymnasieskola	35
Universitet och högskolor.....	35
Folkbildning	35
Motionerna	35
Utbildningsutskottets yttrande.....	36
Kulturutskottets yttrande	38
Folkbildning	38
Konstitutionsutskottets bedömning	40
Kulturverksamhet.....	40
Propositionen	40
Motionerna	41
Kulturutskottets yttrande	41
Konstitutionsutskottets bedömning	43
Massmedier.....	43
Propositionen	43
Radio och TV	43
Tidningar	43
Motionen	43
Kulturutskottets yttrande	43
Konstitutionsutskottets bedömning	44
Äldreomsorg	44
Propositionen	44
Motionerna	45
Socialutskottets yttrande	45
Konstitutionsutskottets bedömning	46
Översättning av vissa författningar till minoritetsspråk	46
Propositionen	46
Motionerna	46
Konstitutionsutskottets bedömning	46
Hemställan	47
Reservationer.....	49
1. Maktbalans mellan samerna och deras motparter (mom. 2).....	49
2. Ratificering av ILO:s konvention nr 169 (mom. 3).....	50
3. Ratificering av ILO:s konvention nr 169 (mom. 3).....	50
4. Termen sverigefinländare (mom. 4).....	50
5. Förvaltningsområdet (mom. 5).....	51
6. Finska språket i Stockholmsregionen (mom. 6).....	52
7. Rätt att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar (mom. 7).....	52
8. Kontakt med centrala myndigheter (mom. 8)	54
9. Rätt för andra än parter att använda minoritetsspråk (mom. 9).....	54
10. Kommunindelning och språkgränser (mom. 11).....	54
11. Rikstäckande åtgärder för barnomsorg (mom. 13).....	55
12. Rikstäckande åtgärder i fråga om äldreomsorg (mom. 16)	55
Bilaga 1 I propositionen framlagda lagförslag.....	57

1 Förslag till lag om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.....	57
2 Förslag till lag om rätt att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.....	59
Bilaga 2 Utrikesutskottets yttrande	62
Bilaga 3 Socialförsäkringsutskottets yttrande.....	76
Bilaga 4 Socialutskottets yttrande.....	91
Bilaga 5 Kulturutskottets yttrande	98
Bilaga 6 Utbildningsutskottets yttrande.....	105